FRANCESC COSTA OLLER

MATARÓ AL SET-CENTS

Mataró al Set-cents

Francesc Costa Oller

Mataró al Set-cents

Mataró, 2019

... seguírem los carrers de vora mar fins a las platjas, fent tarde serena, és dir lo cel blau, lo mar així mateix y lo sol cerca de son ocàs, que doraba la terra y feya resaltar la verdor de tots los arbres y hortas o sènias dels rededors de Mataró, quedant ya la demés verdor fora, per entrar un mes después lo hivern, que tot ho despulla de sa hermosura.

Baró de Maldà (1770)

La primera edició es va publicar el 1988 amb el títol *Mataró al segle XVIII*.

Versió digital del llibre:
https://ub.academia.edu/FrancescCosta
https://archive.org/details/@francesc_costa

Sumari

Joseph Aparici. Nueva descripcion geographica del principado de Cataluña (Barcelona, 1720)

Temps de guerra

La qüestió dinàstica plantejada entre els reis de la casa d'Àustria i els de la casa de Borbó, per la successió al tron d'Espanya, duu a una llarga guerra de dotze anys entre les faccions en disputa. La victòria de Felip V, el pretendent francès, suposa per a Catalunya uns canvis polítics radicals, quan amb el govern de Nova Planta es deroguen les lleis pròpies i els organismes que les aplicaven. Es produeix, de fet, la instauració plena del centralisme i de la monarquia absoluta, el model polític dominant a tot Europa. El conflicte dinàstic s'acaba a Mataró el 31 de juliol de 1713, quan les «reals armas entraren en la present ciutat». Aquell dia es reuneix el consistori austriacista i els regidors afirmen en acord municipal que, «En vista de trobar-se en la platja de la present ciutat de Mataró sobre la àncora quatre galeras de la catòlica y real magestat del señor rey Felip Quint (...) vingudas lo die present y trobant-se també en esta ciutat lo exm. señor Marquès Grimaldi general de las tropas de terra a fi que la present ciutat preste la obediència a la dita catòlica y real magestat, y així mateix existir son real exèrcit a tres lleguas desta ciutat, y per consegüent se vege ser inescusable la prestació de dita obediència que persò se preste». Ben clars van ser els regidors: l'obediència es prestava pel fet de «ser inescusable», i tenir l'exèrcit enemic rondant. A partir d'aquell moment les armes filipistes prenen la ciutat com una de les bases d'operacions contra la Barcelona assetjada.

Les noves autoritats de seguida realitzen obres de defensa per prevenir un cop de mà. Es fortifiquen les muralles amb canons, es reforcen els accessos a la ciutat, es col·loquen graelles als portals per «fer llum a las nits», es munten carretes artillades a la platja i s'organitza una companyia de milicians per mantenir l'ordre públic. El perill era real, com aviat es demostra, perquè es pateixen diverses accions coratjoses de miquelets i voluntaris barcelonins, que per mar i amb barcos corsaris ataquen embarcacions i indrets

costaners d'obediència filipista, utilitzant, entre d'altres, la fragata mataronina bastida al 1696 per a lluitar contra els pirates. La intenció d'aquests grups era segrestar gent per aconseguir diners, recaptar impostos i hostilitzar de manera permanent l'enemic. En una acció desembarquen i assalten la casa del negociant Francesc Pou, extramurs, i s'enduen el seu fill gran, per qui demanen més de cent doblers de rescat. Fets com aquest obliguen el duc de Populi, cap del setge a Barcelona, a fer armar a Mataró una galiota comandada pel comerciant Joan Boter, que es dedica a posar final a aquestes incursions. I les tropes de l'exèrcit ataquen els emboscats als indrets muntanyosos de la comarca.

La facció filipista local rep amb entusiasme la vinguda de les tropes, i la ciutat es converteix en focus de desmoralització per als barcelonins encerclats. A Mataró s'aplegaven una cinquantena d'exiliats borbònics de la capital, eren els nobles que a la Junta de Braços havien votat la submissió a les armes de Felip V, alts membres de la clerecia, oficials de la milícia urbana i alguns particulars. És curiós que una vegada vençuda la resistència barcelonina una part de la noblesa austriacista es traslladés a Mataró. Als panys d'algunes de les portes de les cases antigues, àligues i flors de lis gravades en ferro recorden aquella conflicte, segles després.

El 27 de desembre de 1714 els regidors es fan ressò d'una carta del duc de Berwick que comunica la definitiva victòria sobre Barcelona. L'Ajuntament organitza tres dies de lluminàries en acció de gràcies per la magnanimitat del rei i del duc, perquè, «aunqué en esta postura era tan fácil a las tropas el universal degüello de todos los de la plassa, impedí en un estado tan avanzado, con piedad jamás practicada, esta su total merecida desgracia». Llums al carrer, ofici religiós amb sermó, processó general, tedèum i missa de difunts, varen ser els actes oficials.

No hi ha constància de repressió, sembla que es va produir l'exili forçat d'algun noble, segurament foraster, cap a Girona, i poca cosa més. I és notable la deferència que tenen les noves autoritats cap austròfils com l'hisendat Magí de Vilallonga. Hi devia ajudar que a la ciutat no es produís cap fet d'armes, i el cert és que al llarg del conflicte la gent, prudent, s'anava decantant cap al bàndol guanyador, canviant de monarca amb una certa rapidesa i oportunitat. Pel que fa al suport a les dinasties, hi estaven impli-

cats tots els sectors socials, i arreu hi trobarem nobles, burgesos i menestrals.

L'any 1716 els títols i privilegis de la noblesa austriacista són cremats públicament a Barcelona. Al 1717 és nomenat corregidor Francisco Antonio de Morales, i l'Ajuntament es reforma en sentit borbònic de manera definitiva el 1718, després d'alguns consistoris provisionals. Hi entren com a regidors el negociant Marià Vieta, els mercaders Francesc Peramàs, Fèlix Dorda i Esteve Matas, el pagès Josep Arnau, el ciutadà honrat Josep Palau Riera i els doctors Josep Vendrell i Melcior Tria. Alguns d'aquests havien estat desinsaculats pels austriacistes; Peramàs era «uno de los que ha sido perseguido de los mal afectos; Matas era sujeto señalado de la debida fidelidad (...) padeciendo alguna vejación en tiempo del gobierno intruso». Palau també l’havien desinsaculat, com altres dels cridats a formar part de l'Ajuntament, que finalment no foren acceptats: els comerciants Francesc Pou, Joan Boter, Josep Guarro, Josep Picaire, el notari Martí Simón, el botiguer de roba Josep Campllonch, el ciutadà honrat Bru Sanromà, etc.

Un nou conflicte esclata el més d’abril de l’any 1719 i es perllonga fins al gener de 1720. Aquesta vegada es tracta d’un enfrontament armat amb França, per l’interès de Felip V en les illes de Sardenya i Sicília. L’exèrcit les envaeix, i de seguida les tropes franceses entren a Espanya, amb el suport d’Anglaterra i altres aliats. Les autoritats armen la població, i al corregiment de Mataró s'ordena formar «esquadras de gente del país (...) para el resguardo y quietud pública». El reclutament es fa el maig de 1719 i aplega un conjunt de 330 persones, 40 són de Mataró, amb un ral de sou el dia. Arran del conflicte, l'esperit de revolta de certs nuclis catalans, que es covava d'ençà de la guerra, duu a la ràpida formació d’escamots guerrillers que ataquen les forces filipistes. Quan s’acorda la pau amb França, perquè el rei abandona el seu interès sobre les illes italianes, encara quedarà per a les autoritats el problema d'aquestes forces revoltades, que lluiten amb intensitat en començar el 1720.

A Mataró es viu una certa angúnia quan el 12 de gener arriba la notícia que s'acosten «800 hombres entre fusileros de Francia, y sediciosos, publicando quieren venir a inquietar este quartel». Les autoritats armen 200 persones i actuen sense manies. Temps des-

prés, certs informes expliquen que el corregidor, amb la seva escassa tropa, en aquells moments, quan «estuvo esta ciudad más amenazada de los sediziosos (...) limpió su jurisdicción con castigo de muchos reos». El mateix capità general, marquès de Castel Rodrigo, ve a Mataró el mes de febrer a informar-se dels fets. És ell qui dirigeix la gran repressió de la primavera a Barcelona, que es materialitza en la confecció de llistes negres, en el suport a les delacions d'elements desafectes i en diverses execucions, enmig d'una onada general de terror. El mes de maig l'entrega d'armes és total i tres anys després s'amnistia els facciosos.

Al llarg del segle Mataró és una ciutat assetjada per mar pels temibles pirates i corsaris de la costa d'Àfrica, gent de credo musulmà que tenien angoixats els habitants de les poblacions marítimes. I això durava d'antic, perquè aquesta por va ser el motiu pel qual, al segle setze, la ciutat aixeca la muralla que l'encercla i la protegeix dels enemics. Davant el perill constant l'any 1715 es subministren armes a l'Ajuntament per les autoritats borbòniques, tot i haver-se'n prohibit la possessió als particulars, després de la guerra. També es reforcen les tropes auxiliars i es construeixen a la platja dues bateries de defensa, amb dos canons cada una, a llevant i a ponent, i l'any 1757 el corregidor organitza partides d'homes armats per vigilar les naus forasteres. Tot i que hi ha poques dades sabem que de 1720 a 1740, quinze mataronins cauen a les mans dels corsaris, i cap al 1751 eren quaranta-cinc els veïns esclaus, i catorze les naus preses davant Roses, Palamós, Tortosa, etc. Perill pels pescadors i la gent veïna del mar, perquè els corsaris musulmans feien «comercio de los infelices christianos cautivos», i només s'aconseguia que tornessin pagant un alt preu.

Els anys trenta és un període de gran agitació a la marina, ja que els pirates realitzen accions molt agosarades, i es decideix atacar-los amb els seus propis mètodes. Les ciutats de Mataró, Vilanova i Sitges demanen poder construir cada una un barco, atès el perill ocasionat «por los moros de las partes fronterissas de África, llegando a los extremos de venir con armamentos de embarcaciones pequeñas con remos, llevándose los pescadores, y algunas vezes saltar en las playas fiados de estar desarmado el pahiz, acosando con freqüència los buques que de España passan a Oran, y a Italia atrassando con esto notablemente el comercio».

La iniciativa tira endavant gràcies a un repartiment veïnal de tres mil cinc-centes lliures, suficients per a bastir una fragata de disset rems i tres canons de bronze, amb un centenar de tripulants armats amb divuit trabucs, cent fusells amb baionetes, cent pistoles, vuitanta sabres, cent bombes de mà, la pólvora necessària i els complements indispensables. El barco, construït a la primavera de 1738, es fa a la mar quan els pirates són a la vista, aleshores a toc de campana s'apleguen els voluntaris i surten a perseguir-los. Les preses aconseguides en aquestes batudes es repartien entre l'Ajuntament, els gremis de mar i els mariners, soldats i oficials que participaven en l'acció. El barco va estar en activitat durant els anys més durs de la pirateria i es va abandonar una vegada les costes van tornar a estar en calma.

La dècada dels anys setanta també és un moment d'expansió dels pirates, que es mostren confiats i amenaçadors. El 1776 l'alerta era extrema, i un mataroní comenta que «los argelins apar se bolán enseñorir de estas mars», i s'organitzen grups per vigilar la platja. Dos anys després, s'arma la tropa per lluitar contra l'«insulto de los moros».

Una de les gestes de l'època, en la lluita contra la pirateria, la va protagonitzar l'any 1757 un mataroní, Joan B. Balanzó, en derrotar amb el seu barco una nau d'algerins davant Palamós. La incendien, l'enfonsen, i maten la major part de la tripulació i fan vint-i-sis presoners. Ferran VI va fer encunyar una medalla d'or per a commemorar una gesta tan heroica.

Les qüestions militars i de defensa són cabdals, i la desconfiança en els catalans porta a prohibir les armes a mans de particulars ja el 1714, i no és fins el 1760 que el rei torna el permís d'armes als nobles. Les contribucions especials per a mantenir l'exèrcit es fan sota el nom de repartiment d'esquadres, impost que l'any 1728 es redueix a la meitat per la pau interior. La muralla que encercla la ciutat i la protegeix necessita sovint reparacions, el 1725 hi ha trossos en runes que es mana reedificar, aclarint que a la part interior hi ha d'haver dotze pams desocupats sense cultivar. Noves reparacions al 1757, però continuen les queixes per una fàbrica de poca qualitat. De tota manera l'any 1790 el baró de Maldà diu que els portals, «ninguns se tàncan en les nits y en los més no hi ha portes». El perill havia passat.

La vigilància militar es manté constant, ja que a vegades hi ha motius de preocupació: el 20 de juliol i el 29 d'agost de 1742, barcos anglesos ataquen la ciutat; en l'acció del juliol tiren més de tres-centes canonades, i a l'agost els anglesos, en un ràpid moviment, segresten a la platja un xabec mallorquí. Per al resguard de la costa es compta al 1759 amb uns 400 soldats i 25 oficials d'infanteria, i amb 42 soldats i 3 oficials de cavalleria. El 1762, davant nous perills, arriben 256 fusells amb baionetes i bales; pel mes de juny d'aquell any s'albira des de la ciutat un *galeote* enemic, cosa que passa també en altres moments, i s'avisa de seguida Barcelona.

Una garantia de la tranquil·litat pública són els destacaments militars que s'estan a les ciutats importants. A Mataró, capital de corregiment, en molts períodes hi ha estacionada durant sis mesos l'any la guàrdia valona, formada per neerlandesos, que els altres sis mesos s'estan a Barcelona. L'allotjament de la tropa en cases particulars produeix queixes continuades dels afectats, però no tothom està obligat a admetre militars, ja que hi ha estaments amb privilegi d'exempció; d'aquesta manera, de les 1.738 cases que hi ha l'any 1778 no tenien estadants militars 808, propietat d'eclesiàstics, militars, regidors, metges, escrivans, procuradors, mariners, seders, pobres, impedits i funcionaris de l'Estat; en canvi, la resta de cases, que sumaven 930, estaven obligades a allotjar-ne.

Una manera d'alleugerir en part aquesta situació era el quarter, per al qual s'havien habilitat diverses cases llogades a la part alta de la Rambla. De tota manera, la precarietat d'aquesta obra feia que de manera contínua s'hagués de reparar: al 1724 s'eixampla amb una casa més, al 1768 hi ha goteres pertot, al 1781 fugen els presos que hi havia, «por la devilidad de una de las paredes del calabozo»; també se n'escapen al 1784, etc. Diversos accidents a causa de la inestabilitat de l'obra fan que cap al 1795 es pensi de reedificar el conjunt de cases i bastir-hi un autèntic quarter, del qual es realitzen diversos projectes. En aquells moments s'està a la caserna un regiment de dragons amb 136 cavalls, que mengen setze quintars de palla el dia. La tropa realitza la revista i exercicis militars a l'esplanada davant la porta de Barcelona.

Pel que fa al tema de les quintes, se n'organitzen quan les necessitats de defensa així ho exigeixen, i constitueixen un problema social de primer ordre, que duu a diversos avalots. El go-

vern tenia tres maneres de procurar-se soldats per a l'exèrcit: la quinta, repartiment proporcional entre els veïns dels soldats sol·licitats, que s'havien d'estar a l'exèrcit uns vuit anys; el reclutament de voluntaris, que empenyoraven la llibertat per un nombre d'anys; i la lleva d'algun sector social marginat, com els desvagats i rodamóns. Però no tothom estava obligat a servir, ja que en les instruccions oficials que ordenaven les lleves hi havia un seguit de persones exemptes: els comerciants a l'engròs, els canvistes de lletres, els propietaris de barcos, els funcionaris municipals i de l'Estat, els fabricants de teixits, els advocats, els metges, els llicenciats, els «mossos solteros que fueren solos en su casa con hazienda propia, que manejen por si, a sus criados».

Les quintes s'organitzen amb certa freqüència a partir del seu establiment al 1726; aquell any toquen a la ciutat 9 reclutes, que són sortejats: 4 dels escollits es fan escàpols i s'ha de fer un nou sorteig. L'any següent cal repetir-lo ja que molts electes estaven malalts, n'estaven exempts o havien desaparegut. Altres quintes: 1731,8 soldats; 1733, 8; 1734, 2; 1741, 63 al corregiment, etc. La del període 1770-1771, quan es demanen a la ciutat 23 soldats, produeix una gran commoció. Més greus són els esdeveniments del gener de 1773, quan hi ha disturbis i avalots, pasquins de protesta a les parets i fugida dels mossos, conflicte general a Catalunya que té greus manifestacions a Barcelona. Al 1794 es produeixen noves demandes, ja que en aquell temps de guerra es multipliquen les necessitats d'efectius humans; el corregiment ha de subministrar 214 soldats, dels quals 72 han de ser de Mataró. Les quintes de gent de mar per a l'armada reial també es succeeixen: del 1717 a l718 hi ha demanda de mariners arran de les expedicions a Sardenya i Sicília; de 1728 a 1735 quatre lleves recluten 234 persones, però moltes s'escapen. Una imatge habitual als carrers dels pobles és les files de reclutes lligats i anant cap a la seva destinació: s'havien escapat i els havien enganxat.

El reclutament de voluntaris es produeix en alguns moments: l'any 1744 s'hi apunten 24 persones (7 de Mataró i 17 del corregiment), amb la promesa de setze pesos. Però l'amor a les armes no era excessiu, ja que l'any següent el governador Betrela fa saber que són contínues les desercions de voluntaris que, una vegada han cobrat, desapareixen. Pel que fa a les lleves, en diversos anys es mana la dels «bagabundos, viciosos, y mal entretenidos».

Un segle de guerres constants amb Anglaterra, de l'any 1761 al 1763, del 1778 al 1783, del 1796 al 1801. Per a Mataró, la importància d'aquests conflictes es deriva del fet que els barcos anglesos feien gairebé impossible el trànsit de naus espanyoles cap a Amèrica, lloc de destinació de la major part de les manufactures i dels productes agrícoles de la ciutat, i amb les fàbriques aturades arriba la necessitat a moltes cases, la misèria, la gana.

En les hostilitats de 1778, una mesura duta a terme per iniciativa del *Gremio de Mareantes* és la construcció de la nau corsària *La Provincia de Mataró* el 1779, província marítima, s'ha d'entendre. S'obre una subscripció per a aplegar els diners necessaris per mitjà d'accions de cent cinquanta lliures; s'hi interessen burgesos i hisendats, que ho veuen com un remei per als perills del col·lapse comercial, i com un negoci. El barco compta amb 24 canons, pagats per Fèlix A. Campllonch, i amb una tripulació de 100 homes amb patent de cors, cosa que els permet d'apoderar-se dels efectes de qualsevol nau. El barco es fa a la mar el mes d'octubre del mateix any i realitza diverses captures: pailebots de Venècia i Dinamarca carregats de draps, ordi, seda, etcètera. El mateix any s'armen dues sageties corsàries més, l'una amb 24 canons i 130 tripulants; l'altra, a les ordres del capità Jaume Bru, té 26 canons i 124 tripulants, i actua fins a l'any 1783, quan s'acaba el conflicte, per començar aviat una altre guerra, ara amb els francesos.

De l'abril de 1793 al juliol de 1795 té lloc l'anomenada Guerra Gran, que enfronta espanyols i francesos, quan en la primera d'aquestes dates les tropes envaeixen el Rosselló. El rei Carles IV es veu obligat a donar suport als de la casa de Borbó del país veí, davant els esdeveniments revolucionaris, i com a prevenció contra un règim perillós. A Espanya, les idees avançades que havien dut Lluís XVI a la guillotina eren malvistes per la majoria de la gent, per aquest motiu el clamor popular fou unànime, i el sentiment antifrancès, general.

Mataró de seguida dóna suport a la guerra antirevolucionària, actitud tan sentida per la gent que, en un repartiment de 1794, es recullen 2.370 lliures, i consta l'amor a la causa dels principals hisendats i rendistes locals, que de seguida col·laboren amb diners per eliminar girondins, termidorians i altres canalles. Però el

seu amor no era tan arborat per a dur-los a arriscar la vida per la causa. Melcior de Belloch paga dos reclutes perquè es morin per ell, i Llorenç de Lentisclà i Joan de Palau, un entre tots dos, i així fins a un total de quaranta persones que paguen bones lliures per fer-se substituir. Els menestrals també es senten atrets per la causa: paguen el gremi de mariners, els pescadors, els fusters de ribera, els calafats i els patrons de les rutes atlántiques. D'aquesta manera, el 19 d'agost de 1794 surt un sometent format per seixanta homes que, comandats per Josep de Palau, lluiten contra els francesos durant algun temps.

Quan la guerra va malament, a causa dels èxits de les tropes de la Convenció, els espanyols són expulsats de França i entren les tropes gavatxes al país, y es formen tropes a Catalunya per aturarlos. El gener de 1795 s'organitza el *Tercio del Corregimiento de Mataró*, a càrrec del comandant militar José de Zembrano, una força formada de «paysanos auxiliares armados» que arriba a aplegar tretze companyies (quatre són de Mataró, amb 400 homes), amb un total d'unes 1.000 o 1.200 persones voluntàries per al temps de guerra, gratificades amb l'exempció de l'impost del personal i amb algun ingrés que es recapta per mitjà de la contribució d'armament que paga la ciutat. A la primera companyia, comandada per Desideri Torras Golorons, gairebé un 60% dels 121 voluntaris tenen de quinze a dinou anys, i n'hi ha nou de més de trenta-cinc anys, pràcticament tots analfabets. D'aquests, 25 deserten i alguns es passen a l'enemic.

La guerra va fent la viu-viu cap a la banda del Pirineu, però el terç mataroní dóna molta feina als francesos, sobretot en la batalla de Pontós i el 15 de maig, quan participen en l'acció de cremar «el campamento enemigo del lugar de Cistella, portándose estos valerosos catalanes con el mayor ardor». En aquesta batalla mor algun mataroní i d'altres cauen a les mans de l'enemic. De tota manera, el conflicte era a les acaballes: finalitza pel juliol del 1795, quan es signa el tractat de Basilea que estableix la pau. Cal notar que el mas Fogueres de Mataró durant un temps va ser utilitzat com hospital pels ferits en combat.

Algunes dades informen d'una mena de quinta columna que treballa dins el país. Un mes abans de començar la guerra, el dia 13 de març, a les parets de Mataró es pot llegir un pasquí que afirma:

Los gabatxos de Mataró
los abona el Gobernadó.
No volem semblant gent
perquè no coneixen a Déu Omnipotent.
Si dintre 8 dies no an marxat
gabatxos y Pons Pilat,
sens falta seran degollats.
El públich.

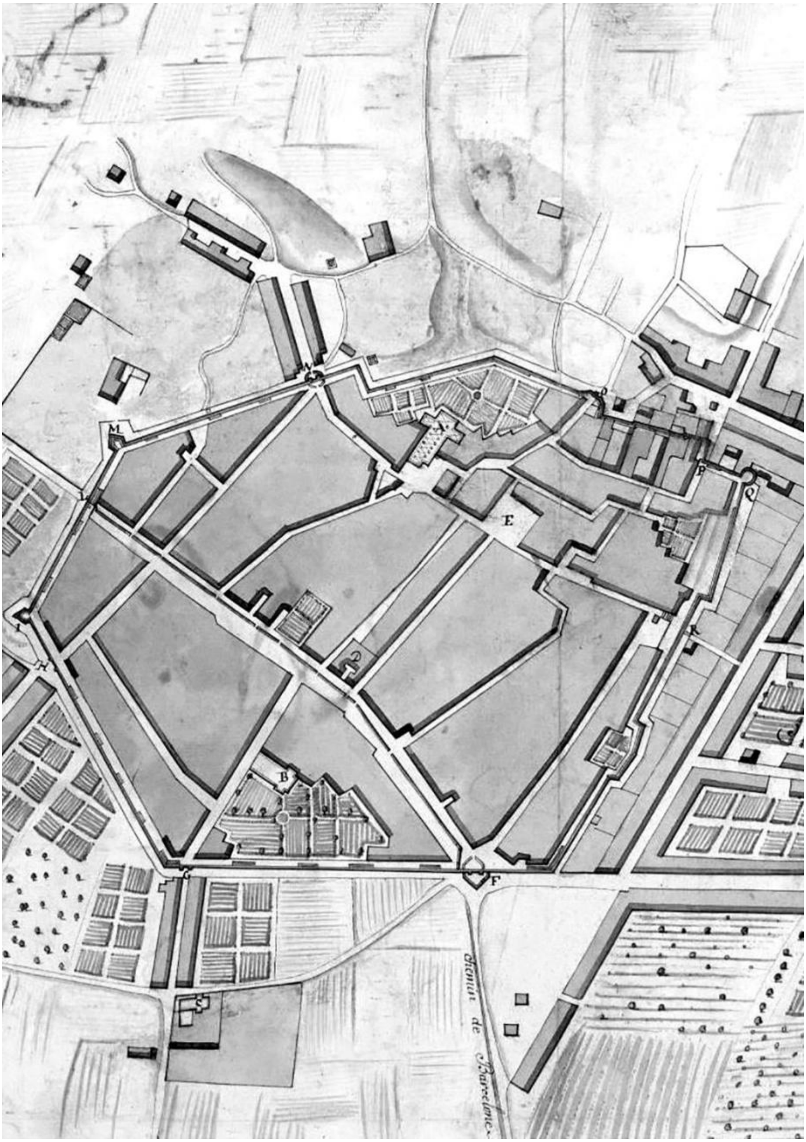
S'acusa de complicitat amb els revolucionaris el governador de la ciutat i es promet una fi miserable a tots aquells que manifestin simpaties amb la revolució francesa. D'aquesta manera el *públich* ens fa veure que els principis inspiradors de la guerra no són assumits per tothom, que hi ha un reducte, mínim, és cert, d'opositors. I que hi ha, també, un grup d'exaltats disposats a degollar per les seves idees. Si n'eren, de radicals, aquesta gent que el 14 de gener de 1795 tornen a dir-hi la seva en un nou pasquí, que aquesta vegada apunta a altes autoritats del regne. Aquell dia, a la porta de Barcelona i a la casa de l'alcalde, es pot llegir aquest pamflet: «Catalans ja és la ocasió de no poder aguantar més; és precís que nos lebantem contra el traidor de Godoi y de la seva puta. Nos mirem, palpablement com nos vénen, no volen dar-nos las armas, fer nos pagar tans grans tributs y fer destrosar nostras pàtrias; ab los lladres que nos enbian. No dich més sinó que luego la lebantació y fer una bona feina: y qui de nosaltres no voldria seguir matarlo. Mir die 14 de Janer de 95. Cataluña sens consol». L'acusació contra Godoy és clara, l'inculpen de traïció per preparar amb els francesos el final de les hostilitats, no desitjat pels elements més radicals, i s'hi implica també la reialesa: la *puta* era la dona del rei, que en hores de lleure feia el dòmino amb Godoy. Per aquest escrit un francès anomenat Francesc Roger, criat d'un metge de la ciutat, és condemnat sense proves ni indicis a vuit anys de galeres.

Una nova guerra amb Anglaterra, de l'any 1796 al 1801, torna a afectar Mataró de manera molt aguda en el fonament de la seva riquesa: la indústria i el comerç. Amb motiu del col·lapse marítim que provoca l'assalt dels barcos espanyols pels corsaris anglesos amb patent de cors, la fabricació d'articles tèxtils, la producció de

vi i la d'altres productes tornen a quedar aturades, i la ciutat canvia ràpidament la seva fesomia de prosperitat per la de la misèria; fins i tot cal organitzar la caritat pública per recollir menjar per a la gent desocupada per mitjà d'una Junta de Caritat, entre l'any 1799 i el 1802. El baró de Maldà, que va venir a la ciutat en aquesta època, va constatar la «falta de pesetes» i la por de les dones dels mariners perquè els agafessin en la mar, i va cridar: «Malaja los Inglesos».

La guerra també es materialitza a Mataró mitjançant un episodi bèl·lic que té lloc davant la ciutat el 21 de juny de 1798. A les onze de la nit d'aquell dia, «a cosa de una legua a la mar, a la parte de levante», hi ha una batalla entre dos barcos que dura una hora, «al cabo de la qual se advirtió volar uno de ellos, que ha ardido hasta cerca de las quatro de esta mañana», al dia següent. En fer-se clar les autoritats de marina envien un llaüt a la zona de la batalla per veure els resultats de la contesa, i salven tres mariners mig ferits refugiats a la llanxa del seu barco. Unes hores després es procedeix a l'interrogatori d'un dels mariners per mitjà d'un intèrpret, ja que parla en anglès: «Dixo: Que se llama Juan Grin; que es natural de Filadèlfia, anglo-americano; que el barco era inglés; que era armado en corso y mercancía, que su capitán se llamaba Cabaos, y que dicho barco era armado con diez y seis cañones, y treinta y dos hombres de equipage. (...) Dixo: Que ocho días hace con hoy que había salido del puerto de Liorna con destino para Gibraltar. (...) Dixo: Que a cosa de las once de la noche de ayer se encontraron a una legua a la mar con otro barco. Que el barco del declarante empezó a hazer fuego al otro, y que de su resulta se trabó un fuerte combate, y que al cabo de una hora quando estaban en el mayor ardor sucedió la desgracia de haberse pegado fuego a la pólvora del barco de los declarantes, y que de sus resultas se encendió todo, habiéndose podido salvar los presentes en la lancha en donde los ha hallado el laúd que los ha recogido». També s'informa que el barco es deia Princelli i que entre la tripulació hi havia setze italians.

S’acaba la guerra i aviat en comença un altre amb els anglesos. Poc després els francesos, a les ordres de Napoleó, envaeixen Espanya.

Plan de la citée de Mataró, c.1715 (Centro Geográfico del Ejército. Madrid)

Imatge de la ciutat

El mes d'octubre de l'any 1752, l'Ajuntament rep la sol·licitud de Joseph Moralexal, de Madrid, interessat per conèixer diversos aspectes de la ciutat. Es tracta de les característiques físiques, socials, econòmiques i històriques, per tal de publicar-les al seu llibre *Jardinero de los planetas*. Les dades proporcionades per mà dels regidors aporten una petita imatge de la ciutat a mitjan segle.

> «Mataró, antiquísima ciudad, con su hermoso puerto de mar, mucha nobleza, y floreciente comercio, amena, y deliciosa campiña, con muchas haciendas, y huertas; está situada en un llano a los 41.grad.y 30.min. de latit, y 20.grad. y 10.min. de long. Se ignora su fundación por ser tan antigua. Tiene siete puertas, cinco plazas, muchas calles, una parroquia, con su cura, quatro thenientes, y 32 residentes para los divinos oficios. Hay dos conventos de religiosos, otros dos de religiosas, una hermita, un hospital, buenos passeos, una cárcel, dos tribunales, y como 1500 casas. Tiene tres molinos, que muelen con agua conducida de los montes por subterráneos conductos. Hay immediatas al mar dos baterías, con dos cañones cada una. Tiene por patronos a nuestra Señora de la Assumpción, S. Jayme y S. Simón, Santa María Magdalena y S. Desiderio Martyr, cuyo cuerpo se venera en la iglésia parroquial, y le traxo de Roma el padre Thomas Minusa jesuita, en el año de 1686. Hay mercado franco todos los martes. Se labran allí curiosos vidrios, y hay gran comercio, especialmente de vino tinto que sale, y vacalao que entra».

Segons aquesta descripció estem davant d'un entorn d'economia agrícola comercialitzada, i només senyala la indústria del vidre, d'antiga tradició. Notem que no hi ha cap notícia de l'activitat tèx-

til, que aviat serà l'eix de l'artesania local. Poc més de vint anys després, el 30 d'octubre de 1778, la *Gaceta de Madrid* publica una important descripció de les indústries de la ciutat, i el panorama productiu ha canviat, amb poc més de vint anys. Ara es parla del treball d'indianes, mitges, teixits, i la drassana és ben activa.

> «Entre los pueblos de esta laboriosa provincia merecen distinguido lugar, y mención, la actividad y amor al trabajo de los vecinos de Mataró, asi en lo concerniente a las fábricas y tráfico, como a la labranza y marina, siendo general e incesante la aplicación en hombres y mugeres, y aun en los niños. Estas dos ultimas clases trabajan encages de hilo y seda, de cuyo oficio se mantiene multitud de gente.
>
> Hay una fábrica de indianas que fue la segunda de todas las establecidas en Cataluña, por Don Josef Cantallops, la qual habiendo principiado por quatro telares tiene en el dia quarenta y dos, y da ocupación a cien familias, debiéndose sus aumentos a la inteligencia y celoso desvelo de Don Salvador y Don Félix Campllonch, padre e hijo, a cuyo cargo se halla. Ocho de medias de seda, otra de tegidos de algodón y de hilo para lona. Cien telares de gasa, y pañuelos de seda. Una fábrica de jabón y cinco de aguardiente, muy necesarias para aprovechar el sobrante de vinos, de que abunda aquella comarca (donde ha sido este año copiosísima la cosecha, y ordinariamente le suministra un renglón muy útil de comercio activo).
>
> No son menos recomendables las faenas de los labradores, asi en el desmonte y allanamiento de terrenos montuosos como en el cultivo, valiéndose para el riego de que este necesita, de unas minas construídas a principios del siglo en las inmediaciones de aquel pueblo para recoger y conducir las aguas desde las montañas a las llanuras. Mediante este auxilio han formado huertas que abastecen de fruta y hortaliza aquella y otras muchas ciudades. Tiene dicha ciudad un astillero en donde se han construído embarcaciones de bastante porte y actualmente se están fabricando dos saetías, de quatro mil quinientos quintales cada una, y ocho, a diez cañones con destino al comercio, prin-

> cipalmente de América. Su playa brinda con las mejores proporciones para hacer un puerto cómodo y hermoso».

También es conserven les pàgines lluminoses del baró de Maldà, en la seva «Explicació de la ciutat de Mataró», de l'any 1790, que publico en apèndix per la seva extensió. Aquí hi trobem el detall dels carrers, els monuments, les cases, les esglésies, les noies fent puntes, els horts. És una finestra oberta a una ciutat que sembla optimista, en les paraules del baró, que tantes vegades s'acostava a veure els amics i a menjar llagostes a l'hostal de Montserrat.

Tenir la costa davant la ciutat és el que marca la història local, el factor clau. El que fa possible el canvi econòmic és la facilitat de comunicació amb l'exterior, a través de la mar, en un entorn de camins de terra de trànsit difícil que dificultaven els intercanvis. Les barques de cabotatge fan viatges pels pobles de la costa i a Barcelona, afavorint el comerç de petita escala, i els barcos de més envergadura porten el vi i els productes tèxtil d'elaboració local en destinació als ports europeus, i fan la travessa atlàntica, lloc finals de gran part de tantes mercaderies. El trànsit continu i creixent justifica els intents repetits d'aconseguir la construcció d'un port, que no varen obtenir cap resultat positiu.

La via terrestre més important és la que enllaça Mataró amb la capital, un viatge que dura quatre hores, amb diversos entrebancs, les pluges que malmeten el camí, les rieres, i el riu Besòs que s'ha de creuar a gual perquè no hi ha pont, també el coll de turó de Montgat, de pas abrupte. Un trajecte que es fa amb tartanes, carros, diligències, cavalls, però l'activitat de transport és un monopoli dels llogaters de mules, per això quan l'any 1741 Miquel Valls demana permís per a fer un recorregut diari amb un vehicle entre Mataró i Barcelona, no obté l'autorització. Les situacions de privilegi, que no hi eren en els camins de la mar, les aniran suprimint al llarg del segle

El 1760 el viatger Christopher Hervey explica que està, «en una petita ciutat marinera [Canet de Mar] situada a la costa entre Barcelona i França. (...) Us he de dir que la carretera que va a Mataró des de Barcelona és molt agradable. En part per vorejar el mar, que se'ns presentava con la superfície llisa d'un llac, i en part per travessar agradables arbredes intercalades amb viles». Això, però,

no és exacte, i menys en el trajecte de Canet a Caldes d'Estrac, ple de dificultats. En molts trams el camí de la costa era inestable i necessitava de reparacions contínues, fins que en temps del rei Carles III es produeix un canvi important. Ara el Camí Real oficial per anar a França, que passava per l'interior, és desviat per la costa. Sortirà de Barcelona, passarà per Mataró i des de Tordera anirà a trobar l'antic trajecte vora l'hostal de la Tiona, al lloc de la Creu de la Mà, que, com el baró de Maldà assenyala, és el punt que separa l'antic camí de l'interior, per Sant Celoni i Hostalric, i el nou de la Marina. També gràcies al baró sabem que les obres d'aquesta nova ruta comencen l'any 1781, i que quan hi passa hi veu molt de trànsit, «tartanes, a cada pas ne trobàrem (...) també algunas sillas volants; birlotxes; carros (...) enfarinant-nos la pols poch o molt la roba».

La intensificació de les activitats econòmiques al darrer terç del segle fa que les necessitats de comunicació augmentin, i arran la reforma viària promoguda per Carles III, l'Ajuntament demana l'obertura d'un camí que uneixi la ciutat amb el Vallès pel coll de Parpers, perquè el corriol que hi havia només era per mules i interessava passar-hi carros per portar llenya del Montseny, que la necessitaven els constructors de barcos. El corregidor, marquès de Filingeri, comença les gestions el 1767, però no va ser fins sis anys després que «se emprehendió su construcción». De tota manera poc després, i quan s'havia construït una part de la pujada d'Argentona en direcció al coll, el pressupost s'acaba i l'obra no continua. Els tractants de fusta de Mataró paguen el tros que faltava per arribar a la part alta, però sense la qualitat de l'obra construïda, les restes de la quan encara podem visitar.

Amb la plenitud econòmica molts viatgers vénen a la ciutat per negocis o hi paren a causa del seu renom, i s'obren hostals per a atendre'ls, el més antic dels quals, de mitjan segle, és el famós hostal de Montserrat molt còmode, com assegura el baró de Maldà, amb llits amples de capçalera jaspiada, daurada i pintada de colors, tot decorat amb quadres i imatges de sants, molt net i amb coberts de plata. Altres hostals són el dels Tres Reis, de la Creu, del Pilar, de la Font, de la Sirena, de l'Alba, situats extramurs, a tocar del Camí Real. N'hi ha de categoria per a les persones adinerades i d'altres de més modestos per a traginers i gent de pocs cabals. En alguna ocasió l'Ajuntament intenta que el dret a obrir

hostals sigui monopoli del municipi, com de fet ho era a totes les poblacions veïnes, per reforçar el seu migrat pressupost, però mai no ho va poder aconseguir.

Al llarg del segle la ciutat rep tota mena de visitants, gent que passa per la costa i s'atura a participar dels beneficis que anuncia. L'admiració és general i tothom es complau en descriure la laboriositat dels naturals, la ufanor dels conreus i la virtut tan practicada del treball. Vet aquí un seguit de cròniques que en general corresponen als anys posteriors al desviament del Camí Real de França per la costa. Abans ningú no passava per aquestes poblacions, un camí precari ho dificultava.

Etienne-François de Lantier. «De Canet a Mataró la ruta és preciosa, es travessen viles envoltades d'arbres i de jardins. Vàrem gaudir de la visió del mar i d'una infinitat de barques de pescadors. La figura amable de les dones acompanyava l'amenitat del país. Elles es dediquen en general a fer puntes i el treball dels homes és la pesca. Mataró és una vila molt agradable i al seu entorn es produeix molt de vi» (1766).

Philip Thicknesse. «La ciutat des de la que escric [Mataró] és petita, i té una *posada* força confortable, i un peix que en diuen peix roig, que no hi ha res que pugui ser més deliciós» (1775).

Jean François Peyron. «Mataró és una vila petita, industriosa i poblada, els seus voltants estan plens de vinyes que produeixen un vi de molt renom. Hi ha moltes manufactures i es diu que és una de les viles més riques i laborioses de Catalunya» (1777).

Joseph Towsend. «Mataró és un port marítim pròsper, de 9.679 ànimes, esdevingut ciutat per lleialtat i vinculació a la dinastia actual. Hi ha tres convents per a homes, i dos per a dones, i un hospital general. Dóna feina a dinou telers, a setze màquines de punt, també es fan molts encaixos, i s’estampen llenços per Amèrica. Es distingeix per l'excel·lència del seu vi negre. Poques vegades es veu una persona ociosa» (1786).

Johann Jacob Volkmann. «Mataró és una ciutat petita al costat del mar, però molt laboriosa i poblada. El vi, produït a l'àrea circumdant, és excel·lent i l’envien al seu port. També hi ha moltes manufactures, així que els habitants són pròspers» (1785).

Francisco de Zamora. «En este día vimos la ciudad de Mataró, situada en la orilla del mar y en una pendiente suave que forma la cordillera que divide al Ballés de la Marina. Tiene dos arraba-

les, uno de tierra y otro de mar, a qual más gracioso, sus calles son anchas y derechas, sus casas muy blancas y limpias con pequeños jardines que se ven desde las calles, y con abundancia de aguas muy buenas, que bajando desde la montaña mueve tres molinos, y reunidas pasan después por medio de la hermosa calle nombrada de Riera a cuyas orillas hay plantados álamos blancos que junto con estar bien poblada de casas, la hazen muy deliciosa.

El puerto es más bien una playa de mar, aunque segura por tener un gran fondo, pero hallándose circundadas de rocas podría hazerse en el un buen puerto, sin embargo entran zerca de 800 embarcaciones de comecio cada año.

Hay una yglesia parroquial muy capaz (...). Hay tres conventos de frayles el uno de ellos de capuchinos, situado sobre la ciudad en la pendiente de la misma montaña por cuyo motivo disfruta de unas vistas muy estendidas, sin embargo tiene agua viva. El hospital es exzelente, y se va rriqueziendo de modo que podrá ser muy útil a esta ciudad y sus zercanías.

Los vecinos de Mataró son muy yndustriosos, asi en la agricultura como en el comercio, estrahiendo sus vinos para el norte. Hay tres fábricas de yndianas, veinte y cinco telares de estofas, ochenta de medias de seda, y veinte de algodón, con muchos de hazer cintas que aquí llaman betas, las mugeres y niñas de quatro a cinco años travajan encages finos y blondas.

Hay un pequeño astillero donde se construía una embarcación para el comercio de América de quatro mil y quinientos quintales.

Los jardines que hay en algunas de las casas principales son muy graciosos, y a favor del buen temperamento de este pueblo abundante de frutas delicadas.

Hay gitanos en Mataró que se hallavan en tal mal estado como antes de la pragmática, y aun dudo si con las providencias que yo he tomado se corregirán sus costumbres» (1786).

Arthur Young. «Mataró és un poble gran, de cases netes, blanques i ben construïdes, i de carrers que s'entrecreuen en angle recte. Sembla molt industriosa. A cada porta hi ha qui fa mitges i encaixos. Les cases tenen una porta gran, que serveix tant per porta com per finestra de l’habitació, una circumstància que indica la mena de clima que tenen. Sento haver d'afegir que també dóna molta feina la indústria de treure’s els uns als altres els polls del cap» (1787).

Antonio Ponz. «Mataró es cabeza de partido y tambien de provincia por lo que pertenece al ramo de marina, y tiene escuela de pilotage. Su población se regula en mas de nueve mil personas con dos conventos de monjas, y tres de frayles, y un buen hospital. Hay gran número de fábricas, es a saber de algodón, de estofas, de medias, de listonería y sobretodo de encages. La agricultura se halla floreciente, y es muy de alabar una cofradía de labradores. Es muy considerable el comercio de vino, y sus aguas son exquisitas y abundantes» (1788).

Pierre-Nicolas Chantreau. «Mataró l'he vist obrir-se tan de bon cor davant l'espectacle de la bella natura! Quina estada» (1792).

Carlos Beramendi. «Llegué a la ciudad de Mataró. Tiene dos mil vecinos, tres conventos de frayles, dos de monjas, y un buen hospital. Su principal comercio consiste en vinos, la agricultura está muy floreciente, pero mas que todo la yndustria, pues hay gran número de fábricas de algodón, de medias de seda, listonería, estofas, y sobre todo de encages, a cuya aplicación se dedican todas las mugeres de la ciudad. Hay varias posadas, todas buenas, como generalmente sucede en Cataluña, y una escuela de pilotage» (1793).

Nicolás de la Cruz y Bahamonde. «Mataró, hermosa villa, muy poblada, con buenas casas de altos, y bastantes fábricas. Tiene tres conventos de frayles, dos de monjas, un hospital, una escuela de pilotage, y una cofradía de labradores. En la parroquial, capilla de los Dolores, hay varias pinturas de Viladomat» (1797).

Wilhelm von Humboldt. «Mataró era un lugar muy bien construido y parece muy próspero. Nuestra fonda, el Ostal de Nuestra Señora de Monserrate, era muy bonita y tenía por detrás una galería abierta de gran amplitud desde la que se observaba el mar» (1800).

Pedro Boada de las Costas. «Mataró, ciudad grande y hermosa, de mucha industria y numerosa matrícula; se fabrican encages y blondas con mucha abundancia y primor, también hay fábricas de indianas, de navajas, tixeras, &c» (1802).

P.L.A. de Crusy (marquès de Marcillac). «A Mataró es fa un comerç considerable dels seus vins, que són molt estimats a Catalunya. Hi ha també fàbriques de seda, de cotó i de puntes, que s'exporten a les Amèriques» (1802).

El nucli medieval de Mataró està tancat dins una muralla des del segle setze, defensa dels atacs marítims dels pirates algerins i dels bandolers, lladres i revoltats de tota mena. L'accés és per uns portals, el de Barcelona, el de Sant Josep, el d'Argentona, el de Valldeix, el de Feliu, i per les portes del Pou de la Sínia i de les Escaletes. Però hi ha una ciutat a dins i una ciutat a fora, perquè el baluard ja no atura les edificacions i han començat a construir-ne a la part exterior, seguint els carrers d'entrada.

Ara, en aquest dia de sol, passejarem enmig de la lluentor de les façanes de les cases, que cada any per Pasqua els veïns tornen a emblanquinar. I trepitjarem els carrers més importants, alguns empedrats, perquè quan plou el fang entrebanca el trànsit. A l'estiu, però, als carrers que no els hi ha arribat la reforma els veïns els reguen, per atenuar la pols. Quan Francisco Zamora ve a la ciutat al 1786 explica que «sus calles son anchas y derechas, sus casas muy blancas y limpias con pequeños jardines que se ven desde las calles».

Vet aquí la porta de Barcelona, de pedra i decorada, que obre la ciutat als vianants que venen de la capital i de les poblacions costaneres. És la façana més característica de Mataró, fins que al seu davant es comença a construir. Cal seguir pel carrer de Barcelona, amb una cinquantena de cases, comercial i lloc de residència de mercaders com els Golorons i els Peramàs. Al costat de la porta hi ha la casa del verguer que té cura de tancar-la i obrir-la, i al final una placeta, on a vegades s'hi està el governador militar, en un edifici adequat, i a mà dreta el camí deriva cap a mar. En quan al nom de l'indret, en els papers es parla a vegades de la plaça de Tarau, prenent el nom d'aquesta família de mercaders i hisendats que hi resideix, també s'anomena plaça i carrer *de las peñas*, *plassuela de las escaletas, las escaletas llamadas de las peñas*, *escaletes de la font*, on hi ha Can Roig de la Penya, etc. El fet és que la toponímia local designa com a *penyes* tres indrets: la plaça i el carrer a què ens referim, al final del carrer de Barcelona; la zona de *les espenyes*, en un extrem del carrer de la Palma; i la baixada del carrer d'En Feliu, que acull la casa pairal dels Feliu de la Penya, així designats perquè viuen en aquell indret. El que fa pensar que d'antic es designava com *les penyes* el desnivell, petit espadat, *penyal*, sobre el que es va bastir el nucli original de la

ciutat i després la muralla, de la part de sota del carrer de Barcelona, al darrere de l'església de Santa Maria.

A la baixada de les Escaletes es fan diverses obres enmig d'una considerable polèmica entre els adjudicataris i els regidors. La reforma s'executa cap al 1780, es tracta de la construcció d'una rampa empedrada amb escales i baranes i un portal d'accés engrandint la petita porta que hi havia feia temps. Era el camí que seguien els mariners i part del trànsit dels carrers de mar per entrar a la ciutat i anar a mercat. A la part baixa, a tocar del Camí Real, els franciscans tenen una casa de l'orde durant un temps.

Ara entrem al carrer de Sant Cristòfol i a la plaça del mateix nom, també anomenada Xica, que en les primeres dècades del segle és denominat carrer de Santa Maria. A mà dreta hi ha el cobert on es talla i es ven carn i un annex amb la peixateria. Aquesta plaça és objecte d'obres d'empedrat el 1762 per evitar el fang en temps de pluges, que complicava el comerç. Hi viu Josep Vendrell, doctor, comerciant i regidor, el mercader Guarro i el comerciant Cantallops. Pujant, a mà dreta, hi ha el petit carrer de na Pau i el de don Magí de Vilallonga, i tots dos porten a la plaça del Beat Salvador. El carrer de Santa Maria, a l'extrem superior del de Sant Cristòfol, és partit per la Plaça Major, que ocupa vint-i-sis metres, i és lloc principal perquè aquí es fa el mercat. Les dimensions reduïdes i el creixement de la població, amb la necessitat de nous llocs de venda duen a fer-hi obres per engrandir-la l'any 1773. Aquí la vida comercial és acompanyada d'una nombrosa gernació que sempre li dóna un aire festiu.

Una altra plaça és la del davant de Santa Maria, molt petita, amb unes cases al mig, on té la residència el cirurgià Spa. A la part de sota de la parròquia hi ha un carreró que pren forma al llarg del segle en construir-s'hi a la banda nord, que alguns anomenen dels Dolors a causa d'haver-hi la capella de l'esmentada advocació. Dóna al carrer de Sant Simó, on s'estan el corredor d'orella Picaire, l'adroguer Carbonell i la família de cavallers Feliu i Feu, en aquest indret hi ha un portal d'accés a la ciutat, el d'en Feliu. Una desviació a la dreta ens duu al carrer de la Palma, dit així per les vistoses palmeres que es veuen del pati del senyor Vilallonga. A l'extrem hi ha l'indret conegut com les Espenyes, baixada abrupta amb una petita porta a la muralla, anomenada del

Pou de la Sínia pel veïnat de la riera del Pou d'Avall. En aquest indret l'any 1761 un llenç de muralla cau i mata una criatura.

L'església de Santa Maria és envoltada pels cementiris de la ciutat, el fossar Gran, el Xic i el dels Forasters. Més amunt hi ha el carrer de Sant Francesc, on trobem la rectoria i el celler del delme, lloc on els pagesos van a pagar l'impost del vi i dels cereals per mantenir econòmicament la religió. El carrer s'acaba a la porta de Valldeix, accés a la ciutat dels veïnats camperols. A mà dreta hi ha el carreró d'en Peric, i girant a l'esquerra passem al carrer de Bonaire, un dels més antics de la ciutat amb cases medievals, una d'elles dels hisendats Arnau, que té una desviació a la dreta, la del carreró de Sant Pere més Alt.

I així arribem a la Riera, punt neuràlgic de la ciutat i lloc de residència de gent de diners: els Llauder, els Reniu, els Jofre, els Poch, els Palau, els Baró, etc. A la part més alta trobem el quarter dels soldats que constitueixen la guarnició. Un escrit de 1759 ens explica que es «esta calle, la más capaz de cuantas se hallan en el recinto de la ciudad (...). Levántase en ella soberbios edificios (...). Corre por el medio de la calle un arroyo reducido entre paredes, a cuyos influjos suben desmedidos diferentes árboles...». Es tracta de la sèquia que duu l'aigua dels molins de farina fins a la mar, i hi trobem els mateixos arbres de la Rambla, oms blancs i polls.

Baixant per la Riera hi ha, a mà dreta, el carrer d'Argentona i el de Sant Josep, amb el convent de carmelites del segle setze que li dóna nom, i entre aquests el carrer de les Moles, en alguna època centre de l'activitat dels daguers. A mà esquerra de la Riera hi ha el carrer Nou, el carreró d'en Creus, que duu a una masia, i el de Fra Jaume, mataroní del segle disset de l'orde dels agustins, notable historiador, però popularment es coneix com el Carreró. Després ve el d'en Palau, nom d'una coneguda família local que tants homes preeminents ha donat en les seves diverses branques. També hi ha dues cases del municipi que serveixen per a fleca i forn de pa, i les cases del cònsol de França i l'escrivania pública. El carrer d'en Pujol és el darrer dins les muralles, on resideixen molts comerciants. De la Riera hem de destacar l'edifici de l'Ajuntament, que té quatre habitacions a la planta baixa i una capella dedicada a Santa Magdalena, tres habitacions al primer pis i dues al segon: «Serveix dita casa per congragar-se los jurats

a consell per lo que se offereix tractar»; en diverses èpoques s'hi fan classes de gramàtica i altres matèries; i en un recinte mínim acull la presó municipal.

Davant la porta de Barcelona es construeix molt, el 1720 s'intenta la urbanització de l'esplanada i l'Ajuntament dóna permís d'edificar a diversos propietaris, assenyalant-hi «la plaza allí de nuevo hacedera». El primer carrer que sorgeix és el de la Rambla, l'any 1721, amb 23 cases a mitjan segle; dos anys després ja té forma el de Santa Teresa, que al 1757 és compost de 59 cases; i al 1764 neix el de Santa Marta amb alguns edificis. Són cabdals en aquest indret el col·legi i l'església dels escolapis, que li donen la seva fesomia característica. La plaça, que rep el nom de Santa Anna, advocació del col·legi, pren cos amb les edificacions que s'hi fan. Al 1760 comença l'obra del carrer de la Verge de la Mercè, ben planificada pel propietari Francesc Salla Tarau, que presenta el plànol de 43 cases a la banda de ponent. A partir d'aleshores aquella vista de cases ben arrenglerades és la que tenen tots els viatgers en arribar a la ciutat venint de Barcelona, alguns en diran el carrer de les Cases Noves.

Si anem continuant cap a muntanya, trobem el carrer de Sant Josep fora portal, denominació que aplega totes les cases que s'edifiquen a l'exterior del portal d'aquell nom, que allarguen el carrer. Seguint el torrent d'en Bova es forma el carrer de Sant Rafael l'any 1765, que és quan s'hi inicia la construcció de cases. El 1783 aquestes edificacions reben nous impulsos i cal notar que en la part alta hi trobem alguns pelleters, que utilitzen el torrent com a desaigua.

Cap al 1787 el carrer de Sant Llorenç ja té certa estructura, a l’ombra de la muralla, el de Sant Benet existeix mínimament l'any 1789 i el de la Verge de la Concepció rep nom al 1788 quan ja hi ha cases. El carrer de Sant Joaquim, bastit al lloc conegut com l'horta de les Indianes, l'inicia al 1791 el botiguer de roba Josep Pannon i li dóna nom. En aquesta banda de la ciutat es troba el convent de monges carmelites fundat al segle disset.

Ara arribem als verals del carrer d'Argentona fora portal, una de les zones que experimenten un creixement més alt: de les 74 cases de l'any 1716 passem a les 186 del 1757, i són moltes més en acabar el segle. Aquí es troben els habitatges de la gent del camp, dels bracers que treballen a les vinyes i hortes del pla de la

ciutat. Es tracta dels carrers de Sant Sadurní i del Massavà i els de nova construcció de Sant Pau (1729), Sant Albert, pels volts de l'any 1757, Sant Elies (1766), la Verge del Carme, cap a el 1778, i el Caminet, nom que recollim al 1796 i que també s'anomena «camí que va al Massavà».

Un altre aplec de cases de gent del camp és al carrer que hi ha fora del portal de Valldeix, que de les 64 que té l'any 1716 passa a les 99 de l'any 1757. Al 1761 es construeix un grup d'edificis a l'esplanada de les Caputxines, davant el convent de les monges d'aquest orde, inaugurat l'any 1741. Cap al 1778 el carrer de Sant Bru ja té certa envergadura i al mateix any trobem esmentat el de les Caputxines. Cap a muntanya hi ha el convent de caputxins, del segle disset, i al seu costat els tres molins fariners del municipi. També en aquest sector hi ha prats d'estendre indianes a secar i les respectives fàbriques.

Seguint la riera del Pou d'Avall hi ha el carrer del mateix nom, que, si en una època es confon amb el de Sant Pere del Mar, aviat té entitat pròpia amb unes seixanta cases a mitjan segle, i va del Camí Real fins a les cases de l'exterior de la porta d'en Feliu. En aquest lloc el creixement urbà també es important, com en tots els barris que apleguen els bracers, mariners i artesans. L'any 1758 s'autoritza sobre un plànol l'obertura del carrer de Sant Ramon; al 1791 en terrenys dels Català es construeixen cases i els propietaris demanen que el carrer que es forma s'anomeni de Sant Bonaventura, com el seu fill, i que s'hi pugui construir una capella a aquesta advocació, i així es fa. Al 1797 hi ha cases al carrer de Sant Pelegrí, i també els corrals de la ciutat, on es guarda el bestiar, i l'escorxador. També l'edifici de l'hospital de pobres, que pren nova forma entre l'any 1739 i el 1747. Més enllà hi ha alguna fàbrica d'indianes amb els seus prats; precisament aquesta activitat tèxtil és el que donarà nom, anys a venir, al carrer del Prat.

El Camí Real, pas de Barcelona a les poblacions de la costa, marca el límit amb els barris de mar, on viuen els mariners, pescadors i traginers juntament amb artesans de tota mena. L'any 1716 en aquest sector hi ha 350 cases que al 1757 ja són 522: es tracta dels carrers de Sant Antoni, Sant Francesc de Paula, Sant Joan, Sant Pere del Mar i el Ravalet, i grups de cases de mariners al carrer del Pou de Sant Pere, al *barri dels pescadors*, i vora la

platja. Algunes d'aquestes cases, de factura precària, són destruïdes per les ones l'any 1744. Quant als nous carrers, al 1789 el comerciant Pere Màrtir Viladessau fa cases a l'horta de Sant Agustí, que dóna nom al carrer que s'hi forma. També trobem l'any 1789 el carrer de Santa Rita, i es construeixen edificis paral·lels a la mar al costat del carrer de Sant Antoni. Un projecte que no tira endavant és la urbanització de la zona sense construir que hi ha entre els carrers de Sant Joan i el Pou d'Avall, que havien de rebre el nom de Sant Martí i del Peix, respectivament.

La intensa relació amb Cuba que estableixen mariners i comerciants fa que el veïnat que neix més enllà del Ravalet cap als anys vuitanta rebi el nom de l'Havana, que coneixem des del 1789. També en aquest sector de la ciutat hi ha la plaça de Pedratxes, que es forma al 1722 a causa d'haver-se enfonsat unes cases; l'Ajuntament la bateja amb aquest nom, però cau en desús perquè cap al 1787 s'anomena *plazuela* de Sant Joan. La vida marítima tan intensa fa que el moviment a la platja sigui viu i que els visitants n'admiressin l'activitat tan contínua. En aquest sector es compta amb dues bateries de canons per a defensar la ciutat dels barcos pirates, la duana, on s'han de registrar les expedicions marítimes que entren o surten, i la drassana, on fan barques per al cabotatge, la pesca i barcos per la carrera d'Amèrica.

També podem passejar pels veïnats de muntanya, on mig centenar de masos medievals de pagès tenen cura d'horts i vinyes. Llocs de Traià, les Illes, Valldeix, la Mata, la Cirera, etc. Una anotació informa dels arbres del terme, segurament d’una manera molt aproximada, perquè costa pensar que els contessin tots, però l’estadística és precisa, l’any 1780 n'hi ha 5.831: oms, nogueres, lledoners, figueres, pins i roures. Com que la fusta era molt apreciada les autoritats ordenen a l'Ajuntament plantar-ne a l'hort del primer molí, a la Riera, al rec del Molí, a Sant Simó i a les Caputxines, perquè en necessita el reial servei per a la construcció de barcos i armes. N'hi ha una greu destrossa al 1776, quan les pluges se n'enduen tres mil.

Ara ens aturarem en el bell conjunt de fonts que serveixen per a proveir d'aigua els ciutadans: dins les muralles n'hi ha al costat del cementiri de Santa Maria, al carrer Nou a la vora de la Riera, a la plaça Major, al carrer d’en Palau i a la plaça d'en Tarau al final del carrer de Barcelona. Extramurs, al 1780 se'n construeix

una al costat del convent de les carmelites davant el carrer de Santa Teresa, al 1789 la del Sant Crist d'en Fogueres, al començament del camí Fondo, i les de Sant Domingo davant el portal d'Argentona, construïdes al 1782, una de les quals és anomenada de Sant Roc; també es van construir la de la plaça de Sant Joan i la de la Magdalena. Les aigües utilitzades pels molins de blat baixen pel rec del Molí, que travessa la ciutat per la Riera i la Rambla fins que desguassa a la mar. El municipi manté la sèquia en bon estat i serveix per a repartir aigua a les persones que en compren el dret: per a regar, per a les fàbriques d'indianes i per a alguns particulars que es poden permetre aquest luxe. Les rierades de 1783 malmeten la sèquia, que més tard eixampla i enfondeix l'enginyer Clemente de Haedo y Espina. Pel que fa a les clavegueres i les aigües residuals, només són canalitzades les de llocs indispensables, com la de la carnisseria pública, obra que es fa al 1721 i va en direcció al portal de Barcelona.

Els que arribaven a Mataró trobaven una ciutat important, que el 1719 era la segona població catalana en nombre d'habitants. Dels 5.918 d'aquest any, el 1787 passen a 9.943, i el 1804 augmenta a uns 11.000. L'empenta demogràfica duu a gairebé duplicar la població en un centenar d'anys, sobretot arran les expectatives econòmiques de les tres darreres dècades del segle. Les dades de 1787 subministren informació sobre l'estructura de la ciutat:

Anys	Solters	Solteres	Casats	Casades	Vidus	Vídues	Total
0-7	835	973					1.808
7-16	708	893					1.601
16-25	380	753	102	261		8	1.504
25-40	90	171	778	902	13	84	2.038
40-50	10	35	455	379	20	92	991
+50	28	68	616	465	133	405	1.715
Total	2.051	2.893	1.951	2.007	166	589	9.657

Total general: 9.943 persones: 4.944 solters, 3.958 casats, 755 vídus, i 286 religiosos.

Aquestes dades presenten algunes característiques socials d'interès: excés de població femenina amb un important nombre de

solteres, cosa que cal relacionar amb l'èxode masculí cap a Amèrica, per motius de treball. La ciutat és vegetativament jove i optimista, com es palesa en la gran quantitat de menors, nascuts arran de la prosperitat econòmica dels anys setanta. Sobre la població se senten els efectes d'un increment de la mortalitat als anys 1730, 1762, 1768, 1771, 1776, 1786, 1795 i 1799, quan els morts són més que els nascuts. Una constant del segle és la gran quantitat de nadons i criatures de pocs anys morts per qüestions de sanitat i per la mala alimentació.

I tota aquesta gent vivia en cases. En quant al nucli urbà, els padrons mostren el creixement constant dels habitatges, amb el salt que es produeix a les darreres dècades del segle. L'augment d'edificis és constant, i s'accelera la dècada dels anys seixanta, quan hi ha una febre constructora arran de l'èxit fabril que provoca el decret de llibertat de comerç amb Amèrica el 1779. S'edifica en carrers ja iniciats i en menys de vint anys se n'inauguren dotze de nous: els de Sant Llorenç, Sant Benet, la Concepció, Sant Joaquim, Sant Bonaventura, Sant Pelegrí, el Carme, Sant Bru, les Caputxines, Sant Agustí, Santa Rita i el veïnat de l'Havana. En aquest temps el baró de Maldà visita Mataró i diu que «de present se han fabricat y se fabrican moltas cases».

Any	**1708**	**1716**	**1746**	**1748**	**1757**	**1778**	**1804**
Cases	1.029	1.096	1.341	1.405	1.573	1.738	2.271

L'any 1716, de les cases 635 són extramurs i 461 a l'exterior; el 1746, de 1.341 cases, 868 són extramurs, 473 a l'exterior i 64 als veïnats de l'entorn; i el 1757 les d'extramurs arriben a 1.093. Consta que a les 1.738 cases del 1778, hi viuen 52 eclesiàstics, 3 metges, 13 escrivans, 2 procuradors, 286 membres de la matrícula de mar, 66 mestres seders, 28 pobres, 9 impedits, 132 entre militars, regidors i diputats, 217 oficials, mariners i pescadors; i la gent d'altres oficis ocupen les restants.

Pel que fa al nucli urbà, tal com el descriu l'*Apeo* de 1716, és format en la seva immensa majoria per cases de planta baixa i un pis, «consisteix en dos aposentos, y una eixida vaix, y un dalt», en alguns casos hi ha dos pisos i en d'altres cap. Entre els benes-

tants, que habiten a la Riera i als carrers de Santa Maria, de la Palma, del Palau, etc., hi ha més espai i luxe, en un cas «sinch aposentos baix ab sa eixida, y sinch aposentos dalt». La casa de Magí de Vilallonga, «consisteix en set aposentos, y un jardí baix, deu aposentos al primer alt, y tres porxades al segon», amb una «cotxeria», una de les dues que hi havia a la ciutat i on guardava la seva carroça el baró de Maldà quan venia de visita.

Els propietaris de terres tenen al llarg del segle una font segura d'ingressos en la construcció de cases per llogar: s'hi dediquen els Sanromà, els Tarau, els Viladessau, els Llauder, etc. Alguns edificis són bastits amb pocs mitjans pels mateixos propietaris, i amb materials de baixa qualitat com la tàpia, sempre malvista; però construir és car i la fusta, que ve de fora, i les totxanes, eleven considerablement els pressupostos. Algunes notícies expliquen que els nombrosos edificis bastits d'ençà de 1721 «no mereixen nom de casas per ser casas molt reduhidas, y míseras, y de tàpia per pobres jornalers, y pescadors».

La infraestructura sanitària compta amb un hospital de pobres de mitjan segle disset, situat al carrer del Pou d'Avall. L’obra antiga es replanteja el 1739 adoptant l’estil neoclàssic del moment, i s’inaugura vuit anys després. En aquest establiment, l'any 1787 hi treballen un capellà, quatre administradors que nomena l'Ajuntament, dos metges i quatre persones de servei, que assisteixen divuit malalts masculins (dotze soldats i sis civils), sis malaltes i un boig. L'any 1799 s'obre una botiga de medicines a l'hospital, manada d'establir testamentàriament per Agustí Coronado Tarau, que cedeix censos per al seu manteniment.

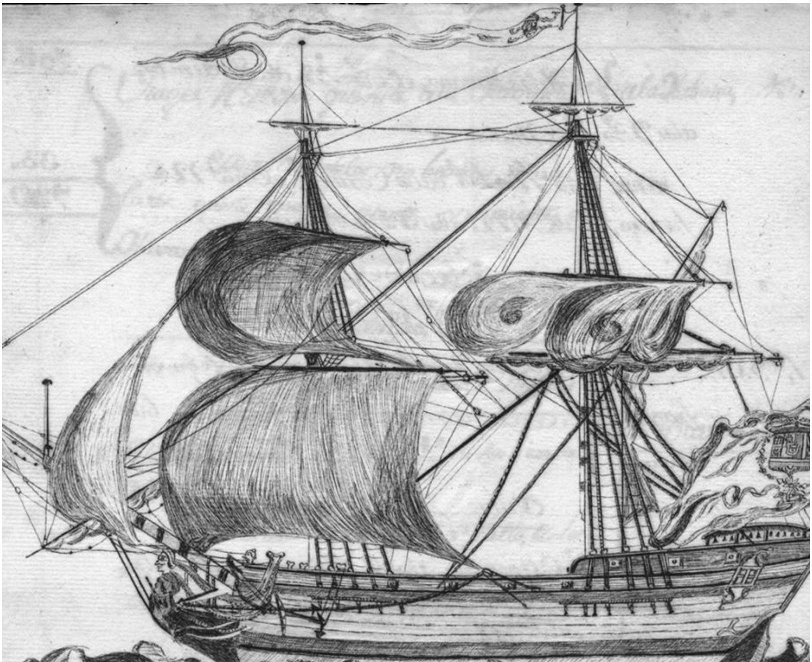
Els enterraments es produeixen als fossars del voltant de la parròquia: el gran, el xic, afegit durant aquest segle, el dels forasters, al lloc que ara ocupa l'altar de la Mercè, clausurat al 1801 perquè els gossos desenterraven els cadàvers, i el cementiri de la morberia, als afores de la ciutat.

La qüestió de la sanitat és cabdal en un segle en què les epidèmies de còlera, pesta i altres malalties aterreixen la gent per la manca de possibilitats de defensar-se'n. Així, quan d'alguna zona de la Mediterrània hi ha notícies d'epidèmies, de seguida s'accentuen els controls, sempre força estrictes, sobre les embarcacions i els productes que en puguin provenir. La patent de sanitat, espè-

cie de passaport que garantia la procedència de les persones i mercaderies, s'exigia a tothom per ingressar a la ciutat. Uns llençols que no en tenien són rebutjats l'any 1793, i al 1723 davant la porta de Barcelona, amb la presència dels regidors, s'encén una foguera on, per evitar contagis, es cremen «dos piezas de blahuetes, y otra de botolonia blanca». Quan un barco sospitós, sense patent de sanitat, arriba a la platja per carregar algun producte, es procedeix de manera curiosa; així, quan l'any 1723 arriba un barco de Sitges per carregar vi, les botes plenes es llancen a l'aigua vora la nau i els mariners van a recollir-les en barquetes.

Una de les epidèmies més greus del segle és la de còlera de Marsella del 1720, que duu a accentuar les mesures de precaució al llarg d'alguns anys: s'augmenta la vigilància de sanitat amb dos barcos de control, dotats amb un patró i quatre mariners cada un; s'instal·len tres barraques a la platja amb quatre soldats i quatre paisans per a vigilar possibles desembarcaments clandestins i entrades de persones sense controls de sanitat, etc. En aquestes circumstàncies, s'estableixen barraques per a mantenir-hi en quarantena persones de qui es suposa que poden estar contagiades o que no posseeixen la documentació de sanitat en regla.

Altres malalties comunes al llarg del segle són les terçanes, els constipats, el reuma, la hidropesia, l'erisipela, la verola, de la qual morien moltes criatures, etc. Pel febrer de 1731 moren cinc religioses i la superiora de les carmelites a causa d'una malaltia poc clara, i pel març de 1733 «la major part del clero, y cantors de la yglésia eran malalts de la constel·lació catarral».

Diario de nabegacion, desde el Puerto de la Coruña, á el de la
bana, y sus escalas. abordo del Paquebot, de S. M. nombrado,
Pizarro, = Año. de 177
ARCHIVO GENERAL DE INDIAS SEVILLA

Quan Amèrica els feia rics

Partim del progrés econòmic de la darreria del segle disset, que ja situa Mataró en un lloc capdavanter entre els pobles del Principat, un èxit que es manifesta jurídicament en l'atorgament del títol de ciutat l'any 1702. Pel privilegi es paguen 3.500 doblons d'or i a canvi es rep permís per a construir un port, nomenar corredors d'orella –indispensables per al comerç–, i condonar certes contribucions. El temps de la guerra de Successió (1705-1714) la desfeta industrial i comercial és absoluta, i es va allargant fins la dècada dels anys trenta. Són tant greus les circumstàncies que les autoritats municipals sovint es fan ressò de «la miseria que es tan patente en esta ciudad».

Als anys trenta es reprèn l'antiga prosperitat, en un cicle que durarà seixanta anys. El període 1736-1759 es produeix a Catalunya un canvi de conjuntura al redós de l'agricultura i el comerç, seguit per l'època daurada del segle, la que va del 1760 al 1795. A Mataró tots els oficis progressen, el pagesos al darrera de la producció de vi, també pren un gran increment la indústria tèxtil, la drassana no para, es vol bastir un port per afavorir el comerç, i es demana l'obra d'una carretera cap el Vallès. Hi ha feina per a tothom i quan aquests anys el baró de Maldà visita la ciutat, veu les dones que: «s'afanyaven dins de les entrades de les cases i llindars de portes, sense altres fora, als carrers, treballant puntes, quiscuna en son coixí. Quants mariners i pescadors corrent a ses tareas. Quants menestrals de molts arts i oficis, treballant dins de ses botigues». És la imatge positiva d'una societat en moviment.

Les guerres de la fi del segle amb Anglaterra malmeten aquest clima i provoquen el bloqueig de les rutes marítimes, amb una greu disminució dels intercanvis. El creixement es desaccelera tot i els anys excepcionals de 1802 i 1803. En aquests temps crítics els comerciants i artesans es queixen contínuament dels impostos,

no hi poden fer front per la decadència de les manufactures i del comerç i la pèrdua de moltes mercaderies en barcos capturats pels anglesos. És el final d'una època que acaba de malbaratar l'ocupació francesa l'any 1808.

Coneixem la composició de la població activa masculina de l'any 1716. El grup més nombrós és el dels artesans, un 31%, seguits d'un 21% de treballadors de la terra, un 18% de mariners i traginers, un 7% de pescadors i un 6% de comerciants. Estructura pròpia d'una societat tradicional, quan encara no s'ha produït la implantació de fàbriques tèxtils i la revolució comercial que tot ho canvia. En aquest segle Mataró passa d'una economia agrària, centrada en la comercialització del vi i derivats, a una economia també d'intercanvis comercials, però que supera la tradicional subjecció a la terra per bastir una indústria fabril de seda i cotó, orientada al comerç americà.

Paraules de l'època ho expliquen. El 1747, en un memorial, es manifesta que «la cosecha única de esta ciudad (...) es la del vino», però cinquanta anys després la situació ha canviat. L'any 1799 es declara que: «Una regular cosecha de vino, una porción de manufacturas, y un poco de trigo, son las producciones de esta ciudad (...). Sus manufacturas van a América, sus vinos parte al mismo destino, y parte al estrangero, y sus granos son tan escazos que alcanzan apenas para el consumo de dos meses». Ara toca esbrinar aquest procés.

A Mataró, capital de província marítima, els oficis de la mar hi tenen una tradició medieval que recullen dos gremis, el de Sant Pere, de pescadors, i el de Sant Elm, de mariners, del segle setze. Dos col·lectius beneficiats amb alguns privilegis importants: eren adscrits a la jurisdicció de marina, no els calia fer el servei militar, i hi havia algunes càrregues municipals que evitaven, entre d'altres. Aquest beneficis, que fan valer quan pertoca, els suposaven una certa impunitat davant els regidors. Els gremis reben l'any 1769 la propietat d'ús de l'ermita de Sant Simó com a lloc de referència espiritual. Mariners i pescadors eren un conjunt de persones important, un 26% de la població activa l'any 1717. Quant a la seva eina fonamental, la barca, el 1766 n'hi ha deu de 3.000 quintars i setze de 2.000, pel que fa a les de gros tonatge. I un nombre indeterminat de petites pel cabotatge i la pesca. L'any

1800 consten 32 naus dedicades al comerç americà i 77 de petites de cabotatge.

La gent de mar viuen al llarg de dècades amb el desig d'un port per refugiar-se quan fa mal temps i facilitar la càrrega de productes, una necessitat que mai no es concreta. No hi ha port, però la drassana treballa sense parar. En les dècades finals del segle, calafats i mestres d'aixa construeixen barcos dedicats a la carrera d'Amèrica, per al cabotatge i la pesca, alguns de gros tonatge, sageties de 4.000 a 6.000 quintars, pollacres, etc. Dels 12 mestres d'aixa i 3 calafats de l'any 1716, es passa als 85 treballadors de mestrança al 1799.

La marineria progressa en veure augmentar de manera constant el comerç marítim, i creixen els recursos humans dedicats: dels 164 mariners de l'any 1716 es passa als 1.944 mariners, 756 patrons i 230 mestres del 1765, i l'any 1786 hi ha 1.325 mariners, 810 patrons i 309 mestres en actiu. Cada barco és a càrrec d'un patró o capità i duu pilots, tècnics de manteniment, els mariners i una part nois aprenents, d’aquests el 1786 n’hi havia 571.

De pescadors l’any 1716 n'hi ha uns 84, i el 1775 en consten 163. A mitjan segle en trobarem pescant sardines a Seta (França), on hi ha unes seixanta barques de Mataró i de Sant Feliu de Guíxols. També van a pescar, de Setmana Santa a juliol, a la costa d'Andalusia i proveeixen de peix aquells llocs. El 1757 el pescador mataroní Josep Faneca es queda a la Higuerita, a Huelva, i funda l'actual Isla-Cristina.

Les rutes de la mar els duen a molts indrets. Arran l’epidèmia de pesta a Marsella del 1720, s’hi estableixen de manera permanent centenars de pescadors catalans, alguns de Mataró, que hi arrelen amb la pesca al palangre, desconeguda pels pescadors locals. A Galícia, s'estableixen a les darreres dècades del segle al port de Mugardos els mataronins Josep Carreras i Salvador Alsina, i altres pescadors catalans, dedicats també al comerç d'exportació de sardina. També hi ha mataronins pescant a Liorna, que venen el peix a la Toscana. Gent hàbil amb les diverses arts, els sardinals, la teranyina, les nanses, la solta, la fitora, el palangre, etc. Que treien del mar les famoses llagostes de Mataró, que el baró de Maldà menjava en les seves estades als hostals de la ciutat, de gran qualitat, també n’envien a Barcelona.

La feina d’aquesta gent pateix en gran manera la pirateria, perquè els corsaris algerins ataquen les embarcacions, de pesca i de comerç, i fan esclaus els tripulants, que s'enduen a l'Àfrica. L’any 1785 hi ha un conflicte entre els pescadors de Mataró i els de Barcelona i altres pobles de la costa, que vénen davant la ciutat amb els arts del bou i s'enduen tot el peix, la tecnologia de pesca anava canviat i es feia més agressiva.

Després de la mar, la terra. Dades de l'any 1757 informen que es tracta d’un terme municipal de 1.651 hectàrees, dividit en 621 cultivades de vinya, 501 de bosc, 326 ermes, 71 d'oliveres, 49 d'horta i 82 de camp. El cultiu de la vinya, una collita mínima de cereals (blat, forment, sègol i ordi), i les feines de l'horta, és al que es dedica la pagesia local.

Un informe oficial del 1747 ho explica: «La cosecha única de esta ciudad de que se puede extraher parte es la del vino, de cuyo fruto se percibirá unos años con otros unas ocho mil y quinientas cargas, cuyo precio también unos años con otros computado el bueno con el inferior, será el de veinte y sinco reales de ardites catalanes por carga (...). La de trigos se reducirá a quinientas quarteras por cuyo precio por haver mucho del de inferior calidad, será unos años con otros, el de veinte y sinco reales (...). La de garbansos se considera a docientas quarteras y su precio a treinta reales, por quartera (...). La de avas, sevada, judías, azeyte, y demás frutos de que necessita la ciudad para su abasto, no se expressa por su modicidad, número alguno, ni menos sus precios por no poderles vender ningún cosechero, sí que toda la provisión viene de afuera». Tot i que les autoritats locals donen xifres per sota de la realitat, per la por dels impostos, informa del caràcter de l’agricultura local, i també la dependència del vi.

Hi ha dos gremis agrícoles. La confraria de Santa Anna, de jornalers de la terra, fundada el 1645, aplega el 1716 unes 200 persones, i els anys setanta arriben a 300. L'altre gremi és la confraria de Sant Isidre de *labradores* o pagesos, qualificatiu que designa als propietaris. Originària del segle setze, quan era sota l’advocació dels Sants Abdó i Senén, reuneix una vintena de persones, però els anys trenta ja no és activa. La dècada dels vuitanta, al redós del gran moment agrícola, els pagesos tornen a demanar gremi. Diuen que la seva feina és «una arte la más

liberal, inocente, noble y antigua, habitando en su olimpo de casas de campo, los más de ellos en propias y de antiquísimo solar, ocupados sólo en la agricultura y tarea de sus cultivos y sembrados, sólo discurriendo con sus operaciones», i l'Audiència els autoritza. Els pagesos propietaris es varen fer molts rics amb el comerç del vi, els trobarem a cal notari compran més terres i edificant sòlides masies, i algunes encara les podem admirar.

L'horta serveix per a proveir la ciutat i l'any 1757 suposa el 3% de la superfície conreada. Al llarg del segle, i sobretot en les darreres dècades, amb motiu del creixement demogràfic, augmenta contínuament el nombre d'hortolans: dels 26 de l'any 1716 passem als 68 del 1775, s'intensifiquen els cultius de regadiu i es fan obres per a buscar aigua. Els viatgers que passen s'adonen que les hortes són «delicioses totes, ab tanta aygua y verdura que és tot un pahís ameno», i els productes de gran qualitat, com els pèsols primerencs, s'envien a Barcelona.

Joseph Towsend, quan visita la ciutat l'any 1786, s'enamora de l'horta: «En arribar a Mataró et trobes completament meravellat: les masies són autèntics jardins dividits en horts d'uns quatre peus d'amplada que disposen d'un canal per al reg. Tots tenen una sínia, que és una mena de bomba de cadena que, a jutjar per la seva extrema simplicitat, sembla originària de la més remota antiguitat. A través d'aquest instrument cada matí s'extreu d'un pou la quantitat d'aigua que cal per cobrir les necessitats del dia. Per la tarda la distribueixen a cada hort d'acord amb la naturalesa dels seus cultius. El sòl és lleuger, es tracta de sorra de la descomposició del granit, i es pot llaurar amb dos bous o un cavall, o només amb una mula, y amb l'ajuda de l'aigua esdevé fèrtil, produint al mateix indret blat, vi, taronges i olives».

En quant als arbres, cap als anys setanta es procedeix a una substitució de les oliveres per garrofers, que es sembren al voltant de les vinyes: «Lo garrofer és arbre de major utilitat al dia que los olivers, que molts los arrancan (...) no hi ha arbre en est pays de major utilitat y menos costós de recollir lo fruit». S'abandona la collita d'olives pels costos, ja que les dones que les recollien, «se aplican més al cuxí que en altre trevall».

La riquesa agrícola més important és la vinya. Les grans famílies tenen moltes terres amb aquest cultiu, i la importància de la propietat agrària en les seves fortunes és cabdal. Notem que en

els inventaris de les masies, i les cases d’hisendats dins la ciutat, és segur trobar-hi cellers, premses i botes. El vi i l'aiguardent són productes lligats a l'exportació i al comerç marítim, atesos la gran qualitat i la fama del vi negre d'aquí, i el seu preu, que els forasters consideren barat: «vino tinto muy bueno, y de gran suavidad, de lo que hacen un gran comercio, y le embarcan para fuera del Rey no; le compran los ingleses dexando por equivalente bacalao, y otras muchas mercadurías». La destinació principal d'aquests productes és el mercat americà, però també el nacional i europeu, i fins i tot Rússia, on l'any 1794 Francesc Milans i Cia. i Salvador Isart envien vi negre, al llunyà port bàltic de Kronstadt.

El millor període de la vinya, si ens guiem per les xifres de la recaptació de l'impost del delme, són els anys que van del 1727 al 1731 i del 1750 al 1759. Quant a xifres del volum de la collita de vi, al 1716 se'n recullen 5.672 cargues (6.806 hcl), i al 1747 són 8.500 (10.200 hcl). L'any 1796, en temps de crisi, són deu mil les cargues de vi venudes pels comerciants. Cap a final del segle es produeixen diverses anyades de males collites, cosa que duu els propietaris a donar les vinyes a parceria per fer-ne més rendible l'explotació, ja que els elevats jornals dels bracers, una pesseta el dia, encareixen considerablement el producte. A mitjan segle el salari d'un jornaler de la terra és de sis sous i sis diners el dia, i el d'una dona que realitza feines del camp, de tres sous i nou diners.

Pel que fa al consum local, hi ha problemes amb l'estanc de l'aiguardent, o sigui el monopoli de la seva venda a mans de l’administració, que s'estableix al 1741 amb el desacord general, fins que cinc anys després se n'aconsegueix la supressió. Al 1750 hi ha tres fabricants d'aiguardent: el comerciant Marià Fins, el calderer Josep Martí i Emerenciana Fornés, que l'any anterior havien destil·lat 343 cargues d'aiguardent anisat i refinat. La indústria progressa i vint anys després hi ha set obradors, la major part regentats per comerciants: Torner, Recoder, Gibert, Camín i d'altres. Però es tracte d’indústries mínimes, Camín i Fins treballen «en sus respectivas ollas que tienen dentro sus casas». L'establiment de tavernes l'any 1783 contribueix a un major consum del producte: n'obren dues intramurs i dues extramurs. Es coneix alguna iniciativa sense èxit, el 1780 un comerciant demana permís per a importar vi de Porto i imitar-lo, i el 1791 s'intenta fabricar aiguardent de panses i figues.

El treball del camp viu sempre en precari, sota l'amenaça de perdre les collites a causa dels fenòmens atmosfèrics. Perill de les grans pluges i les pedregades, ara la gelada, ara la sequera. Notables les dels anys 1754 i 1789, quan fins i tot s'aturen els molins de blat. La sequera extrema de l'any 1734, duu a nombroses rogatives i a actes religiosos perquè plogui, i com una maledicció aviat cau «la tan nunca vista, ni experimentada abundancia de piedras y granisso», que ho destrossa tot. Un dels temporals més greus del segle és el del dia 12 d'agost de 1783, que ho deixa tot desfet. L'endemà els regidors esverats parlen de «los daños ocasionados por la tempestad acahezida de piedra y agua impetuosa, que ha malvaratado la actual cosecha de este año, las mas de las tierras de cultivo y huertas con mas de trescientas y sinquenta casas innundadas en dicha esta ciudad», i calculen caldrà gastar «mas de 1.000 libras catalanas» per deixar-ho tot reparat. Fins i tot les més altes autoritats es varen interessar per la desgràcia: «En Cataluña, la grave inundación padecida por la ciudad de Mataró el 12 de agosto de 1783 motivaría que el conde de Floridablanca remitiera al de Campomanes, a la sazón presidente interino del Consejo de Castilla, una instrucción en la que le instaba a discurrir el modo de evitar los daños y desgracias que, reiteradamente, se producían en la población catalana». En quant a terratrèmols, consta el de desembre de 1751, que enderroca una part del col·legi dels escolapis, o el d'abril de 1761, que dura deu minuts però no ocasiona danys.

La meteorologia a vegades sorprèn. El novembre del 1769 tothom veu al firmament un estel resplendent que durant quinze dies brilla nit i dia. A mitjan desembre apareix un globus de foc de grans dimensions, que dura mitja hora, i al mateix lloc, durant tres o quatre dies, es veu una notable resplendor vermellosa, i uns dies després es torna a veure un altre globus de foc. Els mataronins es devien pensar que era la fi del món.

El blat és la matèria central de la dieta popular, però a la ciutat se'n cull molt poc i cal portar-lo de fora. Els cereals venen de l'Aragó, Tarragona, l'Empordà, Anglaterra, Sicília, Marsella, Holanda, el nord d'Àfrica, i fins i tot dels Estats Units d'Amèrica i del Bàltic. El 1728 l'Ajuntament envia a Muret un regidor a buscar-ne, i el 1734 és Rafael Peramàs qui va a Holanda, mentre

que la companyia de botiguers Caralt i Soley s'ofereix per subministrar-ne. L'any següent Esteve Guanyabens rep d'Anglaterra blat en males condicions: s'havia mullat amb l'aigua salada durant el viatge. Moltes són les notícies que tracten d'aquest comerç indispensable.

Els cereals s'han de moldre per força als tres molins fariners municipals situats vora el convent dels caputxins, on per a aquest menester s'utilitza aigua conduïda per soterranis, que després es ven a les persones interessades: per a regar, per a ús domèstic, per a fàbriques, etc. Moltes persones van a moldre a pobles veïns, on se'ls cobra menys per la feina: els molins d'en Gual i de les Mateves al veïnat del Cros d'Argentona, el de Caldes d'Estrac, etc., però als que són descoberts en aquest tràfic il·legal se'ls confisca el producte. Cap al 1760, davant l'augment de població, Francesc Llauder Matas demana el dret a construir un molí ja que els que hi ha no basten, estarà situat al camí del Mig.

La qüestió dels cereals té dues etapes dividides per les pragmàtiques que els anys 1765 i 1767 autoritzen la llibertat de comerç de grans i la lliure panificació, fins aleshores a les mans dels ajuntaments, que administren el proveïment de pa controlant-ne la qualitat i la venda. A Mataró, l'Ajuntament té al carrer del Palau dues cases, l'una «per los pastims, o flecas de aquellas», i l'altra per al «forn de puja», on es cou el pa pastat per als clients, o pa de talla, de més qualitat que el normal; d'aquest se'n fabrica de ral blanc (2 lliures, 3 unces) i de ral moreno (4 lliures, 6 unces). L'any 1755, a causa de l'increment de ciutadans, obra un nou forn dedicat a fer pa de talla i de puja, i pa de bescuit.

Amb la panificació lliure entren en joc els negociants, també dits *especuladors*, que passen a monopolitzar les importacions, i amb els magatzems de cereals controlen la oferta i els preus, sobretot quan la matèria és escassa, i en aquests moments crítics seran acusats de retenint el gra per fer-lo pujar. A l'origen de moltes de les principals fortunes de final del segle hi ha els cereals. L'any 1770 Salvador Campllonch importa blat d'Anglaterra i Esteve Guanyabens de l'Empordà, i al 1787 Ignasi Boet té els magatzems plens. Al 1796 són desembarcades 53.000 quarteres de gra, important quantitat que mostra la magnitud d'aquest comerç, en el que tothom vol participar. Amb un capital mitjà

trobem semolers, sastres i altres menestrals que en compren i en venen fent bons negocis.

Però no sempre hi ha blat, manca en èpoques de males collites i aleshores puja el preu del pa, o no n'hi ha. Les crisi de proveïment es repeteixen de manera cíclica en diversos períodes: 1728-1729, 1733-1737, etc., i la fam és cruel els anys 1723, 1734, 1752, 1753-1765, 1770 i 1784-1793. El 1763 l'esterilitat de les collites fa pujar el preu del pa de tal manera que no és a l'abast del comú de la gent, i l'Ajuntament en reparteix als necessitats, però a causa del clima de revolta «fou precís possar soldats».

Arran de la llibertat de comerç del blat fermenta un problema social en els moments quan falta provisió, que es manifesta de manera espectacular pel febrer del 1789, en produir-se a Barcelona i a altres localitats els rebomboris del Pa, primer motí social de gran abast, a causa de l'augment del preu d'aquest producte. A la capital, la gent assalta els magatzems dels monopolistes cridant contra els poderosos. Es duen a terme unes quaranta detencions, i el 27 de maig són penjats cinc homes i una dona.

Per plantar cara als disturbis les forces militars de Mataró van a Barcelona a auxiliar les autoritats; això fa que a Mataró es produeixin avalots en veure lluny la tropa. El dia 1 de març, quan a la capital el moviment és controlat, hi ha «una conmoción (...) por alguna gente de la más sospechosa, y de la conducta menos arreglada de la ínfima plebe, y no por los vezinos honrados», com informa l'Ajuntament. Els dies 2 i 3 la revolta continua amb «hurtos y quemas» a diversos llocs i els especuladors de blat pateixen insults i agressions. Els amotinats demanen la baixa del preu del pa i l'Ajuntament hi intervé per aconseguir-ho i asserenar els ànims. I així s'acaba la crisi, que duu a la detenció d'algunes persones, tancades a la Ciutadella juntament amb els amotinats de Vic. Els dies següents rondes gremials vigilen a la nit la pau pública.

Un document notarial que es guarda a l'Arxiu Episcopal de Vic informa de manera detallada dels fets de Mataró. Es tracta, «de la comocion o motin estudioso, que en la noche del dia primero de marzo proximo pasado se experimentó en la presente ciudad». El protagonista de la revolta va ser Jaume Vilardell, curtidor i ajudant de pregoner, nascut a Sant Celoni però resident a Mataró. Vilardell era: «otro de los que hacian cabeza de otro motin, di-

ciendo con voces tumultuarias que se havia de pegar fuego a toda la ciudad: que con otros se dirigió a la casa rectoria para tocar la campana à somaten, o a rebato: que iva convidando à otras gentes para ello, diciendo que habian de matar à Antonio Romaní, revendedor de granos, y a Ignacio Boet, comerciante, y que les havian de quemar sus casas: que en efecto destrozaron las puertas principales de la casa de dicho Antonio Romaní, saqueando un caxon de la mesa que tenia en su botiga; robaron el dinero que havia, se llevaron sacos, ò talegas para ensacar trigo, hicieron pedazos de vales, libreta de deudas y otros papeles que encontraron en dicho caxon, importando el total del dinero, vales, papeles, y libretas mas de mil, y ocho cientas libras catalanas: que fue otro de los que destrozaron un carro para arrimarse: que despues pegaron fuego à dos pajares de la casa de Ignacio Boet: que en la noche del dia segundo del mismo mes de marzo, se presento dicho Jaime Vilardell en casa del sr. Governador, diciendo que las gentes se habian buelto à sublevar en gran manera, y que seria peor que en la noche antecedente si no les baxavan el pan a siete dineros la libra: que el dicho Jaime Vilardell en la tarde del dia tres del mismo mes de marzo insultó la casa del cura parroco, diciendo con voces tumultuarias, que si no se baxava el pan vendrian los de algunos lugares vecinos y se quemaria toda la ciudad: que despues faltó al respeto al vicario Antonio Francás, diciendo que en la noche quemarian las puertas de la rectoria y tocarian la campana à somaten, o a rebato».

Com a mesura pal·liativa el 1774 es forma una «casa panadería» i pòsit de particulars amb la idea de «abastecer de trigos, y amassar aquéllos de cuenta común, vendiéndolo después al corte y costas con lo que se logro la baratía de este preciso alimento». En són part interessada 126 persones: sabaters, assaonadors, comerciants, sastres, seders, etc., i funciona fins a l'any 1793. Però el problema del preu de la primera matèria continua al centre de la crisi, com manifesta el mateix any un memorial d'Antoni Torras, que demana l'«exterminio infalible, y nada violento, de los muchos que en nombre de revendedores chupan la sangre de los pobres». I que el cost elevat del blat s'acaba liquidant els monopolistes i els sacaires, que el compren i el revenen molt més car.

El comerç d'exportació dels productes catalans que tenen un mercat a l'exterior, passa per tres moments. Dificultats els anys 1714-1765, que és l’època heroica del comerç amb Amèrica, quan tot aquest tràfic és obligat a passar per Cadis, port de d'on s'envien les mercaderies, Atlàntic enllà. Aquesta activitat va en augment any darrere any, comptant amb l'energia dels comerciants catalans que hi tenen establerta una eficient xarxa de corresponsals, que mantenen el contacte amb Catalunya per tal de proveir-se de les produccions regionals.

Cap a la dècada dels anys quaranta els catalans fan les primeres expedicions directes enviant vi, aiguardent i productes tèxtils. El comerç de cabotatge amb destinació a Cadis serà una de les especialitats dels mariners mataronins, que en alguna època gairebé monopolitzen. Però l'expansió dels comerciants catalans té més abast, perquè arriba a tota la península. Obren botigues i fan negocis arreu, amb gèneres de cotó, mitges, sabates, vi, etc. Molts, productes de manufactura catalana tenen d'aquesta manera una via de comercialització al mercat interior.

Mataró de seguida participa en aquest comerç i en la dècada dels anys trenta és el segon port comercial català. L'orientació exportadora de l’activitat agrícola i la tèxtil local s’accentuarà i aviat trobarem Jaume Campins instal·lat a Cadis, un dels primers homes de negocis que hi fa via.

Es coneixen poques notícies perquè encara s’ha d’investigar l’activitat dels mataronins registrats en aquesta ciutat. En la *Matrícula de comercio de la universidad de cargadores a Indias*, hi trobem, en aquest període, Salvador Font Carbonell (1745), Salvador Bausili (1750), Sebastià Mayor (1752), Pau Jaume Pons (1753), Joan B. Carbonell (1756) Baltasar Peramàs Guarro 1758 i Rafael Peramàs Matas (1756). Aquest darrer, amb diversos mercaders de Mataró i Barcelona, en el període del 1727 al 1744 manté una societat mercantil per a fer anar una barca de comerç amb Amèrica. Pere Anton Velada hi exporta al 1748. En els anys cinquanta el mariner Pere Berenguer fa freqüents viatges de tipus comercial; en un, a càrrec del negociant Salvador Fins i de Salvador Janer, va a Maó a comprar diversos gèneres i els du a Mataró; fa un altre viatge a Cadis amb una partida de vi de Llavaneres que li encomana Jaume Campins, a càrrec de la companyia que té

a l'Havana, etc. Hi ha d'haver centenars de persones treballant en aquest canal comercial.

Notem la presència de l'economia informal. Hi ha força casos de contraban d'exportació: consta que els anys vint s'envien draps a l'estranger des de Mataró; de 1726 a 1731 Lisboa rep productes mataronins quan Bru i Domènec Sanromà noliegen un barco per dur-hi de contraban *ayguardent anisada*, i el mariner Fèlix Pasqual hi ven estisores i navalles. I contraband d'importació: la dècada dels trenta hi ha desembarcaments d'amagat; el 1745 els oficials de rendes agafen a Vilassar quaranta-nou peces de blavete de contraban, etc.; tràfic il·legal al que es dediquen alguns comerciants, i de manera especial Francesc Feliu de la Penya, que el 1752 entra indianes clandestinament i és descobert.

El segon moment és el període 1765-1778, quan es produeix la primera liberalització limitada del comerç americà, ara el port de Barcelona i vuit més poden mantenir contactes directes amb ports de la zona antillana. Es quan proliferen les corresponsalies i quan molts catalans s'estableixen a Amèrica com a factors de fabricants i comerciants. A partir de la dècada dels anys seixanta, més de cent cinquanta mataronins emigren a aquelles ciutats, en preferència a Veracruz, l'Havana, Puerto Rico, Montevideo i Buenos Aires. La intensificació del comerç de seguida repercuteix sobre l'economia catalana, en fer més rendibles la producció de vi, la fabricació d'indianes i els productes de seda, etc. I d'Amèrica es reben grans partides de plata, que contribueixen a noves inversions econòmiques, i productes com cacau, grana, anyil, cotó, cuir i sucre

A Mataró tot canvia, l'activitat comercial es generalitza i s'intensifica. La reinversió dels beneficis aconseguits a la primera etapa en el comerç del vi i les indianes ajuda a l'expansió de totes les indústries i tots els oficis. Neixen noves fabriques a l'escalf del consum local i, sobretot, per l'acceptació dels productes tèxtils a Amèrica. Una nova generació de gent de negocis es dedica a fabricar i comerciar en la nova conjuntura: els Bofarull, els Riera, els Marxuach, etc. I creix també la flota mercant. A partir del 1765 els patrons mataronins tenen un lloc d'honor en la carrera de les Índies. El manual del notari de marina Josep Serra, de l'any 1774, és una bona introducció a la febre constructiva de barcos, que tanta gent financia. I dels negocis que es formalitzen per tal

de portar productes a Amèrica, amb la perspectiva del benefici. Tothom s'hi dedicarà, des de l'hisendat al fuster que té uns estalvis.

I els canvis s'aprofundeixen quan l'any 1778 s'estableix el lliure comerç, que inaugura l'època d'or del tràfic colonial català. Cal tenir en compte que l'any 1770 s'habilita el port de Mataró perquè hi fondegin barcos procedents de fora d'Espanya i el 1784 ja hi ha 25 barcos dedicats a fer directament viatges a través de l'Atlàntic. Però el 1788 es torna a prohibir el desembarcament manant que els barcos vagin abans a Barcelona, on es carreguen les mercaderies a barques de cabotatge que les duen a Mataró, cosa que incrementa les taxes, i el transport fan pujar els preus, el blat d'un 8%. De tota manera consta que al 1800 la situació s'havia normalitzat i que hi havia 32 les naus en la carrera d'Amèrica

Un bon exponent de la situació pròspera és el moviment d'entrades i sortides de barcos l'any 1786, realitzat pel capità del port Francesc Clausell, alferes de fragata. El total és de 508, dels quals 383 (82%) van o vénen d'indrets del Principat, una mostra la importància del tràfic de cabotatge a distàncies mitjanes. Les embarcacions que hi apareixen registrades les podem classificar en dues categories: les de gran tonatge: pollacres, sageties, bergantins, pincs i pailebots; i les de menys envergadura: canaris, xabecs, llaguts, tartanes, llondros, gànguils, bombardes i falues.

Pel que fa als productes que surten de la ciutat, el capítol fonamental el constitueixen el vi i l'aiguardent, que s'exporten a Amèrica amb sageties, pollacres i bergantins; també se n'envia a Gènova, Marsella i Anglaterra; a Gènova també s'envien pinyons i, en una ocasió, sabó a Amèrica. En el capítol d'importacions hi ha una gran quantitat de matèries: són d'origen espanyol el blat, les garrofes, el bacallà, el ferro, les sardines, el sabó, el quitrà, la seda, la llenya, l'oli, el vi, les avellanes, les figues, les anxoves, la llosa, la fusta, el sucre, la calç, l'espart, la sal, la civada, la farina, el cuir, la botada, la llana, el carbó, les bótes buides, la tonyina, el mill, el cànem, la palla, l'arròs, el cacau, el cotó, etc. Alguns d'aquests productes són originaris d'Amèrica i a través d'un altre port arriben a la ciutat. També entra blat de França i d'Itàlia. Uns anys abans, al 1774, tenim dades de la duana que informa de l'entrada de 84 naus: 55 de França, 15 d'Itàlia, 5 de Cadis, 5 de Sar-

denya, 2 de Portugal, 1 de Maó i 1 d'Holanda, que deixen a la ciutat diversos gèneres: teixits de seda, llana, teles, merceria, quincalla, barrets, guants, drogues, arròs, etc., productes per a majoristes locals que els reexporten a Reus, Manresa, Granollers, Lleida, Valladolid, Madrid, Toledo, etc.

Com exemple, prou significatiu, cal assenyalar Jerónima Ruiz i Companyia, amb botiga de venda de seda i altres tèxtils a la Riera. I amb un important tràfec a Veracruz de productes mataronins: mitges, mocadors, puntes de coixí, blondes, sarja. Cal fixar-se en un conjunt d'operacions que realitza en aquests anys de plenitud comercial i pensar que només és un exemple, entre tants que s'hi dedicaven. Els seus, "Vales de cambios maritimos e intereses en barcos", informen de la seva participació en diverses expedicions comercials. Amb el patró Fèlix Castillo, de la pollancre Jesús Natzarè, un canvi al 16% de capital 506 lliures. Amb Fèlix Ruis, del barco la Candelària, un canvi al 20% de capital 200 ll. Amb Tomàs Tarradas, del barco Santes Juliana i Semproniana ,un canvi al 16% de capital 640 ll. Amb Jaume Guañabens, un canvi al 66% de capital 200 ll. Amb Josep Vinyals de Vilanova, del bergantí Sant Francesc d'Asís,un canvi al 32% de capital 250 ll.

Consten moltes més operacions de diners invertits esperant un interès, i de productes tèxtils embarcats, com blondes i mitges. Tenia mercaderies a la venda en botigues a diverses localitats, a Veracruz a la casa de comerç de Josep Antoni Feliu i Cia. unes cinc mil lliures, a Cadis a la casa d'Antonio Barceló Prats unes tres mil lliures, i a diversos corresponsals de València un total de 14.555 lliures. Es tractava de mitges, blondes de seda, "seda torcida para hacer medias", i dos telers de fer mitges.

Aquesta, doncs, és una època d'or del comerç, però amb períodes de davallada a causa de les guerres amb Anglaterra, quan l'armada d'aquest país, que controlava l'Atlàntic, bloqueja el pas de les naus espanyoles i el comerç es fa impossible. A moltes localitats s'atura tota l'activitat perquè sense comandes ni cotó en rama la producció és impossible, i sense treball la necessitat arriba a les famílies. Això passa del 1779 a 1783, anys seguits d'un formidable esclat comercial i fabril. Una nova guerra amb Anglaterra l'any 1796 ho torna a aturar tot fins el tractat de pau d'Amiens de 1802, seguit d'una nova arrencada fins que el

novembre de 1804 torna la guerra. Poc després l'ocupació francesa d'Espanya acaba d'enfonsar-ho tot.

Les mercaderies entren i surten de la ciutat pel port habilitat, el segon de Catalunya, en les primeres dècades del segle pel que fa al comerç. Es parla de port encara que no tenia una estructura física. De fet, la construcció de l'obra és una de les necessitats més sentides per la ciutat, que el sol·licita constantment al llarg del segle. Es fan diversos projectes des de l'any 1773 fins al 1793, tots fallits, un dels quals és obra de l'arquitecte de la ciutat Fèlix Puig.

Els barcos fondegen davant la ciutat i en petites barques, una mena de gróndoles, es traslladen les mercaderies a la platja. Allà, els traginers del gremi de Sant Antoni les duen a la duana pels tràmits legals. El trasllat posterior als magatzems dels comerciants el realitzen amb carros els membres de la confraria de *faquines*, anomenats *macips de ribera*. Tot això sota la vigilància atenta dels corredors de canvis, que tenen cura de coordinar l'operació. A vegades la descàrrega es fa amb moltes precaucions pel perill de contagi de barcos sense patent de sanitat o provinents de llocs infectats. Al 1720 no es permet ancorar al port a causa de la pesta de Marsella, i s'ordena que totes les naus toquin primer a Barcelona, cosa que provoca l'emigració de comerciants cap a aquella ciutat. S'hi torna a desembarcar al 1735, després d'un memorial que envia l'Ajuntament on explica la greu situació econòmica que es deriva d'aquella prohibició. L'any 1743 el barco holandès sra. Anna ve a buscar 220 pipes d'aiguardent i 60 de vi negre i com que hi ha perill de contagi i el carreguen així: les barquetes que porten la mercaderia s'hi acosten a contravent i a certa distància llancen les bótes al mar, i els del barco baixen a recollir-les.

Ja que he parlat dels traginers, cal referir-se al seu important paper en la relació comercial terrestre perquè duen paquets i tot tipus de trameses on calgui. Són uns cinquanta i també es dediquen a llogar «cavallerías mayores, carretas, sillas volantes, tartanas, o carros».

El comerç a l'engròs és l'activitat que desenvolupen els mercaders, els comerciants matriculats, els negociants de tota mena i els corredors d'orella. Aquesta gent, com acabem de veure, compra i

ven de tot, i al llarg del segle protagonitza el tràfec més important, el d'exportació de productes tèxtils, vi i aiguardent i el d'importació de blat. Ara ens fixarem en el comerç al detall, que té com a objecte el proveïment de la ciutat i, com a marc, la botiga. Són els negocis especialitzats en venda de draps, els de més importància econòmica, i dels revenedors, calaix de sastre del comerç menut. I la botiga com a lloc distribuïdor de productes adquirits, ja que també hi ha un altre tipus de botiga, la de l'artesà que combina la producció i la venda del producte: un corder elabora i ven espardenyes al seu taller, etcètera.

Els revenedors venen comestibles de tota mena: llegums, fruita, fruita seca, aus, pesca salada, llenya, carbó, vi, etc.; i si alguns d'ells ho fan en botigues, com Isidre Llorenç, que ven al carrer d'en Pujol oli, carbó i llegums, d'altres col·loquen els seus productes en parades a la plaça. A mitjan segle l'Ajuntament els divideix en tres categories i s'encarrega de vigilar-los, ja que sovint se'ls acusa de provocar alces en els preus i de monopoli, cosa que intenta evitar l’ordenança municipal de la plaça, les del mostassa, que imposen certes condicions a la seva activitat.

El mostassà, càrrec d'origen medieval, vigila al mercat els pesos i les mesures per mirar de controlar el frau en les quantitats i en les qualitats, la sanitat, els marges de benefici, etc. Les ordenances del 1785 prohibeixen la revenda amb augments artificials dels preus i monopolis dels productes de primera necessitat: cereals, oli, farina, blat, llegum, bacallà, arròs, peixopalo, tonyina, verat, sardina, arengada, nero, congre, panses, figues, mel, pernil, porc salat, carn, etcètera; controlen els blats emmagatzemats sense vendre esperant la puja de preus per fer-ho, etc. Cap al final del segle l'Ajuntament es queixa de l'excessiu nombre de revenedors que fan pujar els preus i ordena, per evitar certs fraus, que els ous siguin del dia, que la volateria no pateixi malalties, que el pa no estigui mesclat, ni el vi sigui agre o aigualit, i que la xocolata no contingui barreja (s'ha de fer amb cacau, sucre i canyella).

El control i els monopolis en mans dels regidors no agradaven als comerciants, que en diverses ocasions es queixen. L'any 1767 els més importants de la ciutat demanen la llibertat del comerç: «El comercio de la presente ciudad representa serle gravosa la disposición mandada por V.S. a solicitud del Iltre. Ayuntamiento

y diputados del común, dirigida a privar la extracción del azeyte. Está muy asegurado que el zelo del cabildo y de los diputados se dirige a que no falte el abasto al público, pero crehe que el mas poderoso medio para que falte, es privar que se extrayga, porque es disponer los ánimos a que no le introduzcan, dando por muy sentado que, igualmente que para el humano, es necessario para la vida del comercio la circulación en los tratos.

El Ayuntamiento (..) dize: Que (..) la extracción de qualquier género de abasto deve solamente permitirse en los casos en que el pueblo no los necessita y estan corrientes a un moderado precio, pero quando el común les ha de menester para su abasto y se hallan ya en subido precio, no puede ni deve permitirse su extracción (..) la principal mira de dichos comerciantes no es favorezer al público, sino a sus propios intereses, y por esto si les tiene a conveniencia llevarlos a otras partes ya no los introducen en el pueblo de su habitación, y ahun teniéndolas en él, conciderando ventaja, los passan en otros parages en donde hallan mayor su ganancia».

Vet aquí Josep Annexy Reinelli, «mercader al per menor», amb establiment a la Riera, que a final de segle tenia de tot als prestatges: molta roba i productes tèxtils d'us personal, eines i instruments de treball de llauner, de fuster i altres oficis, joguines, andròmines de cuina, un conjunt ben variat. I comerciava amb moltes poblacions, Alella, Arenys de Munt, Arenys de Mar, Calella, Òrrius, Premià i Llavaneres. Però també amb Barcelona, Palautordera, Sant Celoni, Granollers, i pobles més llunyans: Olot, Vic, Tortellà, Sant Feliu de Guíxols, Sant Esteve d'en Bas i Torredembarra. També Palma de Mallorca i València. I tenia de client a Joseph Antonietti d'Itàlia. També envia productes a Amèrica, i una d’aquestes operacions va sortir malament i Josep Fornells, el capità del barco, no vol pagar les 2.690 lliures que li deu.

La botiga especialitzada en teles al detall és cabdal en el comerç mataroní i origen d'algunes de les principals fortunes. De les sis botigues de 1731, amb les de Josep Campllonch i Salvador Matas com les més importants, passem l'any 1778 a deu: la de Josep Caralt (22.854 rals en gènere estranger), Salvador Janer (17.470), Antoni Simón (9.450), Salvador Viza (5.272), Joan Pau Gibert (3.270), Miquel Torner (3.251), Pere Tarrés (3.137) i d'altres de menors. El 1792 les botigues clau són la de Josep Riera

Bausili, Fèlix Campllonch i Ramon Santaló i Cia.; de menor categoria, les de Miquel Molinas, Francesc Lloveras, Joan B. Codina, etc. Torner els anys seixanta és associat amb Jeroni Fàbregas, fent anar ambdós una *Botiga de Panyos, Telas, y altres mercaderias*. Caralt, Viza i Gibert, a més de l'activitat al detall, es dediquen intensament al comerç a gran escala de tota mena de productes. Els Caralt són la principal empresa del ram, amb tres generacions consecutives dedicant-s'hi. Un altre personatge important és Soley, també comerciant de tercera generació, que trobarem formant companyia amb Caralt. Un establiment especial és l'administració dels estancs de l'Estat, que a mitjan segle, dirigida per Josep Quintana, ven en règim de monopoli, plom, perdigons, bales, pedrenyals, pólvora, salnitre, sofre, mercuri, lacre, vermelló i solimany.

El nucli de l'activitat econòmica, pel que fa al nombre de persones ocupades, després de les feines agrícoles, són les activitats artesanes de tot tipus. Indústries centrades en la construcció, com el treball de la fusta, del metall, de la ceràmica, les relacionades amb el vestir, la roba, la pell, les joies, i altres de tipologia variada.

A la metal·lúrgia s'hi dediquen els agullers, calderers, daguers, espasers, estisorers, ferrers, armers, rellotgers, pedrenyalers, claveters, courers, llauners, manyans, navallers, serrallers: arts del foc, del ferro, del filferro i del llautó, també els ferradors i els carreters. El gremi de Sant Antoni Abat i Sant Eloi, originari del segle disset, aplega els oficis esmentats i el dels traginers, que, si bé l'any 1716 són unes 50 persones, a fi de segle arriben a ser 265. L'increment de les activitats del ferro duu a l'intent de crear gremi propi i a separar-se dels traginers, que en són un 40% cap a 1799. Vet aquí algunes activitats dels agremiats: els fabricants de ganivets i tisores, una vintena, tenen una bona implantació i els seus productes abasten per a un comerç regional, com també els que fan claus. Des de 1702 és obligat de posar marca pròpia als ganivets, i el 1757 Gaspar Bofarull registra la marca Bofarull de navalles d'afaitar, però es queixa que Josep Peradejordi la hi falsifica. L'any següent aquest darrer registra la marca de la petxina. A fi de segle Joan B. Codina construeix peces i utillatge de telers de mitges de seda i el 1759 Josep Ros té un taller de manyà a la

Rambla, ple de ferro en barra, caragols, molls, bigòrnies, martells, llimes, estenalles, punxons, dues fornals, carbó i tots els estris del seu ofici. El sector pateix contínuament de manca de magatzems de ferro: «El que més ne consum a esta, ab motiu de fer lo clavesó dels bastiments».

Els mestres de cases són uns 22 l'any 1716 que progressen ràpidament a causa de la construcció contínua d'edificis, i demanen gremi propi, que els és atorgat pel volts de 1759. Se separen dels fusters i al cap de sis anys ja són 40. Els treballs de la ceràmica també estan relacionats amb l'augment de construccions. El 1757 hi ha cinc forns de rajoles als afores de la ciutat, un dels quals és propietat de Francesc Feliu de la Penya. El 1770 Antoni Cot té un forn de rajoles als afores, més enllà de l'ermita de Sant Simó, lloc on es concentren algunes bòbiles, i ven part de la seva producció a l'Empordà i d'altres llocs de Catalunya. Els anys vuitanta la gent es queixa que els rajolers fabriquen les totxanes massa petites, tenen molta demanda i van per feina. Cal incloure en aquest grup els gerrers i els ollers, fabricants d'estris per a la llar. El 1778 l'Ajuntament vol posar ordre entre els venedors de ceràmica ja que dificulten el trànsit instal.lant a les voreres «las paradas de ollas, platos y cántaros».

El gremi de Sant Joan Baptista, original del segle disset, aplega els fusters i agregats: serradors, escultors, cadiraires, fabricants de carros, taloners, guitarraires, ebenistes, boters, fabricants de pell, albarders, torners, encepadors, rosariaires, etc. El 1750 són 48 de la fusta i 13 de la pell: 18 fusters, 17 boters, etc., i renoven les ordenances el 1788. Potser la seva activitat més estesa és la fabricació de bótes per al vi i per a l'aiguardent, a la qual el 1770 es dediquen 33 boters. Com a curiositat, sabem que el 1720 Fèlix Gèricx fabrica *cuerdas de bigúela* en una barraca davant l'ermita de Sant Simó.

Amb cànem es fabriquen productes d'ús domèstic com ara les espardenyes i les cordes. Els corders i els espardenyers es separen dels sabaters i funden gremi propi el 1753. Al cap de set anys són 30, alguns amb una notable posició econòmica, com els Vinyes i els Janer. El 1766 Joan Mons té botiga de corder al carrer de Sant Josep, on hi ha els estris del seu ofici: rodes de filar cànem, pintes, formes per a fer espardenyes, etc. Lligada al sostre, hi té una post amb diversos productes: 7 ronsals, 10 carros de cànem

per a filar, 46 parells d'espardenyes, fil per a cosir-les, etc. Hi ha 20 persones que treballen matèries vegetals l'any 1716, 14 corders i uns pocs basters, esparters i cistellers, i també 17 espardenyers. L'activitat de fer cordes va en progrés i el 1775 ja n'hi ha 48 professionals.

La tasca d'adobar la pell és exercida pels blanquers i pels assaonadors, que al llarg del segle veuen créixer les seves activitats. El 1750 hi ha 13 blanquers, i set anys després cinc adoberies als afores de la ciutat: una de Francesc Feliu de la Penya, una de Francesc Vilardebò, una de l'escrivà Esteve Font, etc. Aviat es forma el gremi d'assaonadors amb entitat pròpia i se separen dels fusters, als quals estaven agregats, com una mostra més de l'empenta de la indústria. Durant la darrera dècada del segle les fàbriques de pells progressen a l'escalf dels subministraments a l'exèrcit en guerra. Les pells produïdes per la carnisseria pública les compren, el 1768: Josep Albareda, guanter de Barcelona (moltó i anyell); Josep Vilardebò, blanquer local (cabra i crestat); el blanquer Sadurní Masany (cuiros de bou i vedella); i la llana, diversos paraires de la ciutat.

El col·legi d'argenters, de l'any 1772, és un dels quatre existents a Catalunya. El formen uns deu artesans rics, dels cinc que eren al començament del segle, molt tancats a l'admissió de membres nous. Es tracta dels Dorda, Maresma, Rafart, etc., paradigma de l'artesà ric, que fabriquen tota mena de joies, com ara anells de pedres blanques de diamant de diverses facetes.

El col·legi de cerers, format el 1774, aplega confiters, adroguers i sucrers, gent en general rica, que realitzen un comerç molt lucratiu i formen part dels grans contribuents. Alguns prosperen fins a arribar a la categoria de mercaders: Miquel Torner i Josep M. Matas. Una de les famílies més notables de la professió és la dels Carbonell, en la qual es resumeix l'estratègia econòmica preferida pels sectors benestants de la ciutat: a més de l'ofici propi, es dediquen al comerç majorista i tenen vinyes i assegurances marítimes. Dels 4 candelers de 1716 passen als 13 de l'any 1766, i el 1716 consta l'activitat de 20 adroguers.

L'any 1716 hi ha 6 vidriers, que al llarg del segle veuen decréixer l'activitat tot i l'antiga importància de la seva producció, que tant s'exportava. Documents de l'any 1783 informen que a la ciutat «se labran (...) curiosos vidrios», però el viatger Zamora

diu sis anys després que ja no queda cap artesà que es dediqui a aquestes tasques. Notem que l'any 1778 hi ha una fabrica de sabó, producte que anys enrere s'importava.

La novetat del segle és el gran increment de l'activitat tèxtil, prosperitat que gira al voltant de la legislació proteccionista i del comerç atlàntic. El 1728 es prohibeix l'entrada de teixits, renovant la legislació en aquest sentit de 1718, i hom hi inclou, a més de la seda, el cotó i els pintats, el que suposa un gran impuls per a la indústria cotonera que floreix cap al 1730 a Barcelona. L'abundància de contraban i els criteris canviants del govern, que permeten algunes importacions de teixits, la franquícia de Campins el 1748, i la lliure importació de filats i teixits de 1760, amb un impost del 20%, etc., duen a la decadència de les fàbriques dels estampats coneguts com *indianes*, i cap a 1768 n'han plegat algunes. El renaixement es produeix a causa de la pragmàtica proteccionista de 1770 contra la importació de teixits i gèneres de cotó, vigent fins a la guerra de la Independència, que és el motor del desenvolupament junt amb el decret de lliure comerç de 1778. Recordem que l'extraordinari període que s'enceta patirà moments crítics per les guerres angleses.

Les arts de la seda tal com estan agrupades gremialment a Barcelona formen sis especialitats: perxers, cordoners, passamaners i cinters; teixidors de vellut i d'estofa; fabricants d'encaixos, puntes, randes i blondes; mitgers; velers; i tintorers, torcedors i retorcedors. Aquestes activitats s'apleguen a Mataró en el gremi de l'art de la seda, fundat el 1748 per 46 velers, 4 velluters, 3 tintorers, 11 perxers i 8 retorcedors. Consta que l'any 1778 els mestres de l'art habiten 66 cases. Cal fixar-se en cada ofici.

Pel que fa al primer, l'any 1716 tenim registrats 2 perxers, 2 cinters i 8 passamaners, que al llarg del segle veuen arrelar la seva activitat: el 1779 les fàbriques de cordons i vetes no donen l'abast i els passamaners assorteixen moltes localitats catalanes. L'any 1807 cintes i galons de seda es treballen a vuitanta-nou telers, probablement en tallers-botigues mínims com el que l'any 1759 té Joan B. Soler a la plaça Major, que consta d'un bufet de fusta de noguera, un banc, prestatges, balances, la taula de l'ofici, ordidora, torn, motlles, debanadores, fusos, boixets, etc.; tot és presidit per una capelleta de Sant Antoni. Té per a vendre: tres

dotzenes de mitges d'estam blau i de llana blava, calçotets també d'estam blau, barretines de llana de diferents colors, rodets de fil d'or i plata, puntes de fil de diverses classes: trapasseres, adenveres, candeler, l'estela de l'alba, etc.; fil de diferents gruixos, tafetà rosa, galó de cotilla de colors, bri de cànem, veta de fil, cordons, mocadors de cotó, seda crua, etc. També té botons de fil blanc per a camises i creus de fusta per a rosaris.

Quan l'any 1786 el viatger Towsend visita Mataró, comenta sobre aquest ofici: «cal lamentar que es perdi molta de la feina dels que es dediquen a teixir vetes, perquè en lloc de fer-ne molts alhora, tots els telers són individuals». Quant al teixit de seda, al 1716 s'hi dediquen 9 teixidors i 4 velluters, que mantenen una activitat de poc gruix. Durant les darreres dècades del segle és quan la indústria pren volum. Al 1786 hi ha 25 telers d'estofes i al 1807 són 48 els qui teixeixen vellut i teles.

Els encaixos, les blondes, etc., de seda i de fil són una de les constants de l'activitat femenina al llarg del segle, i els viatgers ressenyen amb curiositat com totes les dones i criatures s'hi dediquen. El baró de Maldà explica: «En quant al treball de les dones, i minyones, és de puntes de fil blanc, primoroses moltes de dites puntes i no es veu altra cosa que abundància de coixins de puntes treballant les mataronines dintre de les entrades de les cases». El 1748 hi ha tallers com els de Salvador Roca, Jacint Badia, Rafael Peramàs i Josep Cantallops. Aquest darrer lloga dones d'Arenys per a encaixos i es proveeix de seda de València i Múrcia. El comerç amb Amèrica afavoreix molt aquesta dedicació perquè augmenta la demanda, i l'any 1807 ja hi ha 17 fàbriques de blondes i 7 d'encaixos de fil.

La mitgeria és, a partir dels anys setanta, el grup més dinàmic dins el treballs de la seda. Els fabricants de mitges amb teler de Mataró, una minoria dins els seders, cansats d'esperar l'aprovació de les ordenances generals redactades per la Junta de Barcelona, es separen del gremi de l'art de la seda el 1782 i envien les seves ordenances, que són aprovades el 1794. Fins a aquells moments els mestres mitjaires eren escassos: els Arenas, Jonullà, Tió, etc., que es mantenien al voltant de la vintena. Cal tenir en compte que el 1716 tenim registrats només 4 calceters. L'any 1786, però, hi ha 80 telers de mitges de seda, que baixen a 52 l'any 1807 amb motiu dels conflictes bèl·lics. Els nous agremiats són en general

gent jove provinent de pares de diversos sectors artesanals modestos, molts amb tradició sedera. El gremi, a diferència d'altres, és obert a artesans nous de qualsevol procedència, i el mateix any de l'aprovació, 42 persones reben la mestria i fins al 1800 n'hi entren 34 més.

Artesans, en el treball de la seda, però també establiments fabrils d'una certa envergadura, que es dediquen a la mitgeria i a altres activitats, com ara els vels i les blondes. El 1778 hi ha 8 d'aquestes fàbriques de seda, que van més enllà del simple taller artesanal. Una de les més importants és la d'Ignasi Jonullà, antic tintorer, establerta el 1780, que a fi de segle té 40 telers, dóna feina a més de 25 dones que cusen i broden i produeix sis mil parells de mitges l'any. Els seus gèneres van a Amèrica i a tot Espanya, i un fill seu els comercialitza a Madrid. La producció es manté fins a l'any 1803.

Uns altres establiments notables són els de Gaspar Isern, de l'any 1783, amb 15 telers, i Pere Cortina, també de 1783, amb 15 telers. De tota manera, en la darrera dècada del segle hi ha un seguit de petites iniciatives que multipliquen el sector: el 1797 la fàbrica d'Antoni Biada Bunyol té 7 telers i la de Josep Viladessau 8. Notem que Joan Pau Arenas té un fill a Cartagena de Indias que s'encarrega de la comercialització dels seus productes, etc.

Els velers són l'altre puntal de la seda. De vels i mocadors se'n fabriquen ja al 1716, quan 6 persones treballen en aquesta activitat. Es una petita mostra d'una indústria amb un gran esdevenidor durant la dècada dels anys setanta, en estret contacte amb els intercanvis americans. A mitjan segle hi ha al voltant de 50 artesans i el 1778 hi ha 100 telers de vels de gasa. Josep Cantallops funda el 1760 un dels establiments més importants del ram, amb la col·laboració de Francesc Dorda, dedicat a treballar vels i mocadors de tots els colors i totes les mostres. La fàbrica es converteix el 1768 en la *Sociedad de Puntas Blondinas*, a la que aporten capitals nous socis, els apotecaris, germans Joan i Cristòfol Camín.

L'historiador Antoni Martí Coll ha estudiat la fàbrica de Pau Andreu, un mestre veler que treballa la seda i fabrica mantellines, mocadors, tafetà, setí i gasa que intenta de vendre a França i al mercat nacional. Andreu regenta la fàbrica amb set telers pro-

pietat d'un barceloní i per mitjà de les seves notes comercials coneixem detalladament les característiques del seu ofici.

Pel que fa al sisè grup de l'art, de tipus auxiliar, és el de menys importància numèrica. Consta de tintorers i de torcedors i n'hi ha al voltant d'una dotzena en els diversos moments del segle. Com que sembla que aquesta xifra és massa baixa, hem de suposar que la part del procés productiu que realitzen s'inclou com una activitat més en les fabriques d'envergadura.

A mitjan segle, el benefici industrial comença a rellevar les rendes tradicionals de la terra, base fins a aquell moment de l'economia, i s'inicia un nou camí. Seguint l'expansió atlàntica, neix una indústria que no té com a finalitat el consum local, sinó que dedica la seva producció a un mercat de més vastes proporcions. Les fabriques de teixits de cotó estampats, anomenats indianes, són les pioneres en aquest camí i la primera obra a Barcelona el 1738. Aquests establiments incorporen des dels seus inicis el tissatge i l'estampat en la mateixa unitat de producció; quant als filats, que depenen de les importacions de cotó, no es realitzen d'una manera contínua a Catalunya fins anys després.

A Mataró hi ha dos períodes en l'activitat dels fabricants d'indianes: el moment de les primeres iniciatives en els anys quaranta i un segon període arran de la llibertat catalana de negociar directament amb Amèrica i l'apogeu fabril conseqüent de les tres darreres dècades del segle. Aquests establiments són molt receptius a les crisis comercials, i en general es tracta de factories bastides a l'escalf de conjuntures favorables i que, passats els moments de bonança, i a causa de la descapitalització, no resisteixen gaire temps. Els inversors de les indianes de la primera època són comerciants que es dediquen a produir una matèria que té un mercat segur a Amèrica i que aconsegueixen inversions de capital d'altres sectors més tradicionals de propietaris agraris, etc.

La segona generació, la de fi de segle, es torna a compondre de comerciants que hi veuen un negoci segur, però també hi ha al seu costat artesans que, a causa de diverses circumstàncies, poden invertir en l'erecció de fàbriques i també en petites indústries de seda i cotó. En afluixar la demanda, en veurem alguns especulant amb cereals i amb altres productes de consum.

Cronologia dels establiments d'indianes

Campins, 1746-1749.
Peramàs, c.1747 - abans de 1770.
Cantallops-Campllonch/Guarro 1750-1818.
Marxuach i Cot, c.1760-1770 / c.1788-1805.
Riera i Cia., 1780-1812.
Xicola, 1785-1822.
Ausich i Cia., 1792-?.

La primera fàbrica i segona d'obtenir privilegis i franquícies al Principat, és el de Jaume Campins i companyia, que només va funcionar tres anys, de 1746 a 1749. La societat és formada per l'esmentat Campins, soci majoritari que resideix a Cadis, on manté un intens tràfic comercial amb les mercaderies pròpies de la carrera d'Amèrica. Els altres socis són mataronins: Galceran de Vilallonga, cavaller; Francesc Feliu de la Penya, ciutadà honrat; Antoni Llauder Matas, ciutadà honrat; el comerciant Salvador Janer; i el barceloní Joan Corominas, també dedicat al comerç. La fàbrica, situada sota el convent dels caputxins, compta amb 36 telers, 17 taules de pintar, etc., i s'hi duen a terme el tissatge, l'estampació i la filatura de cotó d'origen americà, activitat en la que la companyia és precursora a Catalunya. Els productes d'indianes responen a les classes de zaratres, sitis, gimons i blauets i es venen a Amèrica. El final de la societat és a causa de la mala gestió econòmica i a alguns entrebancs tècnics.

Un altre establiment és el de Rafael Peramàs, situat vora el portal d'en Feliu, al lloc dit *los forns de rajola*, a l'actual carrer del Prat. Potser actiu abans que el de Campins, rep privilegis el 1750 i el 1754. La fàbrica és tancada cap al 1770 i Peramàs va residir a Barcelona, però torna a funcionar un quant temps a les darreries de la dècada dels vuitanta sota la direcció de Maria Peramàs, filla de Rafael.

Els anys seixanta sota el convent dels caputxins, hi ha la fàbrica de la companyia Marxuach i Cot, dedicada a les indianes i que

probablement utilitza l'antic edifici de Campins. Francesc Marxuach passa de jornaler de la terra a mariner i posteriorment el trobem de patró d'un barco de comerç, la pollacra Sant Francesc de Pàdua, de tres-centes tones, construïda al 1785, en la que estan interessats com a parçoners diversos comerciants, pagesos i gent de Mataró. Marxuach compagina l'activitat productiva de la fàbrica, els viatges americans i el comerç d'importació comprant a França barrets, teixits, arròs, matalassos, etc., que ven al mercat interior. Cap al 1770 l'establiment és inactiu i així continua alguns anys. Reprèn l'activitat després de la guerra, cap a la fi de la dècada dels vuitanta, sota el nom de Josep Antoni Cot, torna a tancar durant la nova guerra de 1796, torna a engegar la producció amb la pau de 1802 i plega una altra vegada el 1805, com mostren els llibres de contractes de l'aigua per a la fàbrica: un mostra de l'epopeia industrial del moment.

La indústria de més relleu és fundada pel comerciant Josep Cantallops Pellicer cap al 1750, amb la col·laboració com a soci de Francesc Dorda. En un primer moment té 4 telers que deu anys després s'han convertit en 30 i, juntament amb la fàbrica de vels dels mateixos socis, dóna feina a 150 famílies: homes, dones i criatures, comptabilitzant unes mil persones. Cantallops també té fàbriques a Barcelona i en altres llocs dels corregiments de Mataró i Girona. Aquesta actitud emprenedora el duu a formar part l'any 1772 de la Reial Companyia de Filats de Cotó d'Amèrica, que funden els propietaris de fàbriques d'indianes de Barcelona. Hi ha notícies de tractes comercials amb moltes localitats: Cadis, Sevilla, Valladolid, Múrcia, Salamanca, Madrid, Barbastro, Castelló de la Plana, Mora d'Ebre, Vic, Copons, Barcelona, Figueres, Mataró, Calella, Arenys, Cabrils, etc., i, és clar, amb Amèrica. A la seva mort, l'any 1776, hi ha un balanç mercantil a les companyies de 47.536 lliures, 16.200 de les quals són capital del difunt. La companyia fa fallida en temps de guerra, però ressorgeix l'any 1783.

L'any 1774 Fèlix Campllonch Guarro (1752-1831) es casa amb la pubilla Cantallops, Maria Josep, i en morir el sogre passa a administrar els béns de la família de la seva dona. Els Campllonch són una família de comerciants rics que duen a terme moltes iniciatives econòmiques: compren i venen molts productes d'origen francès que envien com a intermediaris a Manresa, Llei-

da, Valladolid, Toledo, Madrid, etc. Es tracta de teixits, barrets, productes químics, joies, medicaments, cacau, aliments, etc. Iniciatives d'aquesta mena els proporcionen una fortuna considerable i la seva administració de la fàbrica Cantallops la fa prosperar contínuament. Com a detall de la munificència de Fèlix, consta, per declaració pròpia, que els anys 1778-1783, quan a Mataró les fàbriques tanquen per manca de primeres matèries, ell manté els treballadors del seu establiment amb el patrimoni personal tot esperant la represa. En la dècada dels anys setanta aquesta indústria d'indianes és l'única en funcionament a la localitat i, segons la Junta de Comerç, aquesta i una de Manresa, les dues úniques que ho fan fora de Barcelona. L'any 1791 el baró de Maldà visita «la fàbrica d'en Parroquià, o, digam, de don Fèlix Guarro (...) fàbrica d'indianes, que tenen hàcia el convent dels Caputxins, passades les últimes cases de Mataró, detràs de la parròquia».

El segon període important de les fabriques d'indianes s'inicia arran del decret de 1778 que autoritza els catalans a negociar directament amb Amèrica. En aquell moment només hi ha en actiu la fabrica de Campllonch, però aviat se'n basteixen de noves; així, quan Zamora passa per la ciutat l'any 1786, hi ha també la de Xicola i la de Riera i companyia. Consta que, durant aquests anys, els teixidors d'indianes són gent de fora de la ciutat no agremiats i que els teixidors d'aquí, els de vels, els velluters, els de lli, etc., «se aplicavan a texidos de indiana, o quando escasseavan las sedas, o quando no estavan corrientes sus artefactos».

Al 1780 es forma per vuit anys la societat Josep Riera i companyia, dedicada a teixir i estampar indianes. Els socis són dos mataronins, el ric comerciant Josep Riera i Gaietà Cortina, el comerciant de Calella Jaume Basart, i Pau Sagristà i companyia de Manresa. Cadascun hi participa amb 400 lliures. A la fàbrica, bastida a les Figueretes, en alguna època també s'hi realitza la filatura, i consta que l'any 1816 era activa sota la raó social Basart i Vídues Riera.

Francesc Xicola Vicens és un comerciant ric que fa molts diners venent al mercat interior productes francesos: teixits, joies, joguines, etc. Edifica la fàbrica a la sínia del Lleó, vora l'actual carrer de Sant Joaquim, i inicia la producció cap al 1785 teixint mocadors de platilla i puntes de fil i estampant indianes. Té dotze telers

i comercia amb Olot, Barcelona, Tarragona, Mataró, Arenys, Canet, Calella, Caspe, Valladolid, Xàtiva, Alzira, Castelló de la Plana, Écija i altres localitats. També té un tràfic decisiu amb Buenos Aires i Cartagena de Indias, en la seva comptabilitat consta que hi envia, «un fardo de mucadors de platilla», «un fardo de indianas y un surtiment de puntas de fil», «dos fardos de indianas», «dos fardos mucadors de casarillo», «quatre fardos y dos caixons yndianes y mucadors». La fabrica funciona fins el 1822.

Amb pocs detalls sabem que el 1792 es constitueix la societat Ausich i companyia, amb un capital de 4.500 lliures i un període d'explotació de quatre anys. I per les llistes de la contribució del cadastre coneixem alguns noms de persones relacionades amb aquesta indústria, que hi són esmentats com a indianaires, pintors d'indianes o fabricants, però es tracta d'auxiliars tècnics: Agustí Ribas, Josep Brau, Francesc i Joan Aymerich, etc.

En quant als teixidors de cotó, hi ha notícies de la seva activitat a molts documents notarials. Pactes de crèdit per comprar telers, comandes de productes cap Amèrica, una fabrica que al 1778 es dedica al teixit no estampat i a fil per a lona, el 1799 en una casa que té l'hospital al Pou d'Avall s’obra una finestra «para dar luz en los telares de texidos que en la misma casa se han de plantificar», etc. També hi ha producció de mitges de cotó: al 1786 s'hi dediquen vint telers i com que l'activitat va en augment els artesans de l'ofici es volen separar del gremi dels mitgers de seda. Potser la fàbrica més importants és la de Jacint Santaló i Cia., que l'any 1797 té 34 telers dedicats en exclusiva a les mitges de cotó. El creixement d'aquesta activitat és tan ràpid que al 1807, enmig d'una crisi general, hi ha 110 telers que s'hi dediquen.

L'activitat de filar el cotó és introduïda d'una manera ocasional per Campins els anys 1746 al 1749, quan en treballa de procedència americà per proveir la seva indústria d'indianes; Riera i companyia ho seguirà els anys vuitanta. Posteriorment, el 1795, Ignasi Janer produeix fil per a l'exportació i, cap al 1800, el francès Lluís Achard s'instal·la bastint una indústria modesta d'aquest art, en la que treballa amb la seva dona i personal auxiliar. Cap al 1792 hom treballa el fil de lli, el cànem, l'estam, el cotó, etc., amb la màquina del rossellonès Cavaillé i el 1785 Pau Gallifa rep 200

pesos de la Junta de Comerç perquè posi a punt una màquina de filar diverses matèries, apta per a 70 persones, invent que no reïx.

Hi ha altres matèries de vestir que també es produeixen a la ciutat. Els teixidors de lli es constitueixen en gremi l'any 1757, fins aleshores eren al dels sastres, però davant l'increment de les seves activitats els nou oficials fan aquest pas. Cap al 1790 els filadors de cànem ocupen els passadissos de les muralles, però el treball d'aquestes matèries, que serveixen per a teixits domèstics de baixa qualitat, no progressa i es manté en un nivell mínim.

A partir de 1778 es plantegen fàbriques de barrets, que tan bon acolliment tenen en l'exportació i en l'àmbit militar. Entre 1791 i 1795 Francesc Fargas envia a Amèrica barrets de copa i de soldat que li demanen.

El gremi del Sant Àngel Custodi i Sant Antoni, amb ordinacions de 1602, renovades el 1732 i el 1790, és el més nombrós. Aplega les feines de calceter, robavellaire i sastre i els teixidors de lli, però alguna d'aquestes activitats se'n segrega quan veu augmentar la seva importància. Els sastres en són l'ànima i consta que el 1716 n'hi ha 32, i el 1775, 55, progrés que segueix l'augment d'habitants i les necessitat de vestir. Com a curiositat, sabem que el 1746 als encants de la ciutat es ven roba usada procedent d'Itàlia i d'altres països, i que el 1786 arriba de Sardenya un barco carregat de *draps vells*.

Un altre gremi dedicat a fer productes de vestir és el de Sant Marc i Sant Lluc, de sabaters, originari del segle disset. En un principi aplega també corders i espardenyers, que se'n separen el 1750. De sabaters l'any 1716 n'hi ha 45 i el 1775 són 52.

Mataró1800. Nota de los comerciantes, comisionistas, corredores y fabricantes que al presente se hallan en esta ciudad.

Comerciants pel seu compte: Josep Antonio Caralt Andreu, Jacint Peradejordi Colomer, Josep Carbonell, Pere Màrtir Viladesau, Gaspar Isern, Josep Arquer, Gaspar Carbonell, Francesc Martí, Desideri Comas, Jaume Vilardebò, Jaume Fornells, Joan Illas, Fèlix Illas, Josep Rafart, Jaume Llorens, Nicolau Aromí, Antoni Bosc, Josep Torras, Melcior Vidal, Gaspar Blanc, Francisco Carbonell, Josep Coll, Pere Artigas, Francisco Lesús Pou, Josep Llibre, Pau Nicolau, Agustí Soteras, Joan Marxuac, Francisco Marxuac, Josep Antoni Cot, Salvador Andreu, Josep Prats Pi.

Comerciants a comissió: Fèlix Campllonc Guarro, Ignasi Boet, Salvador Serra, Salvador Isart, Narcís Riera, Martí Miquel, Esteve Guanyabens, Joan Bautista Coll, Josep Julià i Cia.

Corredors de canvis: Narcís Riera, Francisco Barnés Miquel, Martí Miquel, Esteve Guanyabens, Nicolau Guanyabens.

Fabricants d'indianes: Fèlix Capllonch Guarro, Josep Richa, Josep Antoni Cot i Cia., Francisco Xicola.

Fabricants d'indianes en blanc, sense pintar: Teresa Serralta (vídua), Joan Bautista Coll.

Fabricants d'encaixos de fil: Jacinto Peradejordi Colomer, Francisco Barnés i Cia., Pere Màrtir Viladesaus, Bartomeu Estruc, Antonio Ros, Teresa Manent (vídua), Joan Tomàs Puig.

Fabricants de blondes de seda: Vídua de Ramon i fill, Josep Riera, Francisco Barnés i Cia, Genís Abril, Ignasi Jonullà, Bartolomé Estruc, Cecilia Puig (vídua), Jaume Malé, Joan Bruguera. Anna Maria Rovira (vídua), Jaume Comas, Josep Casamitjana. Teresa Casamitjana (vídua), Pere Puig, Teresa Manent (vídua), Antonio Viada, Josep Carbonell. Els fabricants d'encaixos i blondes venen al major i ho envien a Amèrica pel seu compte.

Fabricants de mitges de seda, i nombre de telers: Manuel Font (3 telers), Esteve Costa (3), Josep Ramon (6), Pere Màrtir Viladesau (8), Rafael Serralta (5), Jaume Melé (3), Joan Bautista Arquer (5), Lluís Font (3), Antoni Biada (7), Andreu Peris (3), Miquel Cardona (2), Lluís Terrats (4). Total 52 telers.

Fabricants de mitges de cotó, i nombre de telers: Simó Melé (25 telers), Ignasi Jenollà (18), Juan Arenas Clivillat (12), Antonio Ros (12), Jaume Font (5), Jaume Cot (3), Felip Brincio (3), Francisco Borràs (4), Ramon Santaló, fills i Brunet (34). Total 116 telers. Ramon Santaló, fills i Brunet fabriquen teixits de moletó en qualitats de cotonies i *bombasies* en 20 telers.

També es fan draps que una part es consumeix a Espanya i l'altre a Amèrica, també unes 2000 vares de texits de cànem, i hi ha 18 torcedors de seda que torcen 846 arrobes.

Fabricants de cintes i galons de seda: Josep Guiu (20 telers), Pau Vila (8), Esteve Martí (10), Rita Cañas (vídua) (8), Esteve Estruc (5), Agustí Costa (5), Raimon Cailà (4), Josep Roca (4), Fèlix Pineda (5), Gaspar Comas (5), Marc Castañer (10), Josep Clivillés (5). Total 89 telers.

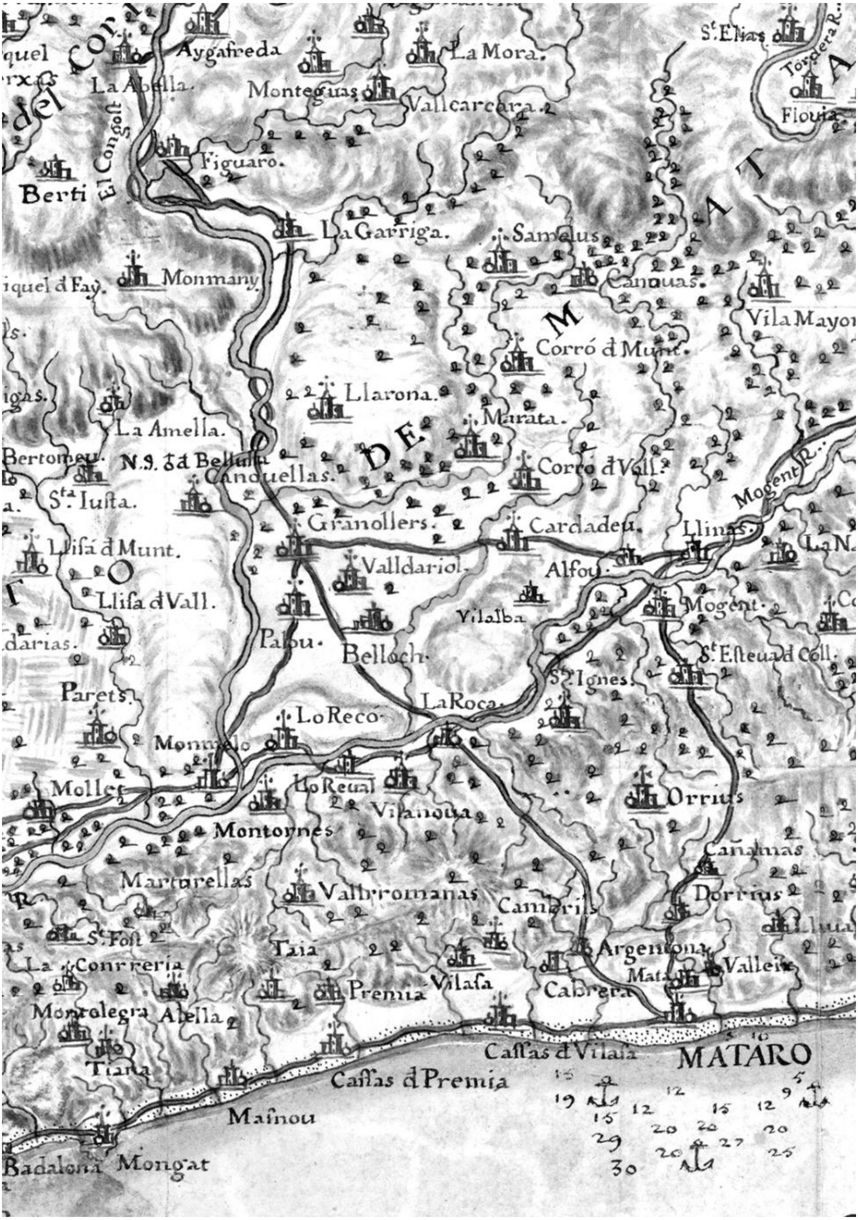
Fabricants de teixits de seda i velluts: Pere Puyos (6 telers), Pau Vila (6), Marià Alsina (5), Salvador Alsina (4), Joan Bautista Ferrer (6), Agustí Sulari (6), Jaume Ferrer (5), Josep Casamitjana (4), Pere Puig (6). Total 48 telers.

Fabricants de lones par veles de barcos: Josep Carbonell, Joan Bautista Coll, Ignasi Janer, Pere Farrés, Joseph Puig.

Fabricants de sabó: Vicenç Carbonell, Joan Bautista Coll.

Fabricants d'aiguardent i altres licors: Francisco Recoder, Antonio Sabater, Josep Pabet, Agustí Lalana, Jaume Cot, Fèlix Illas que també fabrica ginebra de gran qualitat.

També hi ha vuit assaonadors,dues fàbriques de cola, tres de teixits fins i ordinaris de Maó, sis de sombreros de tota mena de qualitats i d'oficials.

Comte de Darnius. Corregimiento de Mataró, 1716 (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

La ciutat ordenada

Tothom fa el que li pertoca, i ho fa perquè ha estat establert des de segles. I la religió que vigila. Els senyors es dediquen a viure del patrimoni, els comerciants a fer-ne, formigueig d'artesans que treballen de tot, i pagesos a la vinya. Mataró ordenat i administrat, alcalde, regidors, funcionaris i el senyor corregidor.

La part preeminent de la societat correspon a la noblesa, en la seva dignitat dels cavallers, però hi ha més gruix de ciutadans honrats, màxim honor social a què poden aspirar els pagesos, comerciants i burgesos rics, gent que fa del seu honor el deshonor dels altres. L'organització per estaments manifesta la diferència qualitativa en el conjunt social: la desigualtat constitueix l'àmbit de la *cascada del menyspreu*, per la qual tot superior menysprea els inferiors; així, si al nivell més alt hi ha la noblesa, a baix de tot de l'escala trobem els que practiquen les arts mecàniques, considerades vils.

En un sermó pronunciat pel religiós mataroní Manuel Camín i Campllonch, en les festes de les Santes, a l'església de Santa Maria, diu: «Mi cortedad todavía no versada en esta clase de piezas oratorias no podrá presentaros un discurso digno de vuestro gusto acostumbrado a tartamudear según las leyes de mi profesión con los idiotas del campo, no sabré hablar el idioma de los perfectos». Les desqualificacions dels oficis de la terra i dels artesans, de la gent que treballa amb les mans, formen part de l'ordre social.

Amb el temps, però, algunes professions adquireixen prestigi, precisament les que suposen grans riqueses als qui les exerciten, com comerciants majoristes, botiguers de teixits, argenters, apotecaris, corredors de canvis i tota mena d'activitat professional titulada (advocats, notaris, metges, etc.). Fins i tot diferència en la nomenclatura professional: els gremis són agrupacions de gent de baixa categoria, contràriament als col·legis, que apleguen les professions il·lustres.

Dels cavallers que s'estan a la ciutat n'hi ha que tenen un títol antic, i d'altres que el reben en aquest temps. Entre els primers es troben els Mercader, els Vilallonga, els Belloch, els Llentisclà, els Palau, els Derrocada, els Palau i Soler, els Migliaresi i els Marlès, aquest darrer assegura que el títol prové del mateix Carlemany. Al llarg del segle són titulats: Gaspar Salla Tarau (1740), Josep Arnau Partellà (1752) i els Feu i Feliu de la Penya (1752). De ciutadans honrats n'hi ha amb títol del segle disset: els Palau Comas, els Llauder, els Baró, els Gual, els Jofre, els Espona, els Lladó, els Sanromà i els Massot. D'altres rebran el títol ara: Josep Tarau (1702), Pere Pi (1702), Francesc Gemmir (1702), Miquel Esmandia (1708), Francesc Tomàs Huguet (1724), Llorenç Vendrell (1739), Josep Esmandia (1740), Josep M. Ramis (1748), Josep Matas (1773), els Boter Pi, els Boter Llauder (1775), Josep A. Caralt (1780), Fèlix Campllonch (1786), els Pineda (1787), Josep A. Peradejordi (1791), Josep M. Pou (1792), Desideri Torras (1797) i algun altre.

El procés d'ennobliment s'accentua a partir de la dècada dels anys setanta, coincidint amb l'apogeu econòmic que enriqueix algunes famílies. Molts dels nous ciutadans honrats són gent dedicada a tota mena de negocis, a la comercialització del vi i l'aiguardent, al lloguer de cases, i també per mitjà dels censals, a oferir diner a crèdit amb interès. Són censalistes les nissagues d'hisendats i també gent de menys recursos, que d'aquesta manera treuen un rendiment al seu capital. També ho són entitats religioses de diferents localitats, la cartoixa de Montalegre, confraries locals, etc., però el gruix principal és format pels ennoblits. Tenim constància dels càpitals deixats l'any 1716, els més important són: Josep Sanromà (1.428 lliures), Teresa Tarau (792), Magí de Vilallonga (754), Josepa Llauder (750), Mariàngela Tria Sanromà (651), Salvador Baró (482), Anna M. Arnau (460), Marianna Andreu (440), Josep Vendrell (433) i Mª. Teresa Feliu Feu (329). De fet es tracta de quantitats petites per les circumstàncies del moment, però quan l'economia engegui a mitjan segle, es multiplicaran de seguida. Tots ells són gent ennoblida, de la mateixa manera que ho són els contribuents principals de l'impost del cadastre, o sigui els que paguen més diners a causa de tenir més propietats en cases i terres: els Sanromà, els Andreu, els Massot,

els Campllonch, els Boter, els Baró, els Vilallonga, els Arnau, els Vendrell, els Llauder, els Sistemes, els Feliu de la Penya, etc.

Membres d’aquestes nissagues, en general fadristerns amb estudis, exercien feines de prestigi. Al 1716 hi ha 7 persones dedicades a les lleis, i l'any 1787 hi comptem 9 advocats, 7 notaris i 15 procuradors. Pel que fa als metges, n'hi ha una dotzena, entre ells els Vendrell, els Llentisclà i els Vieta. Quant als apotecaris, al 1716 n'hi ha 5, els més importants els Camín i els Spa.

Sempre ens movem entre un grup de privilegiats format per unes quantes famílies que, teixint entre elles llaços matrimonials, configuren l'oligarquia local. Molts han arribat a un alt nivell econòmic pels negocis en el camp del comerç majorista de cereals, vi i altres productes, i a partir d'aquella primera fortuna cobegen els títols nobiliaris per aconseguir el rang de les classes superiors, que admiren en usos i maneres.

Certament, si en un primer moment molts són a les files dels Àustria, de seguida s'integren en la societat borbònica per gaudir plenament dels seus privilegis. Un cas assenyalat és el notable austriacista Magí de Vilallonga, que rep dels vencedors un tracte refinat. El seu fill l'any 1759 és batlliu de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem i com a tal dóna la benvinguda al rei Carles III en arribar a Barcelona.

Majors contribuents del *Ganancial* 1724-1794

Les xifres són en lliures menys el 1764, que són en rals

1724			**1735**		
Rafael Peramàs i Cª	negociant	45	Policarp Caralt i Cª	botiguer	46
Josep Campllonch i Cª	botiguer	40	Rafael Peramàs	negociant	38
Jaume Carbonell	negociant	40	Josep Campllonch	botiguer	34
Policarp Caralt i Cª	botiguer	35	Jaume Carbonell	negociant	30
Bru Sanromà i Cª	botiguer	30	Salvador Fins	negociant	24
Salvador Tarrés i Cª	botiguer	25	DomènechSanromà	botiguer	22
Salvador Fins	negociant	25	Francesc Reymir	comerciant	22
Francesc Reymir i Cª	comerciant	25	Josep Aymerich	negociant	20
Salvador Cantallops	comerciant	25	Josep Tarrés i Cª	botiguer	20
Francesc Peramàs i Cª	negociant	25	Pere A. Velada	negociant	16

1742			1751		
Policarp Caralt	botiguer	49	Josep Caralt	botiguer	18
Rafael Peramàs	negociant	44	Salvador Janer	botiguer	16
Jaume Carbonell	negociant	44	Pere Tarrés	botiguer	16
Josep Campllonch	negociant	32	Francesc Soley	botiguer	16
Salvador Fins	negociant	26	Josep Mateu	corredor	16
Bru Sanromà i Cª	botiguer	21	Jaume Carbonell Cª	negociant	15
Vídua Soley	botiguer	21	Salvador Campllonch	comerciant	15
Francesc Massuet	adroguer	18	Francesc Casanovas	adroguer	12
Salvador Tarrés	botiguer	17	Salvador Roca	adroguer	12
Marià Roca	adroguer	16	Onofre Molins	adroguer	11

1764			1775		
Josep Caralt	botiguer	140	Josep A. Caralt	botiguer	14
S. Campllonch	comerciant	140	S. Campllonch	comerciant	12
Onofre Molins	adroguer	100	Onofre Molins	adroguer	10
Josep Simon	adroguer	94	Pau Miralles	comerciant	9
Salvador Viza	comerciant	80	Cristòfol Camín	comerciant	8
Salvador Roca	adroguer	79	Joan Pau Gibert	comerciant	8
Jaume Carbonell	adroguer	73	Josep Riera Cª	indianes	8
Francesc Casanovas	adroguer	73	Jacint Peradejordi	comerciant	7
Oleguer Sanromà	comerciant	60	Francesc Janer	comerciant	7
Josep Ribas	comerciant	60	Josep Cantallops	indianes	7

1789			1794		
Josep A. Caralt	botiguer	14	Ignasi Boet	comerciant	17
Josep Riera Cª	indianes	14	Jacint Peradejordi	comerciant	13
Ignasi Boet	comerciant	13	Pere M. Viladesau	comerciant	13
Jacint Peradejordi	comerciant	13	Salvador Isart	comerciant	9
Pere M. Viladesau	comerciant	12	Martí Miquel	comerciant	8
Fèlix A. Camplloch	comerciant	10	Gaspar Isern i Cª	comerciant	8
Francesc Marxuach	comerciant	9	Josep Anglada	revenedor	8
Josep Carbonell	adroguer	6	Joan Cirera	botiguer	7
Gaspar Ferrés	hostaler	5	Gaspar Ferrés	revenedor	7
Salvador Isart	comerciant	5	Josep Carbonell	adroguer	6

Vicens i Vives senyala que els beneficis del comerç d'exportació (pesca salada i aiguardent) i d'importació (cereals) es tradueixen a Catalunya en la formació d'un grup social de grans comerciants; són la primera generació burgesa, la de la Reial Companyia de Comerç de Barcelona (1756) i el Cos de Comerciants (1758). La segona generació burgesa s'aplega al voltant de la Companyia de Filats de Cotó (1772), composta pels comerciants colonials i els fabricants d'indianes, que reben un gran impuls arran de la prosperitat que es genera a partir del 1783. La tercera generació burgesa floreix a la fi del segle: és la dels fabricants de filats i teixits de cotó.

A Mataró l'activitat comercial es concentra en dos grups: el dels burgesos majoristes i venedors de teles, i el dels revenedors i minoristes. Si ens fixem en el quadre de majors contribuents del ganancial, podem treure'n algunes conclusions pel que fa als negocis més importants de l'època en l'àmbit comercial i fabril, que és el que grava l'impost. De les 35 persones úniques que hi ha, 20 són comerciants, o sigui gent que ven a l'engròs i al detall tota mena de productes alimentaris. Els 7 botiguers que hi trobem es dediquen a la venda de draps, seguits per 5 adroguers, que fan i venen productes de cera, confiteria i altres; després un revenedor, un hostaler i un fabricant d'indianes. El canvi en els negocis capdavanters al llarg del segle és mínima, i només notem la introducció d'un fabricant d'indianes l'any 1775, Josep Cantallops, que ja apareix al 1724 amb negocis diversos. De tota manera, hi ha una certa mobilitat en els personatges que surten a la relació, sobretot a les darreres dècades del segle; això manifesta una certa substitució dins la burgesia negociant, que serà fonamentalment d'activitat mercantil i deixarà les inversions fabrils, en general, a persones provinents dels propis sectors o a comerciants emprenedors sense tants diners. Els contribuents que més apareixen entre els de primera fila són noms coneguts: els Caralt, els Campllonch, els Carbonell, els Peradejordi, els Peramàs, els Riera, els Janer i els Sanromà.

La societat estamental suposa la formació d'uns compartiments estancs en què s'estructura la vida econòmica de la ciutat. Pel que fa al comerç, assistim al pas de ser considerat art vil a tenir carta de naturalesa entre els grups socials elevats, conferint una dignitat i un prestigi relatius dins la jerarquia dominant; per això a Mataró

el procés d'ennobliment dels comerciants és intens al llarg del segle. Seduïts per les formes de les classes superiors, van accedint-hi a mesura que la seva fortuna ho fa possible; llavors, molts fan esborrar dels llibres parroquials la condició social baixa dels seus avantpassats.

L'honor màxim dels qui no poden aspirar a la noblesa és ser mercaders. Abans que el títol de ciutadà honrat es generalitzi, ho són els Matas, els Peramàs, els Pou, els Partellà, els Salla i els Golorons. Els segueixen els comerciants matriculats, amb privilegi de portar espasa i exempts de càrrecs municipals; en el període del 1758 al 1765 hi són admesos els Pongem, els Esmandia, els Matas, els Velada, que viuen a Barcelona tot i el seu origen mataroní, i d'altres residents a la ciutat: els Peramàs, els Guarro, els Serra, els Torner i els Campllonch; aquests representen a Mataró a la Junta de Comerç de Barcelona en els anys cinquanta i seixanta. També és notable el grup amb privilegi dels corredors d'orella que tenen funcions comercials, i que l'any 1716 són onze: els Guanyabens, els Peramàs, els Dorda, els Picaire, els Riera, etcètera. La categoria que els segueix, sense el prestigi d'aquells, és la dels negociants, que al llarg del segle s'anomenen també tractants i finalment comerciants; són gent que fan negocis a l'engròs amb tota mena de productes i que es diferencien dels botiguers perquè manegen un volum més considerable de mercaderies; de fet fan el mateix que els mercaders i els matriculats, però no tenen la seva consideració social; l'any 1785 n'hi ha quaranta-cinc. Alguns són d'origen pagès: els Nadal, els Reymir i els Boet; aquests darrers al 1789 són considerats els més importants i rics; d'altres són d'origen comercial: els Gibert, els Aymerich i els Viza, vinculats a l'agricultura i dedicats al comerç de queviures, blat, vi i carns; d'altres provenen de famílies artesanes: els Mandri, els Niella, els Isart, els Fins, etc. Niella té amb el seu cunyat una botiga de puntes i una fàbrica de mitges de seda a Múrcia, i Salvador Fins, l'any 1747, uns béns considerables en cases i mercaderies de mena diferent (oli, teixits, etc.), participació en barques, canvis marítims per un total de 5.342 lliures, crèdits, censals, terres i 4.000 lliures en efectiu. Cal destacar la mobilitat d'aquest sector; fins i tot membres de l'aristocràcia local s'hi associen en negocis no gens *nobles* però que deixen bones lliures;

cavallers com els Vilallonga, els Feliu de la Penya i d'altres no rebutgen inversions de qualsevol tipus.

Les estratègies econòmiques burgeses es manifesten per mitjà de tota mena d'inversions, fonamentalment per la participació en el comerç que es realitza cap a Amèrica. Ja des dels primers temps els mataronins hi trafiquen; moltes persones amb un capital mitjà encomanen gèneres per als mercats de Cuba, Veracruz, Argentina, etc. Les darreres dècades del segle és el moment més puixant d'aquest comerç, quan veiem els barcos que fan la ruta atlántica carregats de matèries produïdes a Mataró: Josep Riera i Cia. hi envia indianes i blondes; Marià Alsina, sarja i mitges; Onofre Sala, mitges i blondes; Francesc Xicola, botons de metall; Marxuach i Cot, indianes de les que fabriquen; Jacint Peradejordi, paper, mitges, ametlles; Salvador Isart, fil, màrfegues, aiguardent, paper, mitges; Josep Antoni Caralt, mitges; Pere Màrtir Viladessau, puntes, mitges, blondes. L'aventura comercial, sovint reeixida, enriquirà moltes persones.

Una altra categoria de negoci a què es dediquen els burgesos és els canvis marítims, una mena de préstecs sobre les mercaderies i embarcacions que dóna als participants uns beneficis del 30% assumint el risc del viatge a Amèrica i uns interessos més baixos en els viatges peninsulars: un 22% a Galícia, un 14% a Cadis, un 8% a Cartagena, etc. El perill de guerra fa augmentar els percentatges de benefici i el risc de l'operació: el mataroní Grau Bosch l’any 1789 deixa 1.023 lliures per a un carregament de vi i en cobra 1.279, amb un benefici de 256 lliures que suposa un 27% sobre el capital. La gent amb diners també inverteixen en la construcció de barcos de comerç i són porcioners de naus en associar-se una colla de petits o mitjans capitals per organitzar una empresa comercial.

També es fan grans negocis amb el lloguer dels drets d'abastament públic. Els monopolis reals i municipals sovint l'administració els subhasta al millor postor per aconseguir de seguida diners. I els burgesos que es dediquen a llogar-los faran autèntiques fortunes, tot i que són molt exposats a la crítica de la gent, sobretot els que controles les matèries de primera necessitat.

Els comerciants més emprenedors els trobem en tota mena de documentació traficant i deixant el seu rastre en protocols notarials, llibres d'impostos, acords municipals, etc. Constitueixen

autèntiques nissagues, com els Caralt, que després de tres generacions arriben al cim de la burgesia local. Al llarg de cinquanta anys es col·loquen al primer lloc dels que paguen contribucions pels negocis i aconsegueixen el desitjat ennobliment l'any 1780. O els Feliu de la Penya, que tenen adoberies i forns de rajola, inverteixen en fàbriques d'indianes i es dediquen al comerç en general, i al contraban de productes com tabac i teixits de procedència estrangera. Altres burgesos emprenedors en matèria de comerç són els Isart, els Viladessau, els Sala, els Martí, els Ramon.

El burgès és l'home d'èxit que duu la iniciativa en l'acció econòmica, la classe ascendent que dóna al segle divuit el seu caràcter d'innovació i prosperitat, posant els fonaments de les grans transformacions del segle dinou. A Mataró el burgès paradigmàtic del Set-cents és el comerciant que es dedica a l'especulació mercantil, ja que el burgès industrial no té la força d'aquell i només arrela durant els darrers anys del segle. Cal senyalar que molts dels comerciants ennoblits i principals de la ciutat procedeixen del comerç de teles: els Guarro, els Peramàs, els Campllonch, els Caralt, els Cantallops, els Torner, etc. Vet aquí notícies de dues notables famílies de burgesos.

Fèlix Anton Campllonch Guarro Velada, és el punt culminant d'una generació de comerciants amb iniciativa, que aplega diversos patrimonis i els cognoms en la seva persona: els Guarro, els Velada i, per matrimoni, els Cantallops. Els Guarro s'estableixen a Mataró al segle disset, es dediquen al comerç, participen en diverses companyies de negocis, arriben a la categoria de mercaders i participen en l'administració del municipi. Els Cantallops passen de l'artesania a la botiga i al gran comerç d'exportació de vi i aiguardent, que és l'origen de la seva fortuna. Josep Cantallops es dedica a la fàbrica de seda, a l'estampació d'indianes i a l'adoberia, i de la seva dona obté els béns agrícoles dels Verívol. Els Campllonch, d'origen francès, tenen una intensa activitat econòmica comercialitzant vi i aiguardent. Fèlix fa negocis de tota mena, obra fàbriques de vels i de teixits estampats, compra i ven cereals, fa de parçoner en la construcció i l'aparellament de naus, negocia en vi i aiguardent, etc. Es dels homes més rics de Mataró, un dels dos que mantenen cotxe de cavalls, i exerceix un cert mecenatge pagant de la butxaca els obrers desocupats de les seves

factories; també paga l'armament del barco corsari que basteix la ciutat contra els pirates comanat per Jaume Bru, etc. L'any 1786 rep el títol de ciutadà honrat i té una actuació molt important en la guerra de la Independència.

Una de les persones més riques de la ciutat a mitjan segle és Francesc Soley Roig, comerciant i botiguer de teles, que viu i té l'establiment al carrer d'en Pujol. Soley era soci de Josep Caralt, en els anys trenta i quaranta comparteixen una botiga de draps. Fa una gran fortuna amb aquesta activitat al detall i amb altres comerços de més envergadura negociant a Catalunya, a Espanya, a Anglaterra, a Holanda, etc. En els anys quaranta i cinquanta lliura mercaderies per a vendre a Amèrica: el 1757 hi envia 41 dotzenes de mocadors; l'any següent 100 dotzenes de mocadors de seda per mitjà d'un patró de Calella, per valor de 1.192 lliures, una quantitat important, etc. També envia gèneres de seda a Cadis per a exportar a Amèrica a través d'aquell port, i diversos productes a Maó, a Gènova, i a ports britànics com Bristol i Cork. Participa com a parçoner en diverses barques i té canvis marítims. L'any 1765 el negoci ha pres unes dimensions tan importants que es pot permetre el luxe de tenir com a deutors unes cinc-centes persones.

Tot i ser comerciant de tercera generació no arriba a l'estadi de ciutadà honrat, fet curiós i rar en el context en què es produeix, en el qual tota la gent del seu nivell econòmic hi accedeix. Què passa amb Soley? La història és tràgica: el 10 de juny de 1765 la seva muller, Josepa Verívol, declara davant notari que no sap on és el seu marit, que fa dies que ha desaparegut i que ningú no el localitza. Soley apareix dues setmanes després *demantat*, s'havia tornat boig i vagava pels camins.

A la botiga dels Soley hi ha com a reclam exterior, sobre el portal, un barret de fusta amb una banderola de drap penjada i una tauleta plena de roba davant la porta; a dins podem veure els prestatges plens de mercaderies, les taules, els taulells, miralls, estisores, balances, paper blanc d'embolicar i «un rellotge de botiga ab sa capsa de fusta jaspeada y perfils de colradura». A la paret contigua a les habitacions interiors una capella amb la imatge de Sant Antoni de Pàdua hi dóna la nota religiosa.

Si ens fixem en els gèneres per a vendre, hi ha teles de diverses menes: *durantes* d'Anglaterra, grisetes d'estam, escamells daurats,

durois llisos, xamellot d'Alvèrnia i de llana, *marroc* ordinari, *llampadilla, escapolons*, estamenya, drap de burell, baieta, sarja, tafetà, *monbillars, ruans*, blauet, indianes, *cambrai*, teles gòtiques blanques i de color de Vic. També hi ha bri de cànem, flassades, troques de fil, vetes, barretines blanques a 3 sous la unitat, didals de llautó, agulles de picar patrons, pell de cabra, etc. Les mitges de cotó ordinàries valien 10 sous el parell, i les de fil blanc, 6 sous. També hi ha trenta-set «olleras ordinarias ab guarnició de estany (...) que acostuman servir per llegir y escríurer», i un sac de cacau de Caracas que li devien enviar els seus corresponsals.

La casa és ben diferent de les dels treballadors del camp i artesans que viuen extramurs; té menjador, cuina, hort, estable, pallissa, celler, cambreta, golfeta, rebedor i quatre habitacions. Pel que fa als mobles i la roba, hi ha mostres suficients de l'excel·lència del propietari i de la seva riquesa, traduïda en quantitats de vestits i uns paraments notables: s'hi destaquen el gran nombre d'imatges religioses, quadres, estampes, etc.; al menjador, una taula rodona amb peus tornejats que s'obre, i cadires de cuiro negre amb tatxes de ferro; i a l'habitació de l'amo, un magnífic llit imperial amb capçalera i sobrecel de fusta, amb barretes de ferro i poms, tot pintat i daurat; a sobre, tres matalassos de llana, l'un folrat de bordets, l'altre d'indianes i l'altre de cossolí. Com a objectes curiosos, anotem una guitarra, tres gàbies de paper de roba amb figuretes de paper a dins, fanalets de vidre i un pagès de fusta per al llum. A les dependències de l'hort, com a totes les cases d'hisendats, hi ha instruments per a fer vi i emmagatzemar-lo, eines del camp, estris per a la matança i l'adob del porc, botifarrera, etc.

Campllonch i Soley són dos dels comerciants característics de la manera de fer negocis la primera meitat del segle. A les darreres dècades, però, comencen a fer-se notar els burgesos que seran els seus substituts, social i econòmicament, quan els vells traficants ennoblits i els seus fills no recordin l'empenta que els va dur la riquesa i llangueixin enmig de privilegis i una fortuna antiga i decreixent. Ara veurem una nova generació d'emprenedors, com Gaietà Guanyabens, fill d'una nissaga de mariners, que trafica amb tota mena de productes i se'n va a Buenos Aires, l'any 1778, a negociar. És una persona infatigable i mig aventurera que el 1800 es mou per França, sempre amb propòsits mercantils. Els

seus descendents arribaran a bastir un patrimoni considerable. Més cabdal en l'àmbit comercial és el cas dels Bofarull, família que s'instal·la a Mataró l'any 1755, provinent de Santa Coloma de Queralt, i es dedica a l'adrogueria. Magí Bofarull es casa tres anys després amb Maria Carbonell, filla d'un candeler de cera i comerciant de posició, i es dedica, a més del negoci de la botiga, a la compravenda a l'engròs de molts productes, sense desaprofitar l'avinentesa del mercat americà, i estenent una gran xarxa de contactes, a vegades familiars, per España. Després de diverses accions empresarials i matrimonials, el seu hereu es convertirà en la persona més rica de la ciutat.

Com a conseqüència de la constant activitat econòmica, la vida gremial és molt intensa; tots els oficis artesanals s'organitzen en corporacions professionals, que controlen el mercat del treball. També col·laboren amb l'Ajuntament, en el repartiment de certs impostos i contribucions especials, en qüestions d'allotjament militar, en actes oficials, etc.; i, en circumstàncies crítiques, com els rebomboris de 1789, els gremis contribueixen a mantenir la pau. La possibilitat de control que ofereixen, en mantenir organitzada i fiscalitzada la societat, és aprofitada pels governants. Els pagesos rics de la ciutat així ho veuen en demanar que se'ls autoritzi la seva confraria: «aunque por lo numeroso de un pueblo es facil a un individuo ocultar sus procederes, tal vez irregulares, no lo es si aquél vive matriculado y alistado en el recinto de una Cofradía o Gremio». Les confraries són els gremis actius en la vida religiosa, però es tracta del mateix tipus d'organització.

Alguns gremis tenen una tradició centenària: la confraria de Sant Pere, de pescadors, i la de Sant Elm, de mariners, són del segle setze; del disset, la confraria de Sant Isidre, de pagesos; la de Santa Anna, de treballadors de la terra; el gremi del Sant Àngel Custodi i Sant Antoni de Pàdua, de sastres i agregats; el gremi de Sant Marc i Sant Lluc, de sabaters; la confraria de Sant Joan Baptista, d'oficis relacionats amb la fusta; i la confraria de Sant Antoni Abat i Sant Eloi, que aplega els metal·lúrgics i els traginers.

Els gremis de nova implantació s'estableixen en dos períodes. De l'any 1748 al 1760 prenen carta de naturalesa: el gremi de l'art de la seda (1748), el de corders i espardenyers (1753), el de teixidors de lli (1757), la confraria de mestres de cases (c. 1759) i el

gremi de blanquers i assaonadors (1760). L'empenta comercial genera aquest creixement de l'artesania: seda i pells per al mercat americà i nacional, i cases, espardenyes i roba per a la gent cada vegada més nombrosa que treballa i viu a la ciutat.

En una segona empenta, en els anys setanta i vuitanta, es funden quatre gremis nous; tres són molt selectius, de poca gent i d'accés restringit: el col·legi d'argenters (1772), el de cerers (1774) i el de procuradors (1774), denominats col·legis per a separar-se dels gremis artesans de baixa categoria social. El darrer gremi es funda al 1782, és el de mitgers de teler, una ocupació cada vegada més present en l'economia ciutadana.

Cal seguir les ordenances del gremi de Sant Joan per veure la mecànica d'aquestes institucions. És regit per quatre administradors i un consell ordinari, format per aquells i vuit mestres de l'ofici elegits un cop l'any pel sistema de la insaculació, o sorteig per mitjà de l'extracció de noms d'una bossa. També s'elegeix el comptador, que controla i aprova les despeses i els ingressos. Un dels càrrecs importants és el dels examinadors de mestria, que donen el permís de suficiència per a poder exercir l'ofici de manera autònoma; s'admeten a l'examen els que acrediten sis anys d'aprenentatge. En les ordenances s'estableix un rígid sistema de treball: s'han de pagar l'examen de mestria i una contribució anual; els mestres no poden tenir cap aprenent menys de quatre anys, i de cap manera no poden donar feina a un aprenent que ha iniciat l'ofici amb un altre mestre si aquell no ho autoritza expressament i si no se li abonen les despeses ocasionades; a les persones que no són del gremi local els és totalment prohibit de posar botiga o treballar en l'ofici dins el terme municipal; s'hi assenyalen els salaris professionals, etc. Les ordenances també manifesten la faceta religiosa: participació en totes les cerimònies i processons duent la bandera; prohibició de treballar el dia de Sant Joan; cura dels dos altars propis; assistència amb torxes a l'església uns dies fixos; celebració de misses per als agremiats morts i les seves mullers; dret a ser enterrat a la sepultura del gremi dins l'església parroquial, etc. Aquests elements configuren l'organització gremial, un microcosmos de la societat tancada de l'Antic Règim, amb el seu sistema de prohibicions rígid, i un proteccionisme que es confon amb el control més absolut.

Corregidors de Mataró del segle divuit

Antonio Morales (coronel), 1718-1724.
Oroncio Betrela (coronel), 1725-1764.
Pedro de Ávila, 1764-1765.
Miguel de Yrumberri (mariscal de camp), 1765-1767.
Marquès de Filangeri (mariscal de camp), 1767-1774.
Francisco de Chaves, 1774-1775.
Baró Luis de Saint-Amant (brigadier), 1775-1790.
Pedro Tyrrell (mariscal de camp), 1790-1794.
Diego de Pignatelli (mariscal de camp), 1794-1795.
Diego Núñez de Santa María, 1795-1797.
Cayetano de Navio (mariscal de camp), 1797-1803.

Amb l'administració borbònica de Catalunya, es substitueix el sistema tradicional de municipi pel que regeix a tot Espanya. El decret de Govern de Nova Planta crea la divisió administrativa del corregiment, comandat per un funcionari a les ordres del rei. I al municipi, s'imposen els regidors de designació reial i càrrecs vitalicis, de confiança de les autoritats. En definitiva, la voluntat del rei és la que condiciona tota l'estructura política. Mataró és distingit perquè és nomenat cap de corregiment, fet que situa la ciutat en un lloc d’importància en l'articulació política.

La figura cabdal del nou tramat organitzatiu és el corregidor, que, amb un salari de 1.800 escuts, té l'autoritat política, militar i administrativa del territori del corregiment de Mataró, format per 102 pobles. És l'home que representa directament el rei i el fa present als súbdits. Les diverses persones que ocupen aquest càrrec, cap d'origen català, protagonitzen sovint incidents amb els regidors de Mataró, en voler limitar-ne les atribucions, controlar temes que corresponen a l'Ajuntament, en relació al monopoli del vi, les quintes, etc., i en algun cas també la seva vida privada, així el gener de 1774 el corregidor acusa el regidor degà i cavaller, Jaume Derrocada de Llança, de viure amistançat, senyala a un

regidor perquè sempre li parla cridant i «se le había puesto la cabeza como un molino». Molts episodis senyalen que la relació era conflictiva. Uns altres funcionaris estatals són: els administradors de les rendes reials de la sal, del tabac i de les duanes, junt amb els visitadors, els guàrdies, l'escrivà major del jutjat i els membres del tribunal de marina: subdelegat, jutge i algutzir.

Una part central de la Nova Planta és l'establiment a Catalunya de l'impost del cadastre, que grava les rendes de la terra, dels immobles i dels negocis, a més de l'activitat personal. Uns altres impostos són: la renda general de duanes; la bolla, per a articles importats; el dret de portes que cobra l'Ajuntament sobre alguns productes, i els monopolis sobre la sal, el tabac i el paper segellat. La recaptació fiscal que es dirigeix a les arques de l'administració és important, L'any 1745 les xifres són les següents, el dret de bolla recapta 35.000 rals, la renda general 85.000 rals, el *ganancial* 2.500 rals, el cadastre al voltant de 30.000 rals, que junt amb altres contribucions menors suposen més de 150.000 rals, unes 60.000 lliures, arrodonint les xifres.

El municipi és encapçalat per l'alcalde major i vuit regidors, de designació reial. En unes reformes posteriors s'hi introdueixen alguns càrrecs d'elecció popular que han de vetllar pels interessos de les classes mitjanes. Tots ells tenen les sessions a l'edifici de l'Ajuntament, situat a la Riera des de mitjan segle disset, on abans hi havia un petit local dedicat a hospital de pobres.

L'alcalde major té encomanades certes atribucions del corregidor, com ara administrar justícia i funcions governatives i d'hisenda. En general és gent ennoblida amb estudis de dret, i forasters que, a semblança dels corregidors, imposen sovint la seva preeminència als regidors, i a vegades d'una manera desconsiderada. L'agost de 1778, l'alcalde major crida el síndic personer Josep Clavell a casa seva, «on lo habría encerrado dentro de la misma y allí le atropello de dicterios y passando a más le bofeteó y golpeó de manera que sorprendido de algún desmayo y congoja, habrían tenido de acompañarle en su casa, y de acudir los médicos y cirujano a repararle en su salud».

Els regidors pertanyen a l'aristocràcia i a la burgesia locals, gent coneguda: els Palau, Vieta, Migliaresi, Massot, Boter, Tria, Vendrell, Andreu, Caralt, Lladó, Monner, Reniu, Sanromà, Arnau, Vilallonga, Peramàs, etc. Hi ha un canvi important el 1766 amb la

introducció dels càrrecs de síndic procurador general, síndic personer i quatre diputats del comú. El procurador és encarregat de vetllar pel interessos dels ciutadans, però es converteix de seguida en un càrrec ocupat per gent de la classe benestant que no té gens d'interès a fiscalitzar l'acció dels regidors. Recau més plenament en el personer l'obligació de vetllar pels interessos populars, i aquest, sovint d'extracció social burgesa i menestral, desenvolupa la seva tasca enmig de l'animositat i crítiques dels regidors.

Els quatre diputats del comú, elegits anualment per uns delegats de barri, tenen competències en proveïments i en afers administratius, i amb els anys el seu àmbit d'atribucions es va eixamplant, cosa que molesta els regidors perpetus, incòmodes amb la fiscalització per una gent de procedència menestral, de baixa categoria, i comenten: «Estos diputats són los homes més ordinaris de esta ciutat i algun d'ells (...) soparia algunas nits si tenia pa».

L'alcalde cobra 6.000 rals l'any i els regidors, 800. Per dirigir les tasques del proveïment de la carn i de la conducció de les aigües cobren 600 rals el mes, i la caixa de carnisseries suposa 1.400 rals al seu administrador. Els funcionaris del municipi són: l'escrivà, que dóna fe dels acords (5 rals per acord), el comptador (50 rals l'any), el credencer (250 rals), tres porters reials (550 rals), el majordom de propis (400 rals) i l'aposentador de soldats (500 rals). D'altres oficis de menor categoria són: l'algutzir major i tres ajudants, el fontaner, els macers, el mostassà i dos banders o guarda vinyes. En alguns períodes hi ha agents a Barcelona i Madrid, però també, a vegades, Roma.

L'acció municipal és reduïda a l'àmbit administratiu i limitada per un pressupost mínim. Així, les grans iniciatives que transformen la ciutat durant el segle són dutes a terme per particulars: carrers, edificis, convents, escoles, etc. L'Ajuntament té competències en les matèries següents: policia urbana (control de les edificacions i convivència veïnal), allotjament de militars (exigència contínua deguda a la presència constant de tropes), patronat eclesiàstic (un cert control de la gestió religiosa i de subvencions diverses) i algunes activitats fiscals en relació al cobrament del cadastre i d'altres impostos menors. Les seves despeses són cobertes d'una manera migrada per les rendes del patrimoni, que consisteixen en una sèrie de béns i percepcions de titularitat municipal: els molins de farina, l'ús d'aigua, el forn de pa, la ven-

da de carn; arbitris sobre el vi, la pesca salada, la venda de neu; el dret de la gabella, el de balances, etc.

Pel que fa a les ordenances de policia, o sigui d'urbanisme i convivència, des de l'any 1703 la ciutat disposa de les primeres, que prohibeixen alguns costums: a partir d'aleshores no es poden llençar fems, ni bèsties mortes, ni aigües brutes als carrers i a les places; els animals s'han de dur a una mena de cementiri vora Sant Simó; els cuiros s'han d'estendre en un lloc a propòsit per tal d'evitar epidèmies; els blanquers tenen prohibit d'escorxar gats i gossos i llençar-los al rec, lloc on els barretaires no poden rentar barrets; cal demanar permís per a fer modificacions a les façanes; els animals han d'anar pel carrer lligats; i a les fonts no es poden rentar draps, enciam, peix o les mans amb sabó. Aquestes i altres disposicions tenen com a moriu vetllar per la convivència i la salubritat públiques.

Un altre servei municipal és la presó, estatge sempre provisional i en mal estat de conservació, situat al quarter, fins que a mitjan segle es basteix un recinte adequat al pis superior i a la planta baixa de l'Ajuntament, però és poc segur, perquè sovint els presos fugen. La nit del 19 al 20 de maig de 1789 se n'escapen tres pel procediment de tirar a terra un envà de la cella i baixar per la façana amb una corda de cànem. Les demandes constants de pressupost per a bastir una presó d'acord amb les necessitats del corregiment sempre són desateses. En el cas d'haver de dur a terme alguna pena de mort, té lloc a les forques de davant de la porta de Barcelona. Precisament, l'any 1720, el propietari d'un terreny veí, que hi vol bastir cases, demana que les en treguin ja que desmilloren les futures construccions.

Els regidors pertanyen a les categories socials superiors, i els 38 que té Mataró al llarg del segle, tots amb el càrrec vitalici, es distribueixen així: 15 nobles (39%), 12 comerciants rics (31%), 5 metges (13%), 4 de diversos (10%) i 2 artesans rics (5%). Són gent molt preocupada pel seu honor i per la seva preeminència, i per això les disputes sobre l'ordre de col·locació a processons, actes oficials, i altre de semblants, són contínues.

Les obsessions d'exclusivitat dels regidors són clares en haver d'informar sobre algun pretendent al càrrec. Així, per a ells, el cirurgià Antonio Altamar no reuneix prou mèrits perquè no és de la ciutat i té poques propietats; unes raons paral·leles serveixen

per a desqualificar el procurador Antoni Nonell, de qui s'afirma que tothom sap que, quan va arribar a la ciutat, ja que no hi era nat, va ser «sirviente o criado» de Joan de Vilallonga; que després va fer de barber i d'escrivà; i que ha acabat de procurador i tampoc no té propietats. El comerciant i nouvingut regidor Josep Lladó Roca, l'any 1780 és acusat pels seus companys de ser d'origen plebeu: «Le llaman por apodo *bien te veo* (...), es hombre de pocas luces (...), tiene dos primos que públicamente van matando serdos (...) a la vista de todo el mundo». La discriminació cap els que no són del mateix nivell social és constant, i a l'Ajuntament, els diputats del comú en reben les conseqüències.

Seguirem la vida d'una nissaga funcionarial, la família Simón, de secretaris municipals de Mataró. Un document de finals de segle ens hi aproxima, des de la visió de Josep Antoni Simón Fontana, que és qui redacta una mena de memorial de virtuts: el besavi, Martí Simón, ven la major part dels seus béns per donar suport al rei Felip V, assisteix al bloqueig de Barcelona, on aprovisiona l'exèrcit, «con los mayores peligros de la vida», i mana al testament que els hereus no puguin reclamar els diners invertits en la causa: «La piedad del mismo soberano le confirió, en el año 1725, la escrivania del Ayuntamiento de la ciudad de Mataró» i l'eximí d'algun impost. També per decisió reial, en morir Martí l'any 1738, el seu fill Josep Simón el succeeix en el càrrec de secretari municipal fins al 1742, quan traspassa. Aleshores l'ocupa el fill de Josep, del mateix nom, fins al 1788.

I arribem al nostre personatge: Josep Antoni Simón Fontana, els mèrits del qual, relatats per ell mateix, són les fites de la seva vida de funcionari borbònic. Inicia l'educació cursant llatinitat i retòrica a les Escoles Pies de Mataró; després segueix estudis de filosofia al col·legi episcopal de Barcelona; fa pràctiques d'escrivà a l'Ajuntament de Mataró durant tretze anys al costat del seu pare, que el prepara per al càrrec, temps que aprofita per a classificar l'arxiu municipal, «que estava en el más infelís estado».

El 1776, el corregidor, baró de Saint-Amant, el nomena secretari seu, tasca en la qual està catorze anys «con las mayores satisfacciones del publico y ayuntamientos de los pueblos del Corregimiento». Durant la gestió forma part com a secretari de la «Real Junta de Utencilios y Pabellones de los oficiales de la tropa del quartel», i estudia francès i italià, «muy a propósito para los

asuntos de sanidad, por los barcos estrangeros que aparcan». Més mèrits: «es el primer móbil para el armamento de la saetía corsaria (...) en la guerra contra la Gran Bretaña (...) y mereció de todos los ynteresados un poder general, y nombramiento de secretario de su dirección. Desempeñó varias comisiones que les fueron conferidas de la Capitanía general de este exercito y Principado, especialmente en descubrimiento de minerales, en composición de caminos, visitas de mezones, y demás otros encargos». I presenta memòries sobre el foment del comerç i de la indústria.

L'any 1790 és nomenat secretari de l'Ajuntament, en morir el seu pare i s'encarrega de diverses comeses: el 1793 intervé en la filiació de reclutes voluntaris; el 1795, «sin embargo de la grande ocupación que tenía en el servicio del Rey, para los alojamientos de la tropa que se dirigía al exercito del Rosellón, y regresava de él, por ser esta ciudad de los pueblos que más sufrieron este servicio en aquella época», és nomenat secretari de la junta d'armament del partit i anima a «los jóvenes al alistamiento de migueletes, que en quatro compañías de cien hombres cada una, formó la ciudad». El seu amor a la pàtria i el seu agraïment al rei el duen a enviar a la guerra el seu fill hereu, nomenat capità, que trobarà la mort «en cumplimiento de su obligación en el campo de batalla del ataque de Cistella, en el dia 5 de mayo de 1793».

Les relacions del consistori amb els ciutadans pateixen una greu crisi durant les dècades dels anys cinquanta i seixanta, quan els gremis artesans i els regidors s'enfronten. Des del 1754 fins al 1768 el clima de lluita entre les dues bandes és total i es produeixen unes situacions tenses, fins i tot violències. Uns esdeveniments prou significatius de la dinàmica política a la ciutat.

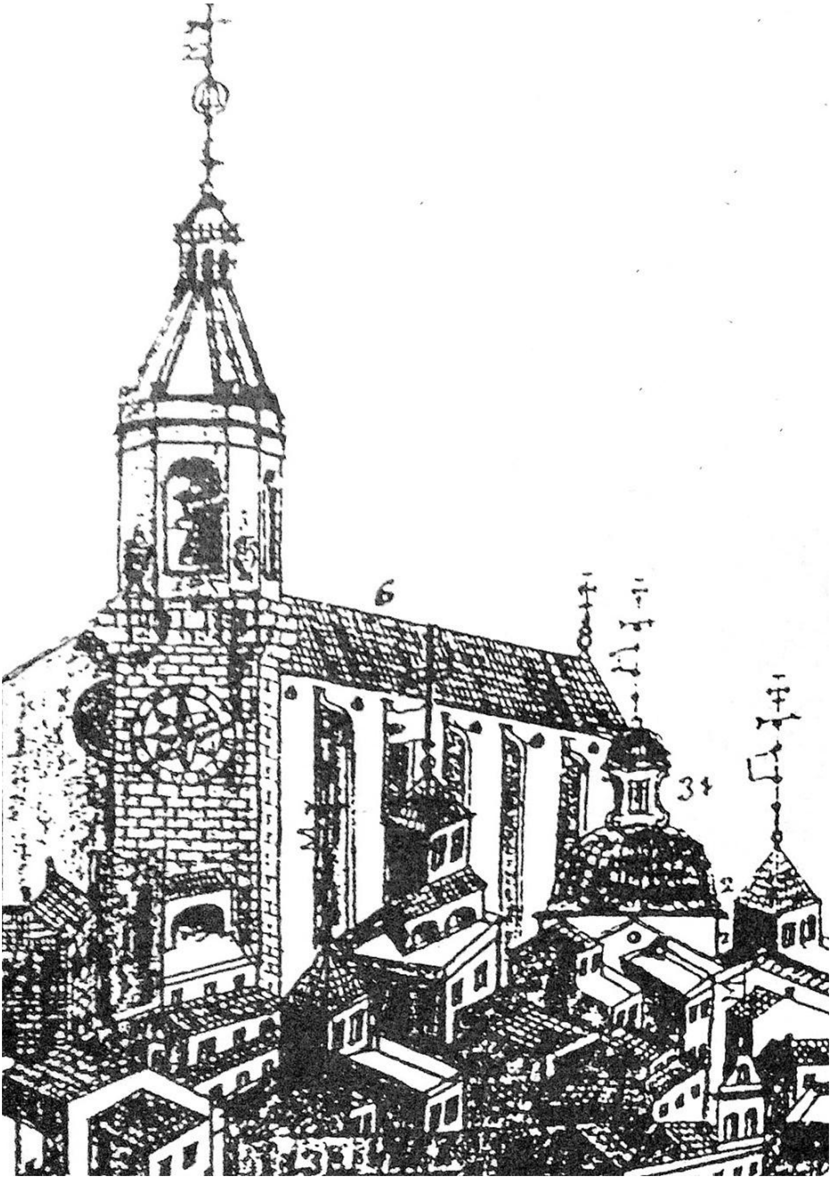
Els gremis, amb el suport de gent rica, lletrats, notaris, hisendats com els Feliu de la Penya, Vilallonga, etc., menen una dura campanya contra el corregidor Oroncio Betrela. L'any 1754 es produeixen les primeres mostres de descontentament entre els gremis a causa de l'ordre de formar milícies, perquè els artesans són la base social de la qual es proveeix l'exèrcit. A aquest clima conflictiu s'afegeix aviat el front comú de tots els gremis, que ataquen l'administració de Betrela i l'acusen de desfalc, a ell i els regidors. Darrera d'aquest moviment popular hi ha la mà de notables i persones benestants que manipulen la crisi social, palesa per les lleves i la situació econòmica, a benefici propi en

un enfrontament amb els regidors per qüestions personals entre gent de la mateixa classe, i rivalitats orientades a controlar l'Ajuntament pels qui no en formen part.

Les acusacions de desfalc contra Betrela per part dels gremis asseguren que els regidors «eran unos ladrones (...) apoyados del Corregidor, tenían un govierno despótico en la administración de los bienes y emolumentos de la ciudad y que los individuos de los gremios estavan gravados con muchas contribuciones y repartos que no devían pagar». De l'expedient del cas se'n fa càrrec el Consejo de Castilla, òrgan superior de govern a qui els corregidors han de donar comptes.

Com que la decisió oficial es va allargant i el conflicte reviscola, l'any 1764 es produeixen noves acusacions contra Betrela enmig d'un clima ciutadà força enrarit: ara es tracta d'afers de contraban amb els quals es relaciona el corregidor com a part implicada. Un factor important en el curs de la crisi és la creació dels diputats del comú com a representants de la plebs, que inicien la seva tasca l'any 1766. De seguida prenen una posició favorable al front dels gremis en la seva lluita contra les institucions municipals, acusant els regidors de tota mena de fraus en l'administració de l'aigua i dels allotjaments i en els sous dels regidors vacants; de cobrar impostos per duplicat, etc.; i d'haver format una mena d'oligarquia, ja que, de vuit regidors, sis són parents entre ells i aconsegueixen el control de tots els càrrecs decisius atorgant-los a d'altres parents: credencer, majordom de propis, etc. També hi ha l'acusació que el monopoli municipal de la fabricació del pa fa que sigui dolent i car, de la mateixa manera que uns altres monopolis municipals també mantenen uns preus elevats: el vi, la pesca salada, la carn, etc. Recordem que en aquest any es produeix el primer decret que autoritza la llibertat de comerç de grans i de la panificació.

L'any 1767 la sentència definitiva conclou l'afer amb una victòria parcial del front dels gremis, que veuen la destitució del corregidor Betrela i com es designen uns altres regidors. La batalla dels menestrals i els hisendats del bàndol oposat a l'Ajuntament arriba a bon port i, des d'aleshores, no hi ha cap altre enfrontament similar a la ciutat, a la qual cosa també ajuda el creixement econòmic que s'experimenta a partir d'aquelles dècades.

Santa Maria de Mataró, gravat de Fèlix Puig. Projecte de port (Museu de Mataró)

Decència dels cristians

Hem conegut a la gent treballant, al mar i al camp, en tràfecs comercials, patint la història de guerres i de necessitat, i ara cal resseguir la vida de prop, la part privada, el matrimoni i la mort, les cases, l'abillament, els llibres, quan n'hi ha, el que posen a taula l'hora de l'àpat, i el que fan quan es diverteixen i quan resen.

Una institució cabdal, el matrimoni, clau de volta de l'organització social, que va precedit, entre la gent de certa posició, per les capitulacions, un contracte entre els que es casen i els pares respectius, on s'especifica el nivell social en què viuran i el patrimoni que els correspon. Es tracta d'unir al vincle moral el material, perquè no es funda només una llar, sinó que s'ha de preparar el futur i garantir l'ordre del matrimoni. Potser la felicitat és important, però el realisme s'imposa per sobre de tot.

El dot és una part del contracte pel qual els pares de la noia cedeixen a l'administració del marit mobles, roba, joies, diners i béns diversos, però de tota manera, la propietat d'aquests és de la dona, que els pot recuperar en certes circumstàncies. Tot i l'enrenou legal i l'embolic d'interessos, el fracàs conjugal és notable, sobretot a Barcelona, on a la segona meitat de segle es produeixen ruptures del vincle. Moltes dones acusen els marits de maltractes, problemes econòmics, adulteri, obsessió sexual, etc., i la separació de llit i la cohabitació arriben a ser una institució. Vet aquí un episodis mataronins.

Salvador Ballester, jove retorcedor de seda, i Clara Pallaroles, filla d'un mariner, l'any 1750 decideixen contreure matrimoni de paraula, forma legítima segons aclareixen els sagrats cànons eclesiàstics, especificant també que aquesta unió queda trencada de consentiment mutu. Així ho acorden dos anys després, «fent-se líberos, franchs», de la paraula donada. Per aquest motiu van a cal notari a deixar aclarida la situació, ja que pel mig hi ha una colla

de béns de Ballester que té en comanda la noia i que ara ell vol recuperar: dues estovalles de borràs, una corbata amb puntes, una barretina blava, un tovalló de bri de cànem, un tocador d'indianes blau, una cullera de llautó, una pinta de boix, un flasconet de tortuga per a posar-hi pólvores, mitja unça de fil de brodar, un anell i unes sivelles de plata i una figura de guix que representa Sant Antoni de Pàdua. La noia retorna totes les andròmines menys el Sant Antoni, que es vol quedar de totes passades.

És el mes d'agost de l'any 1804 quan el noble Josep Anton de Migliaresi i la seva muller Rita Torras decideixen separar-se: «Per quant després de haber los dos celebrat matrimoni y fet vida conjugal per espay de alguns anys se entorbí lo amor conjugal y ha passat a un estat que los precisa a la present separació o divorsi així per estar ja separats quoad thorum també de alguns anys a esta part y encara que fent una mateixa familia lluny de haberse pogut reconciliar ha passat a un odi formal, de manera que fundadament pot recelarse una desgràcia entre ells que tots la plorarian y de altre part per evitar tot escàndol». I arriben a un acord: ell pagarà 500 lliures anuals perquè Rita: «tinga los aliments necessaris y puga viurer ab la decència que correspon al estat de esta y del dit son marit», també l'usdefruit d'una casa d'un cos i mig al carrer Nou. I s'ha de cuidar «dels fills y fillas als dos comuns y tenirlos y mantenirlos en la sua casa y compañia en tots los aliments a la vida humana necessaris de menjar y veurer, calsar y vestirà a la mateixa igualtat de ella, treballant emperò tots los dits alimentaris en lo que pugan a utilitat y profit de la dita noble señora sa mare; y fent ab esta una mateixa taula, habitació y vida comuna».

L'actitud davant la mort la trobem en els testaments, on la persona ordena el futur dels seus hereus, i després d'invocar Déu i la Verge, elegeix el lloc de sepultura. Generalment és la parròquia, i en alguns casos de famílies nobles i d’hisendats, el convent dels carmelites, però el comú de la gent és enterrada als cementiris de la ciutat. Els que disposen de diners es fan dir misses a la seva memòria, que en algun cas arriben a l'exorbitant nombre de quatre mil, com ara els hisendats Tarau i Caralt. Els llegats piadosos consisteixen en diners per a l'hospital, els convents, la parròquia, etc.. El mercader Josep Carbonell deixa vint-i-cinc lliures per als

«pobres vergonzantes». Cal senyalar els àpats que es celebren a la casa del difunt, com a agraïment de la família cap als que assisteixen a l'enterrament, que a vegades vénen de lluny.

En la defunció de personatges de relleu, l’organització del funeral és tot un esdeveniment ciutadà, com és el cas del regidor Josep Vendrell, que «passa a major vida (...) havent rebuts tots los sagraments», el juliol del 1732. «Lo dia que se ministra lo viàtich (...) lo sr. Corregidor acompaña lo Ssm. ab una atxa ensesa que alguna confraria li subministrà, y se posà detrás lo Ssm., y en lo mateix modo lo acompaña a la Iglésia». L'Ajuntament acorda «fer celebrar per repòs de la ànima sua tantas misadas quantas en dit dia se podrían celebrar en la capella de Sta. Magdalena, construhida dins las casas del Ajuntament»; en total se'n celebren divuit, i s'hi gasten quatre ciris. Una altra missa «ab la cantoria» es celebra a Santa Maria i s'hi cremen dotze atxes i ciris:«La professo del enterro fou que exint lo cadàver de la casa posat en un túmol, o, féretro alt de alguns set o vuyt palms, ab la insígnia de regidor demunt lo bahul, passà per la plassa de St. Christòfol, carrer de Sta. Maria fins la plassa, carrer de Palau, carrer de la Riera, y al passar al devant de la casa del Ajuntament se detingué la professo, y se cantà devant la capella de Sta. Magdalena una absolta general, y acabada aquella se continuà la professo per dita Riera, per lo carrer Nou, fins a la Iglésia. Dos vehins de la Casa de la Ciutat aportaven las bassinas ab diners y candelas per lo ofertori, que fou general. (...) En la casa del dit regidor defunt, se tingué lo dol ab concurs dels parents del dit regidor, en esta forma, que tenint lo defunt un per mà sacerdot secular, y un fill ja diaca, lo sacerdot ab bonet al cap, se posà al mig de un àngol de la pessa ahont se tenia lo dol, donant de est modo la dreta al litre. Ajuntament, y a la esquerra als parents del difunt».

La mort també és un negoci, l'any 1799 l'Ajuntament intervé per restablir la pau i la bona harmonia entre el rector i els obrers de la parròquia de Santa Maria. Els problemes fan referència als enterraments, ja que en les sepultures de l'obra, amb una capacitat per a vint-i-tres cossos, se n'hi enterren molts més, tants, «que precisan a freqüentas limpias, y que si absolutamente no offend tan la salud; al menos su fetor incomodava a los parroquians, y echava una humidad pútrida que se manifestava exteriormente». També hi ha una altra mena de corrupció, aquesta material: «Es

cierto que los sepultureros por el vil sórdido interés despojavan del ataúd a los diffuntos y les vendían, partiéndosse su producido por mitad con ellos mismos, y la otra mitad la entregavan a los administradores de este Sto. Hospital (...), y haviendo reparado pocos días haze los Ssres. Obreros un montón de escondidos ataúdes en un rincón del cementerio, mandaron romperlos, para cortar este indigno tráfico».

Més greu, pel que representa d'abús de poder, és un fet que surt a la llum l'any 1788, les pressions que exerceixen els capellans de la parròquia sobre els moribunds per fer-los testar al seu favor. L'Ajuntament ho investiga i descobreix que, efectivament, hi ha coaccions «para disposición de sus bienes en favor de Yglesias, Monasterios, y Obras Pías»; els mateixos capellans es fan nomenar marmessors. L'autoritat municipal hi intervé, ja que d'aquesta manera s'han enviat a la misèria diverses famílies pel fet de quedar sense res de res.

Entrem a les cases de la gent de ciutat, que ho podem fer perquè els notaris tot ho apunten en precisos inventaris. La llar és on la vida, la puixança, el benestar i la cultura es manifesten en espai, mobles, roba i estris de tota mena. La diferencia dels graus de riquesa que coexisteixen es constata de seguida; si bé hi ha qui viu en poques habitacions i només té els estris mínims per a la vida quotidiana, d'altres habiten en cases suficients i no els manca res. Un cas fora del corrent, en l'àmbit del luxe, és el dels Campllonch i els Vilallonga, les úniques famílies de la ciutat que mantenen un cotxe de cavalls per al seu ús.

Vet aquí la modesta casa que té l'any 1753 el bracer Felicià Guitart al carrer de Sant Sadurní, barriada de jornalers. És tracta d'un edifici d'estructura mínima: l'entrada, la cuina, el dormitori i un hortet. A l'entrada hi ha diverses eines de treball: cinc botes, dos bocals de barraló, dues paradores, un embut de fusta, un banc i dos banquets de fusta, tres magalles i una puntona de ferro, una aixeta de coure i dos instruments que no són propis dels bracers: una debanadora de seda i dues de cànem, tasca a la qual es dedica la seva dona o ell mateix en dies de lleure, de mal temps, etc. A la cuina hi ha una taula de fusta, una pastera, una pala per a posar i treure el pa del forn, un forn, una cadireta, un tallador, una olla de ferro, uns llevants, una pala per al foc, una paella, un llum de

ferro, sis plats i tres plates de pisa, cassoles i plats de terrissa roja, porrons, tasses, ampolles de vidre, tres culleres de llautó, dos coves de verga que serveixen per a traginar fems, quatre cistelles de canya, una senalla, un llit de bancs de fusta amb la seva màrfega de palla, dos llençols de saca i una flassada de llana. A l'habitació de dormir hi ha un llit de tres bancs de fusta amb màrfega de palla, un llençol de llana, una flassada tapadora, una altra flassada, dues senalles, sis estampes de sants, una piqueta amb aigua beneita, una panera per a la pastera, sis llençols, una altra màrfega amb dos coixins, tres estovalles, dos eixugamans, tres falçs i dues portadores. També hi ha dues dotzenes de rams de fil de bri de cànem, que serveixen al propietari per a treballar amb les debanadores.

L'any 1761, el calderer acomodat Josep Martí té l'habitació de dormir parada de la manera següent: un llit-llitera de capçalera tornejada amb una escultura de Sant Tomàs d'Aquino; els pilars i les potes també són tornejats i tot és pintat de blau; el parament duu un sostre de cortines de baieta blava amb sanefa ondejada i sis cortines als cantons de tafetà groc; tres cadires valencianes de boga, una de fusta llisa i dues de cuiro negre amb tatxes de llautó; una tauleta de fusta d'àlber; un orinal de vidre amb capsa de palma; un sotacopa d'estany, cinc gots de vidre, una ampolleta, una tassa de galet per a malalts; material religiós divers: dues estampes de la Mare de Déu, un quadre de Sant Bernat, una estampa de Nostra Senyora de Ripoll i una piqueta de vidre per a contenir aigua beneita.

Hi ha moltes dades de cases de menestrals i assalariats, gent de poques possibilitats, però també hi ha persones d'un nivell mitjà de riquesa que els permet de viure amb més comoditat. A casa del corder Joan Mons, al carrer de Sant Josep, hi ha: botiga, cuina, menjador, sala i dormitori amb llit de peu de gall, màrfega de borràs plena de palla, un pagès de fusta per a tenir-hi el llum, llençols de bri de cànem i de lli, sis coixineres i dos eixugamans. A la casa d'un negociant i venedor de queviures del carrer d'en Pujol hi ha: botiga, cuina, eixida i dues habitacions al pis; i n'hi ha moltes altres de semblants que configuren el nucli d'habitatges més nombrós.

Pel que fa a la gent rica, ja he descrit abans la casa del comerciant Soley, exemple del nivell de consum dels benestants. Un

altre cas és el del doctor en dret Domingo Fàbregas. Al carrer de Barcelona té una casa amb cuina, menjador, sala, hort, celler, terrat i quatre habitacions al pis; hi té joies de plata, d'or, d'ivori, de diamants, etc.; nombroses imatges religioses, escaparates, creus, quadres de sants, etc.; molta roba: coixins i matalassos de llana, llençols de bri, de lli i de tela, cortines, eixugamans, coixineres, estovalles, tovallons, tovalloles, vànoves, etc. Com en el cas dels Soley i de tots els propietaris benestants, si comparem els seus béns amb els de les classes populars, la diferència és acusada: cases espaioses, mobles luxosos i més roba de vestir.

Fixem-nos també en una casa de pagès de les rodalies de la ciutat. Es tracta del mas anomenat «lo castell de n'Onofre Arnau», on resideix Jacint Morera Cuyàs del Bosch Arnau i Major del Castell, un edifici on notem el pas del temps i una certa decadència nobiliària. Hi ha l'entrada, la cuina, el menjador, el celler (amb dues premses i nou bótes amb un total de seixanta cargues de cabuda), la cort (tres vaques, un rossí i tres nodrissons), la sala, l'habitació anomenada de la cisterna, una altra dita de la torre, el graner i l'habitació sobre l'estable, on dormen els propietaris per aprofitar l'escalfor dels animals. L'heretat és formada pel mas i les terres amb oliveres, arbres fruiters, alzines, pins i vinya.

En els edificis de la gent rica, a la Riera i en altres carrers principals, es constata al llarg del segle el progressiu ennobliment arquitectònic i decoratiu, amb l'aparició d'esgrafiats exteriors, llindes de pedra, portes de fusta treballada, gelosies, etc. Pel que fa a l'interior, les habitacions es decoren amb arrimadors de llistons i de mitges canyes daurades que complementen les parets blanques de calç, amb pintures religioses i alguna escultura. Respecte als mobles, el que més se'n destaca són els llits treballats de fusta, que tendeixen a ser barrocs entre la gent de diners, i el conjunt alcovasala, que té un gran relleu, amb amples capçaleres, policromats, etc., com hem vist en el majestuós dormitori del comerciant Soley. Molts d’aquests edificis encara llueixen als carrers de la ciutat amb les façanes amb llindes de pedra.

Entre les classes populars els llits de peu de gall tradicionals són els més corrents. La il·luminació es fa amb espelmes i llums d'oli; el baró de Maldà es queixa de les taques de cera que es fan a la nit per aquest motiu.

A les cases hi ha l’habitació anomenada «secreta o necessària», on es fan les deposicions intestinals. El baró demana d'anar-hi a casa d'uns amics «per una diligència menor que algo m'apretava». I els traginers lloguen carros per «sacar las vassuras, latrinas, o qualquier otro género d'estiércol», i l'Ajuntament ho prohibeix de fer de les set del matí a les set del vespre. El viatger Arthur Young el sorprenen uns cubells especials, que no havia vist enlloc, per a transportar-hi les latrines i els orins al camp.

I ara toca mirar com vesteix la gent. Tenim una curiosa nota de la moda de les dones de la petita aristocràcia local: «Discripció de la forma o manera com hanavan las señoras en los anys de 1720. Lo adorno del cap hera una pantinadura llisa y una bolea de tafetà negra, gavardina, faldillas ab ròsech, després ussà tontillo, de manera que per entrar als estrados hanavan de cantó. Ussà per lo cap monyu ab seraniner, després papillotas, de manera que per compondrà lo cavell havian d'estar oras, adornat ditas de seraniner y piotjas acor ab pedras finas, després usaren gorras ab puntas y tafetans. Y ara en lo any 1771, comensa una moda que duien ganganella com si fos una mitra, mantellinas negras de seda com si fosen mallorquínas». El *sereniner* era un mantell curt per a guardar-se de la serena, la *papillota* un tros de paper amb què es subjectava el cabell per arrissar-lo, el *tontillo* un faldellí amb cercolets de balena, i la *piotja* una joia d'adorn del cap.

El baró de Maldà explica prou bé la manera de vestir de les noies de les classes populars: «Van per lo general les mataronines curiosetes i limpies en son vestuari, el més marineresc, i àdhuc les més pobretes i ancianes no fan tant fàstic com en altres poblacions dintre de Catalunya. Usen moltes en Mataró (...) faldilles de baieta vermella, faldilles de blauet, corbates blanques o blaves florejades de blanc o d'altre color, llistades per lo coll i cap (...) moltes d'estes van ab sabates sense mitges, a saber, minyones de carrer, i rets encarnats ab flocs hàcia els ulls».

Alguns inventaris mostren què té la gent a casa per a vestir i el seu nivell social per la quantitat i la qualitat de les peces. El calderer acomodat Josep Martí, l'any 1761, té en un cofre gran de fusta vint-i-set camises d'home, dues armilles, unes faldilletes d'indianes de criatura, quatre enagos, un mocador de tela, uns guants de fil de bri, una faixa de fil blanc, un davantal d'indianes

de criatura, una mantellina de baieta i una barretina de cotó. El bracer Felicià Guitart, l'any 1753, posseeix un gambeto de burell, dues camisoles de cordellats, una armilla, dues calces d'estopa, un parell de mitges de llana, un parell de sabates de cordovà amb sivelles de llautó, dues espardenyes, quatre camises de bri de cànem, un barret i una barretina de llana. El doctor en dret Domingo Fàbregas té un vestit de drap compost de casaca, jupa i calces, una cota d'indianes folrada de baieta, una barretina de llana, una bossa de tafetà per als cabells, una capa de drap fosc, camisoles de lli, corbatins, mitges de seda i d'estam, un barret i sabates de cordovà amb sivelles de plata. El corder Joan Mons, casaca i jupa de drap, calces de pelfa negra, calces de drap blau, tres parells de mitges de seda, de cotó i de fil de bri, camises de bri de cànem i de tela, un barret, una capa de drap, un gambeto de burell i dos parells de sabates. La dona del pagès que viu al castell d'Onofre Arnau té un gipó de grana amb mànigues, una gavardina de domàs negre, faldilles de grana retenyides de color violat, dos davantals, dues faldilles de tela, enagos de bri, una caputxa, una mantellina, un mantell, dues lligacames, tres camises, dos mocadors i unes sabates.

Un altre aspecte de la indumentària ens duu a l'Ajuntament: l'any 1754, els regidors vesteixen, en les grans celebracions, «casacas, chupa y calsones de paño negro, aforro de la casaca de escote chaló negro, y de la chupa de escote de hypra blanco, espada, evillas y botones de la camisa negros, bueltas de dicha camisa lisas, gaza al sombrero y zapatos tapetados». Com a curiositat dels costums del moment, sabem que el baró de Maldà, quan es muda, es canvia la camisa, els calçotets, les mitges, etc., va vestit amb perruca i a l'estiu dorm amb camiseta i calçotets, per la calor.

Anem a donar un cop d'ull a la cuina local, sobretot als fogons de casa bona i dels hostals de més anomenada, perquè la gent pobra s'ha de fer passar la gana amb pa i sardines, i no ho explica. El baró de Maldà, en la seva estada a Mataró a la darreria del segle, informa dels seus grans dinars a l'hostal de Montserrat, enmig de peixos, llagostes, sopes, escudelles, mongetes, ous. De tot i força. Per a esmorzar, berenar i quan va de visita, menja xocolata amb pa torrat o amb secalls. Un sopar lleuger el fa a base de peixos i verdura, i pera de postres. Tot passejant compra, en una parada de

la plaça, bescuits, rosquilles ensucrades, *mustatxonis*, etc. I fa un gran sopar a base d'escudella de brou, d'ous per a beure, de carn rostida, de pera de postres, aigua i vi. Però resulta que tant de menjar li fa mal i a la nit no pot dormir. En un altre sopar hi ha un plat de carbassó amb oli, vinagre i sal, rogers fregits, congre amb suc guisat a la marinera, pa, vi, aigua amb neu i una pera. I un altre dinar, sopa amb cervell, carn d'olla, verdura, cansalada, talls de tomàquet, llagosta amanida amb oli, vinagre i sal, pollastre rostit, pera, préssec i ametlles torrades, que amb gana no quedava. Quan el viatger Thicknesse passa per la ciutat el 1777, alaba molt «un peix anomenat roig, que no en trobàrem de millor», és com una «perdiu de mar».

Les dades sobre el consum alimentari són mínimes. Les dels productes venuts a la carnisseria pública, en dues èpoques distants en el temps, indiquen la poca quantitat de carn per habitant, comprar-la és un luxe per a poques persones. La dieta de la majoria va per un altre cantó i es fonamenta en el pa, que sovint es fa a casa, les verdures i el peix salat. Tot plegat, una alimentació migrada que en moments de crisi bladera provoquen autèntica fam.

	1709/1711	**1768/1769**	**Preu Unitat**
Vaques	2		
Bous	11	130	19
Vedelles	3	16	8
Porcs	215	112	12
Anyells	565	70	4
Moltons	3445	3716	5
Cabres	2122	558	3
Ovelles	1925		
Crestats	3090	1545	5

Preu per unitat, en lliures, de l'any 1768 al 1769

El llibre de comptes de l'administració del dret de la gabella, de 1770, mostra amb detall la importància de la pesca salada en el consum. En aquell any es venen 39.250 litres d'oli clar i espès, 5.616 quilos de formatge, 5.158 quilos de tonyina, espineta i sorra, 514.000 unitats d'arengada i sardina confitada, 23.212 quilos de bacallà i 7.488 quilos de sabó de llosa i moll. Si ho traduïm en

unitats per habitant i any, tenint en compte una població de 9.000 persones, resulten uns consums ínfims de 4 litres d'oli, 600 grams de formatge, mig quilo de tonyina i 800 grams de sabó. Els productes més venuts són l'arengada i la sardina, se'n mengen 57 l'any, una per setmana i de bacallà dos quilos i mig, «la major part de ell és lo més inferior (...) per rahó (...) que com és tanta la pobra gent és lo motiu de molt consum». Per la festa de nadal es mengen torrons i el «gall més gros i gras», per pasqua un anyell, per setmana santa «caldo de bledas ab sucre», peixopalo i el bacallà de més preu, que «sols pot ser per unas quantas casas que tenen bon gust y volen gastar».

El mercat, que es fa el dimarts i el dissabte, és a la plaça de Sant Cristòfol, dedicada «para venderse en ella la ortaliza y frutas verdes», i també a la plaça Major. El 1723 l'Ajuntament mana que, a causa del nombre de venedors, s'habiliti el carrer de Fra Jaume per als forasters. El 1766 es situa els revenedors a la plaça de les Penyes, i els quincallers al carrer de Fra Jaume. El 1779, per problemes similars, es trasllada a la Riera la venda de verdures, fruita, pollastres, ous, queviures, etc., i a la plaça Major queden els que venen gra i cànem. S'ha de vigilar molt als especuladors que acaparen certes matèries i aliments. Els sacaires i els revenedors tenen prohibit d'anar a la plaça abans de les dotze per no monopolitzar els productes: els compren als pagesos, els venen a preus més cars i perjudiquen els consumidors.

L'abastament públic s'ha de vigilar contínuament, ja que sovint es donen casos d'adulteració d'aliments o de venda en mal estat, com un bacallà que «era preciso arrojarlo por su mal gusto y color», un pa moreno dolent, bens amb verola, un porc mort de malaltia, etc. L'Ajuntament té cura de la sanitat dels aliments introduïts a la ciutat, que en èpoques d'epidèmia han de dur un certificat o guia que n'aclareixi la procedència i el bon estat.

L'Ajuntament té el monopoli de vendre carn, que es realitza a la plaça Xica, en un cobert «ahont se talla y ven la carn al públich, junt ab un pati o corral per recullir lo bestiar a la nit». La peixateria hi és annexa, i darrere l'hospital es troben els corrals, vigilats per uns pastors que tenen cura del bestiar i viuen en dues barraques. Notem que de porc no se'n pot vendre de novembre a pasqua de resurrecció.

Les condicions en què es subhasten els monopolis i els drets municipals les exposa un pregoner de viva veu al carrer, i el dia assenyalat els postors ofereixen una quantitat per al dret i guanya qui paga més, però s'ha de comprometre a diverses mesures per a garantir el proveïment i la qualitat del producte. Un dels drets que es lloguen és el de proveir la ciutat de neu i gel, els distribuïdors durant l'estiu també venen pels carrers tasses fredes de vi blanc, claret i malvasia. De caràcter estatal són els monopolis o estancs del tabac i de la sal, que es ven al real alfolí, i per a les indústries de salar va a meitat de preu.

Com en altres monopolis, la venda de carn pateix d'un grau elevat de frau perquè els mataronins van a comprar fora del municipi a millors preus. L'any 1761 els militars de Mataró tenen oberta una carnisseria per al seu abastament al lloc de la Bordeta, prop de la ciutat però dins el terme d'Argentona, on la gent acudeix, tot i ser prohibit, perquè el producte té menys impostos, i els assentadors de la carn registren pèrdues. Però també passen d'estranquis, a vegades de nit, mongetes, verdures, pollastres, etc.

Dècimes als Gegants de Mataró, any de 1798

Noble gent de Mataró
vostra gran sabiduria,
va aumentant-se cada dia,
y extenent-se ab gran primó.
No he deyxat de saber no,
la surtida dels Gegants,
però necis, e ignorants,
qui may ha vist en sa vida,
que tal gent anés vestida
amb ambastats tafetans?

Per cert may haguera dit
que sent alt, y ben plantat,
hagués estat esguerrat,
vostre gros Gegant, del pit;
pues molt, y molt he sentit,
que una barruga tenia,
en lo pit, y li surtia

perquè tothom la vejés,
y perquè ayxí se estengués,
vostra gran sabiduria.
Los brassos en veritat
són prou llarchs, y també iguals,
també drets com uns parpals,
però prims com un filat;
ni tampoc és falsedat,
lo que fa la Gegantesa
la que ab sa gran primoresa
lo seu rich ròsech se aguanta
heu vist ahont hi ha tanta
gent, plena de sabiesa?

Més no vull aquí parar
de alabar a Mataró
ans de eyxir la professó
del Xic, mitg bras va parar;
corren dihuen, a buscar,
al Cirugià D. Bentura,
perquè se aplíquia la cura,
mes jo tot pasmat estich,
y sempre que hi penso, dich
bona ha siguda la cura.

Cal divertir-se quan toca, en un temps en què el treball i la vida precària s'alternen, i a vegades hi ha alguna guerra. Veurem la gent al carrer en tantes festes assenyalades, les del cicle catòlic, molt esperades i seguides. La més popular és la de l'Assumpció, fins que és substituïda per la de les Santes, que arrela en la segona part del segle. En les estades que fa el baró de Maldà amb motiu d'aquesta festa, hi troba molts forasters que venen atrets per la gran anomenada de la processó i els actes religiosos. Música a Santa Maria dels mestres de la capella, amb instrumentistes que venen de Barcelona. Músiques de colles i pidolaires cecs amb violins, clarinet i bombo. I a les nits, saraus pels carrers i a les cases particulars, on es balla amb gran èxit la contradansa. Per als nens s'organitza alguna distracció, com agafar pomes amb la boca dins

un cubell d'aigua, parades de tir amb escopeta, passejades a cavall, equilibristes i coses per l'estil.

D'altres esdeveniments també donen lloc a festes elegants: al 1747 es celebra amb gran aparat la inauguració de l'església nova de l'Hospital, amb processó, càntics, desfilada dels tres gegants, el gros, la senyora i el fillet Maneló, també l'àguila de la ciutat, de tanta anomenada, focs d'artifici i ressò de trabucs i canonades, des de terra i des de les barques ancorades davant la ciutat. Els veïns «netejaren i regaren els carrers cobrintlos d'espígol i col·locant tapisseries en les finestres i paret, les quals apareixien cobertes de domassos, tafetans, brocats i altres robes, i la part baixa coberta amb enramades verdes i al mig brolladors».

Al 1770 «los músicos y siegos» de la ciutat demanen a l'Ajuntament que, «acercándose el tiempo de Carnastoliendas» i tenint gran necessitat de guanyar-se la vida, els permetin «hazer bayle o saraos con la unestidad y respeto que se merece en semejantes funcciones», i ho volen fer al casal de la fleca pública. En aquella ocasió no van rebre el permís perquè les diversions no eren vistes de gaire bon ull, i per això es controlaven molt, però hi havia músics a Mataró que vivien del seu treball.

Una altra diversió és el teatre, del qual hi ha poques notícies. Als darrers anys del segle es fan algunes representacions de drames sacres a la casa de la fleca, amb la intenció de recollir diners per a mantenir els pobres que hi havia per manca de feina arran de la guerra amb els anglesos. Abans, però, l'any 1788, en una quadra de la caserna es fan comèdies, de les que no coneixem l'estil, amb gran concurrència de gent, i sembla que els actors eren els mateixos militars.

A vegades les festes acabaven malament. La tarda de diumenge 6 de març de 1791, el regidor Francesc Serra surt pels volts de les cinc de la «botica de Camín, quan hallándose en frente de la tienda de Daniel Simón droguero fueron detenidos por una multitud de gentes y criaturas que con precipitación huiyan de la Plaza Mayor, en donde en aquel dia se baylaba». A la pregunta de què passava, «respondieron algunos con sobresalto, que havía riñas y espadas tiradas en medio de la plaza (...) fuimos con la mayor precipitación en el paraje de la misma plaza, en donde vimos altas las espadas y encontramos a dos oficiales y dos cadetes del Regimiento de Sagunto» barallats amb paisans. El governador fa

arrestar els militars i mana una ronda de vigilància, «temerosos de que no se excediesse alguno de los paysanos que nos dijeron haver sido maltratados por la tropa». De fet la convivència amb les tropes estacionades era causa de molts conflictes.

Festa popular i festa oficial, que estem en un segle de reis, i quan els proclamaven era motiu de grans celebracions a tots els pobles i ciutats. Rebombori quan començaven a manar i dol en morir. Funerals grandiosos y pena per la reial persona, que sentien els súbdits. Els fets d'armes victoriosos també provoquen la joia i tothom sortia al carrer, però quan es perdia, silenci. La mort de Felip V (1700-1746) és molt sentida pels mataronins, que cuiten a celebrar-ne la memòria amb lluïts funerals. I el seu fill és Lluís I (1724), el rei breu, que rep la corona per abdicació del seu pare el gener de 1724 i mor l'agost, set mesos després. El març l'Ajuntament l'havia aclamat en una vistosa cerimònia, i una comitiva encapçalada per les autoritats, que duen el penó reial, surt de l'Ajuntament «con todos los subalternos del Ayuntamiento con cavallos» en direcció a la plaça Major, on, dalt d'un «tablado», un dels reis d'armes «dixo en alta voz por tres vezes: silencio, y otras tres: oid»; aleshores un regidor va cridar tres vegades consecutives «Castilla y Cataluña por el rey nuestro señor don Luis Primero», i cada cop el públic responia *Amén*; el mateix acte es va repetir a la plaça de Santa Maria i davant l'Ajuntament.

Ferran VI (1746-1759) és proclamat rei de la manera habitual el setembre de 1746, i pel gener de 1759 es celebren fervoroses oracions per la seva salut amb exposició contínua de les despulles de Sant Desideri, espelmes enceses, rogatives, processons, etc. Tot i així, la malaltia del monarca fa crisi definitiva i per l'agost se'n celebren els funerals, mentre totes les esglésies toquen a morts.

Carles III (1759-1788) és proclamat rei el setembre de 1759, i per celebrar-ho s'adoben els carrers, molta gent posa tapissos als balcons i a la façana de l'Ajuntament, i els gremis es distribueixen al llarg del recorregut de la comitiva festiva, que és presidida per uns quadres dels monarques, de nova factura. Obre el pas la tropa de cavalleria del regiment, amb músics que duen trompes i oboès; després vénen els músics de la ciutat, vestits amb lliurees de tafetà carmesí i galons, els ministres de vara del corregidor vestits de pana negra, tres macers a cavall amb maces de plata i els regi-

dors servits per lacais, vestits de cerimonial: casaca, calçons de drap de seda negre fins a sota el genoll, jupa blanca, barret de castor amb galó i botó de plata, botins de dragona i mitges de seda negra. Després es celebra un solemne tedèum, es col·loquen lluminàries als carrers i es fa un castell de focs d'artifici. Durant el seu regnat sovint es fan rogatives per la salut seva dona, «en la ocasión de hallarse preñada».

Carles IV (1788-1808) és proclamat rei pel febrer de 1789, i es segueix el costum establert en aquests actes. Notem que és l’únic monarca del segle que passa per Mataró, i de fet només va passar. Ho explica el baró de Maldà, i va ser el mes d’octubre del 1802: «los senyors mataronins, que esperaven ab prou ànsia veure a Ss. Rs. Ms. per ferlos festes al passar per Mataró, los senyors regidors se quedaren encantats ab sa espasa nua i la reverent comunitat ab creu alta, és dir, formats tots, per no haverse fet ningun cabal d’ells Ss. Ms. i real família, per lo que continuaren a la posta son camí fins a Arenys. I han serrat de campinya los mataronins, com que, enfadats d’això, han dit que al tornar a passar los reis los girarien l’esquena. Vaia, que sempre se tinguen que contar coses dels de Mataró. (...) De regrés de son viatge a Figueres, la real comitiva ha eixida avui de Pineda i dinada en la ciutat de Mataró, segons s’ha dit; i a haver en efecte fet est alto en Mataró, los senyors mataronins no hauran girat l’esquena a les reals persones, sí que prestats tots lo degut vassallatge, com a bons vassalls a Ss. Rs. Ms.».

Se celebraven les victòries sobre els enemics de la pàtria, del rei i de la religió. Pel juliol de 1734 es rep la notícia «de haver el cuerpo destacado de nuestro exercito atacado el día 25 de mayo passado al de los alemanes que se havía retirado a la Pulla, el qual se componía de 7.000 infantes, y 2.400 cavallos, y que forzando el campo en que se havía fortificado en las cercanías de Bitonto, los havía enteramente derrotado haviendo quedado todas las tropas alemanas que componían aquel cuerpo muertas o prisioneras a excepción de algunas partidas de cavalleria que se huyeron seguidas de otras españolas (...) se havía hecho prisioneros todos los generales, oficiales, y soldados de los enemigos (...) 15 banderas, y 24 estandartes». I a la ciutat es celebren actes religiosos per donar «las devidas gracias al Gran Dios de los Exércitos», un tedèum i tres dies de lluminàries.

Pel mes d'octubre del mateix any l'Ajuntament ordena tres dies de lluminàries, repic de campanes i salves d'artilleria i de fusells «a causa de les victòries que han conseguido las Rs. armas en Italia en la toma de las plazas de Pescara, y Gaeta, con que se afiansa la possessión de el reino de Napoles, y el passo de el exercito del de Sicilia, donde a el feliz ingresso de las tropas, presentaron la obediencia las capitales de Mezina y Palermo». L'any següent hi ha noves festes, el mes d'abril, per la capitulació de Messina, i el juliol, per la de Siracusa. Però les derrotes a mans dels francesos a finals de segle, aquestes sí que no es festegen.

La religió és la clau de volta de la societat, i es manifesta en l'espai públic i el privat. Esglésies, convents, creus i capelletes; les barques les bategen amb noms de sants; els inventaris de cases que fan els notaris anoten estampes pietoses, estàtues, quadres; a les botigues hi ha un racó amb alguna imatge que vetlla pel negoci; els llibres de comptes tenen una llegenda com a capçal que sol·licita la protecció d'algun sant: el de la gabella del 1770 invoca Sant Antoni de Pàdua i les ànimes del purgatori. El fervor popular és tan exacerbat que l'any 1778 es produeix un moviment contra la decoració nova de Santa Maria que exigeix reformes en les imatges: «May poden ditas imatjes causar devoció, per més or que se'ls pose sobre, ni per més encarnació que se'ls pose en la care y mans», cosa que motiva que l'artista Salvador Gurri construeixi un nou altar major, que aquesta vegada és del gust de tothom.

Les congregacions pietoses són abundants i la vida religiosa s'hi polaritza: la de les Ànimes, la de la Corda del Pare Sant Francesc, la Germandat Redemptora de Captius, el Venerable Orde de la Tercera de Penitència, la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist, la de Santa Magdalena, la de Sant Sebastià i les dues més importants: la de la Minerva i la del Roser. Aquesta darrera, d'una gran riquesa, dota cada any amb cent lliures una donzella pobra per al seu matrimoni. Les donacions de particulars són constants, a tall d'exemple, l'abril del 1775 Francesc de Boter regala a Santa Maria unes sacres amb el missal, els quaderns de l'epístola i l'evangeli d'argent repussat, que li costen mil lliures, i se celebra un solemne ofici d'agraïment.

La devoció de diversos sants centra els aspectes externs de la religiositat, així, hi ha una gran estima per Sant Desideri d'ençà que al 1686 arriba el seu cos sencer procedent de Roma, i és patró fins que les Santes li fan la competència, i el seu cos es guarda en una vitrina a l'església de Santa Maria, tancada amb cinc claus que vigila l'Ajuntament. Pel gener del 1770 arriba per mar el cos de Sant Felicià, que de seguida desperta adhesions devotes. Però el fet més transcendental en l'àmbit espiritual és el trasllat, l'any 1772, d'una part dels ossos de les Santes Juliana i Semproniana, dutes damunt l'espatlla i a peu pels devots des del monestir de Sant Cugat del Vallès fins a Mataró, on arriben el dia 25 de juliol. Fan nit a la casa de la cantonada dels carrers de la Mercè i de Montserrat –una làpida encara ho recorda– i la solemne entrada és l'endemà, dia 26. A partir d'aquell moment les Santes són al centre de la religiositat local, sense desplaçar, però, en uns primers moments Sant Desideri, que al 1790 és traslladat a l'altar major. A la parròquia també es guarden relíquies d'altres sants i santes: Columbus, Mansuet, Provi, Celestina, Jocundina, Deodata, fins a un total d'uns quaranta.

Les processons són el moment culminant de la religiositat barroca. En totes les celebracions de cicle catòlic –Quaresma, Setmana Santa, Corpus, etc.– ens adonem de la profusió de mitjans utilitzats per a la seva esplendor, capellans guarnits ricament, músics de la parròquia i d'altres que venen de Barcelona, banderes de les confraries, gremis que hi assisteixen amb els associats i les seves insígnies, devots amb atxa, comunitats de sacerdots, frares dels convents, alumnes dels escolapis i, en ocasions especials, relíquies dels sants. I també els membres de l'Ajuntament i el corregidor. Per donar-hi més relleu, es mana a la gent d'engalanar cases i balcons i cap despesa no és considerada sobrera.

El baró de Maldà explica la magnificència de les processons, i sobre tot la de les Santes: «Seguien los portants de les cinc creus que eren les de la parròquia, la de l'ermita de Sant Simon, la dels josepets i caputxins, que duia un agraciadet noi vestit d'àngel, de roba rica, que ab lo color encarnat ressaltava la boniquesa de sa cara ab lo ben pentinadet que anava i etcètera. Seguien entremig de la professo dos o tres cobles de música i después de la reverent comunitat, anava la turba musicorum de Mataró ab l'agregació dels referits músics de les capelles de Barcelona. Entremig dels

capellans, ananthi a endavant los noiets vestits d'àngel, instar lo de la creu dels caputxins, anaven les tres noietes que representaven a la fe, esperança i caritat, i, tras d'estes, les Santes Juliana i Semproniana, una al costat de l'altra ab molta propietat, i los angelets. Empunyava cada qual l'instrument dels martiris d'estes glorioses màrtirs, custodiades ses relíquies que anaven dins d'una curiosa urna sota tàlem».

El rés del rosari a vegades es fa enmig de certa espectacularitat. L'any 1769 se'n realitza un de format per tres processons: una surt de la capella de Santa Magdalena, a l'Ajuntament, on els feligresos canten, i duen «un pandó al devant ab 2 fanals y 2 al detrás ab una imatge de Nostra Señora» i passegen per la Riera; una altra surt de la capella de Sant Sebastià, al carrer de Barcelona; i la darrera surt de l'hospital i continua pel Ravalet. Algunes curiositats: les palmes utilitzades el diumenge de Rams vénen d'Elx; la processó de les Santes del 1775 és molt lluïda: hi ha 174 atxes, una orquestra vinguda de Barcelona, un ofici il·luminat per 300 ciris, etc. Però no tothom era feliç amb la presència religiosa per places i carrers, el veler Pau Andreu es queixa, l'any 1776, del jubileu i dels que l'anuncien: «Certament, nos aturdexen cridant estos predicadors ab los cermons de Missió».

El nombre de religiosos de la ciutat creix, com la població. Si al 1716 n'hi ha 123, en el cens del 1778 ja són 286: els de la parròquia i els que habiten diversos convents. Al 1716 el monestir de Sant Josep de frares carmelites, del segle setze, té 30 persones; el dels caputxins, del segle disset, 38 frares; el de monges carmelites, també del segle disset, 19 dones; i la parròquia de Santa Maria acull el rector i 31 residents. Uns altres establiments religiosos són l'ermita de Sant Simó, del segle setze, i la capella de Santa Magdalena dins l'edifici de l'Ajuntament, que manté el record de la patrona de l'hospital, que anys enrere era situat en aquell edifici. També és digna d'assenyalar la creu d'en Ramis, del segle setze, als afores de la ciutat.

Les obres de tipus religiós al llarg del segle són múltiples: del 1730 al 1741 s'edifica de nova planta el convent de les caputxines descalces, que comptarà de seguida amb trenta monges; l'església de Santa Anna, al col·legi escolapi, és enllestida el 1789; l'església de l'Hospital, al carrer del Pou d'Avall, és reformada juntament amb l'edifici principal del 1739 al 1747. Al 1722 els fran-

ciscans es volen establir i l'Ajuntament ho autoritza, amb els vots en contra d'alguns regidors que estimen que no convé un nou orde de mendicants «considerando la miseria que es tan patente en esta ciudad». Els franciscans compren una casa a la part de llevant de les Escaletes a tocar del camí Real per formar-hi «un ospicio que sirva para hospedar los religiosos por assi transitantes, y para recojer las limosnas»; l'any 1738 es buida i s'intenta dur-hi dos religiosos. L'orde no reïx a Mataró, tot i que a la darreria del segle encara tenien la casa oberta.

L'església de Santa Maria, parròquia originària del segle onze, a partir de 1675 és ampliada i reformada, obres que continuen al llarg d'aquest segle, la més important de les quals és l'addició, l'any 1708, de la capella dels Dolors. El rector de la parròquia viu del delme, percentatge del 10% de les collites de cereals, vinya, horta i fruita que lliuren de manera obligada els agricultors a l'Església. Es un dret d'origen feudal i la principal font d'ingressos de les finances parroquials, que a Mataró suposen una gran quantitat de diners pel fet de ser una ciutat rica en productes agraris. Això comporta un control de la societat pels estaments eclesiàstics, poder que també exerceixen fiscalitzant l'assistència als actes religiosos, com consta l'any 1701 en la «Llibreta dels que an de confesar y combregar en la Iglésia de Santa Maria de Mataró».

L'Ajuntament exerceix el patronat parroquial en l'elecció de mestre de capella, organista, capellans supernumeraris, obrers, etc. Entre els regidors i el rector sovint hi ha topades i animositat per diverses qüestions. S'arriba a acusar el rector d'apropiar-se els documents de la parròquia, de falsificar-los, i també «de fandanguearse en las calles y los bailes públicos en el licencioso tiempo del carnaval de 1757». Més queixes costen l'any 1794 en un memorial que assenyala cartes faltes del rector: la missa diària de la capella de l'Ajuntament no la fa ni la deixa fer a altres religiosos interessats, però és més greu el fet que hi ha gent que es mor sense viàtic perquè no hi ha vicaris.

Notem que les esglésies tenen dret a sagrera, o sigui a recollir i protegir gent dins el seu recinte. Al cementiri parroquial, durant els anys 1798 i 1799, hi ha persones refugiades, i s'hi produeixen diversos fets violents amb «notable efusió de sanch» quan alguns que s'hi acullen són agredits.

Tot al voltant de la religiositat, el nervi ideològic de la societat del Set-cents. Ser catòlic és l'ordre del món, per això la revolució francesa és vista amb hostilitat, perquè es tracta del capgirament de l'ordre natural. Dins d'aquesta lògica, la puresa de la sang, ser cristià vell, és indispensable per a molts usos i activitats. Per controlar-ho es fan grans investigacions sobre l'origen de les persones. A tall d'exemple, i n'hi ha molts, l'any 1794 Maria Gertrudis Pou ha de demostrar la puresa de la seva sang amb motiu de voler-se casar amb un oficial de marina. Afirma que els seus avantpassats «por ambas líneas son gentes honrradasy limpios sus linages, sin que en alguno de ellos se haya exercido empleos, o profesiones mecánicas, o populares (...) ni tampoco ser descendientes de alguna mala raza como moros, indios, ni condenados, o penitenciados por el Santo Tribunal de la Inquisición, ni Justicia Real, antes sí mui observantes de la Religión Cathólica, y órdenes de Su Magestad». I una vegada obtinguda la certificació ja es pot casar tranquil·la.

El Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició, organisme encarregat de vetllar per la puresa ideològica, té a Mataró una petita xarxa de *familiars*, últim graó de la burocràcia inquisitorial que vigila l'ortodòxia a la ciutat amb l'encàrrec de detectar qualsevol excés ideològic. Són quatre famílies lligades entre elles per parentiu de sang a causa de diversos enllaços matrimonials: els comerciants Esmadia; el mercader de roba Salvador Cantallops, el *familiar* més antic, de l'any 1731, i el seu fill Josep; el comerciant Pere Anton Velada; i el mercader de roba Josep Caralt i el seu fill, Josep Antoni.

També formen part d'aquest grup: els comerciants Jacint Boter i Pere Màrtir Viladessau; l'any 1787 Antoni Aymerich i de Llança i la seva dona en reben el títol; i al 1793, el ric comerciant Josep Riera Bausili i la seva dona, Gertrudis Casamitjana. Ser *familiar* constitueix per a tota aquesta gent, que provenen de la menestralia, un honor i el primer graó en el seu ascens social cap a l'ennobliment. Consta la intervenció d'altres mataronins en feines inquisitorials, com Josep Camín Campllonch, *comissari* a Barcelona. I coneixem el desig que té Joaquim Vendrell, de l'oligarquia local, de ser ascendit a la dignitat *d'agutzil major* del Sant Ofici quan mor el que ocupava el càrrec, però no ho va aconseguir.

Al començament del segle s'està a Mataró, com en totes les ciutats importants, un *comissari*, en aquest cas Pau Llorens, que s'encarrega de vigilar el port com a via d'introducció de llibres prohibits i de persones perilloses, però sovint hi ha queixes de la seva actuació, ja que no realitza les inspeccions per manca de zel. En el seu càrrec el succeeixen altres funcionaris, perquè la cerca de llibres als barcos és constant al llarg del segle, sobretot després de la revolució francesa, quan es prenen fortes mesures de seguretat contra la introducció d'idees subversives.

Un exemple és el procés que la Inquisició duu a terme contra un veí de Mataró l'any 1791. El protagonista és Josep Antoni Escolà, processat per la denúncia de Josep Ignasi Torruella, que sabia per una altra persona que Escolà tenia un llibre de Luter, que deixava als interessats. En el procediment i després d'interrogar dotze persones, es comprova que era un individu poc pietós: durant alguns anys no compleix el precepte pasqual i no consta en els llibres de comunions de la parròquia. Les acusacions cabdals són que defensa proposicions heterodoxes com ara les següents: que no hi ha ni cel ni infern, tot són invents dels capellans i dels frares per a fer por i tenir un mitjà de vida; que Déu no existeix, i que la mort és el final de l'existència; que es burla del rés del rosari; dels confessors diu que són uns xarlatans, i que no cal butlla per a menjar carn durant la quaresma; que les ànimes transmigren al cos d'animals; que no cal anar a missa per a tenir fe ja que els arbres de la Riera també en tenen sense haver-hi d'anar; etc. Per totes aquestes coses és acusat d'ateu materialista i heretge, pateix presó i li embarguen els béns.

El control ideològic és total i l'atac a les idees crítiques no deixa possibilitats a la més mínima dissidència. El reverend Camín, en un sermó de la dècada dels anys setanta, ataca els il·lustrats francesos i anglesos: «Ciertos espíritus de nuestros días a los quales una sátira maligna, una burla sangrienta, un dicho agudo de un impío (que estos son los únicos argumentos, que producen en sus libros romancescos, en sus Viages, Cartas, Ensayos) los hace vacilar en la fe, que chuparon con la leche, i los buelve incrédulos». Parla de Hobbes, Rousseau, Voltaire, autors «más famosos por su impiedad que por su mérito, y que nadie los leería si fuesen menos torpes, e impíos».

L'heterodòxia s'ha de reservar a alguns esperits aristocràtics que cultiven un cert afrancesament doctrinal, com els Llauder, que en els primers temps del segle dinou tenen problemes amb la Inquisició per liberalisme ideològic, llegeixen llibres prohibits i dubten dels dogmes. Trobar dades sobre aquest punt és difícil; de tota manera, sabem que Rafael Esmandia Velada, comerciant matriculat des del 1758 i parent de *familiars* de la Inquisició, és un dels primers afiliats a la maçoneria de Barcelona, a mitjan segle.

Entre els sectors populars el desordre en certs comportaments ensenya que l'ordre religiós i moral no arribava arreu. Consta l'existència de cases de joc, molt prohibides: pel juliol del 1776 la justícia fa prendre «aquells hòmens jugadors, amichs de tabernas, y gent mal entretinguda»; hi ha també «gentes descamisadas» que persegueix l'Ajuntament, i fins i tot endimoniats: al cadastre del 1775 apareix el pescador Pau Comas, de qui es diu que és pobre i endimoniat, doble tragèdia. La transgressió de la conducta sexual la intuïm en algun document: al 1758 s'inicia l'edificació del carrer de Sant Ramon i l'Ajuntament avisa que darrere les cases noves «quedará un camino desvecindado cubridero de insolentes picardías y capa de maldades»; al 1778 s'urbanitza les Escaletes per «evitar los desórdenes y pecados que se cometían en los rincones que allí havia», el lloc era tan inhòspit que «daba ocasión a algunos excessos» que s'intenten corregir; i al juliol del 1772 l'Ajuntament malament que la gent es banyi «con la indecencia y desonestidad de ir desnudos». Potser més greus són els fets que duen a la prohibició, l'any 1765, de celebrar festes nocturnes, ja que sovint es cometien irreverències amb imatges sagrades.

A mitjan segle els regidors informen que, sobre «homicidios, escándalos públicos y desórdenes», només s'ha de tenir en compte la immoralitat en què viuen els gitanos. Sobre les minories s'exerceix un control gran, i els gitanos són mirats amb tota mena de prevencions. En un informe del 1747 l'Ajuntament explica: «Se murmura con escándalo de la libertad con que viven las familias de gitanos que se hallan en esta ciudad y más de las mugeres diciéndose que siendo ellas de mala especie no sólo lo son para sí, sino también para otras por más que vigilan las justicias para evitarlo». L'any 1763 arriben i s'estableixen cinc famílies gitanes, setze persones que responen als cognoms de Cortès, Pubill, Gil, Espinàs, Ximenes, etc. Gent que viuen pobrement, així el 1774

Pau Ferrer, «gitano de los permitidos en los limites del término de esta ciudad», demana permís per a establir-se a Terrassa i trobar la manera de sostenir la seva família.

En aquesta societat i en aquest moment històric el que entenem per cultura era un privilegi d’una élite il·lustrada. Molts pocs són els que tenien biblioteques i fins i tot hi ha notables comerciants que no saben escriure. En els sectors populars, el desconeixement del saber era general. Mataró intenta superar la penúria educativa per mitjà de la dedicació dels escolapis a tasques pedagògiques. Fins en aquell moment hi ha una colla de mestres esforçats, sis l'any 1716, que ensenyen de llegir, de comptar i gramàtica, assalariats que paga l'Ajuntament i que realitzen la seva tasca al mateix edifici consistorial; a final del segle encara funciona una «casa de estudios» municipal.

L'acord entre els escolapis i l'Ajuntament de fundar un centre educatiu sota l'advocació de Santa Anna obre una nova etapa. A partir del 1737 s'instal·len a l'Ajuntament dos escolapis que ensenyen gramàtica, i a final d'any passen a una casa a la cruïlla entre el carrer de Sant Antoni i el Camí Ral, l'antiga fonda del Pardal, on s'estan vuit religiosos donant classes. La primària consta de les matèries de lectura, comptes i escriptura i el segon grau les humanitats, gramàtica, retòrica i poesia; al 1741 s'hi inicien classes de filosofia. L'escola de seguida té una acceptació general, i al cap d'un any de començar els cursos hi ha 450 alumnes de primeres lletres i 90 de gramàtica. Fites d'aquesta etapa són les acadèmies literàries de l'any 1747 al 1750.

Al 1754 comença un nou període per a l'escola en inaugurar-se l'edifici iniciat al 1739 als terrenys dels Arnau del Crist, vora el portal de Barcelona fins a la creu d'en Ramis. Notem que el 24 de desembre de 1751, a dos quarts de nou del vespre, part de l'edifici s'enderroca a causa d'un terratrèmol. Llavors l'ensenyament escolapi comença a prendre volada per la seva categoria i rep alumnes de tot el país: Barcelona, Mallorca, Madrid i poblacions catalanes diverses. De l'any 1770 al 1790, moment de gran vitalitat econòmica, el col·legi té la seva millor època: festes literàries, acadèmies. I un nombre creixent d'alumnes que «logran un honrado modo de vivir, saliendo unos por escribanos en bancos y oficinas de comercio, otros por empleados en tiendas de Madrid, Cádiz,

Sevilla, Lorca, Murcia y otras partes, así del continente de España como de la América».

Al 1781 Jaume Bru, capità i la tripulació de barco corsari que havia bastit la ciutat, pengen a la façana l'estàtua de Sant Josep de Calasanç, al 1789 s'inaugura l'església de Santa Anna, de portada barroca, obra que es fa laboriosa per manca de recursos econòmics i l'any següent s'estrena l'orgue. Cap a final del segle l'obra de l'edifici presenta problemes, i durant l'estiu fa tanta calor a les aules que l'Ajuntament mana tancar l'escola per por que els nois no emmalalteixin, per aquests motius al 1786 es vol modificar algun aspecte.

Un altre establiment pedagògic és l'escola de Nàutica, que funciona del 1781 al 1792 i on s'imparteixen les assignatures de geometria, trigonometria, cosmografia, geografia i navegació. Al 1789 l'escola de Nàutica d'Arenys, de més volada, es trasllada a Mataró, per la qual cosa i davant la demanda es construeix vora les drassanes un edifici per a allotjar-la, però dura poc ja que pel desembre del mateix any continua la d'Arenys i la de Mataró desapareix aviat.

Però el fet és que l'analfabetisme és general i només se'n salven els eclesiàstics, hisendats, professionals i burgesos, les úniques persones que fan servir l'art de l'escriptura en les transaccions comercials, els llibres de comptes, la correspondència, etc. Estudis estadístics segurament sobrevalorats indiquen que a mitjan segle gairebé la majoria dels eclesiàstics, hisendats i comerciants sabien llegir i escriure, i que entre els artesans la xifra arribava al 57%; però entre els pagesos i els mariners el percentatge cau per sota del 30%, i això pel que fa als homes, perquè entre les dones la situació és més dramàtica: són alfabetes en un 53% en les capes privilegiades, i en els altres sectors socials el percentatge és gairebé del zero per cent.

La llengua utilitzada pel comú de la gent és el català, malgrat les restriccions legals que l'afecten; una de les més sonades és l'ordre de Ferran VI d'obligar els comerciants catalans a deixar d'escriure en el seu idioma els llibres de comptabilitat i negocis. Tots els estaments del Principat protesten, i singularment «con grande pero infortunado tesón la ciudad de Mataró»; el decret, però, s'acompleix a mitges. Pel que fa a la difusió de la impremta, s'estableix d'una manera fixa quan Joan Abadal arriba a la ciutat

pel 1779 i fa una intensa tasca d'impressió de llibres religiosos, sermonaris, etc., dels que en coneixem uns quaranta volums.

Intuïm l'activitat lectora dels privilegiats pels inventaris de les biblioteques d'hisendats, comerciants, advocats i religiosos. Un repàs d'aquesta documentació ens informa que el gust dominant connecta amb les estètiques del segle disset, com ho mostren els llibres de religió, que són els més nombrosos, i les obres de Quevedo, Calderón, Mateo Alemán, Gracián, etc. També hi ha volums de geografia i història a les mans de comerciants i burgesos, les biblioteques dels quals són més eclèctiques que les d'altres estaments, tot i la migradesa general. Els clàssics llatins i grecs també hi tenen un lloc: el mateix governador napolità de la ciutat cap al 1760 es complau a citar Cicero i Virgili i a llegir Tasso. Consta l'existència d'algun cenacle d'escollits on els temes de l'alta cultura es comenten amb interès. És un focus de saviesa el col·legi dels escolapis per mitjà de les acadèmies literàries i la tasca dels seus eclesiàstics, com el pare Jaume Vada, autor de l'obra *La Fama en lo Parnàs*, precedent de la Renaixença. També hi ha un cert tràfic de llibres prohibits d'il·lustrats francesos i de *sectaris* com Luter; de vegades hi ha d'intervenir la Inquisició per aturar-ho.

Una altra faceta de la cultura es manifesta en les activitats de tipus artístic; les més meritòries, a part la construcció d'edificis religiosos, són les dels pintors i dels escultors en fusta. Viladomat treballa en la decoració de la capella dels Dolors del 1727 al 1737, un dels exemples més complets del barroc català. Joan Riera té un important taller d'escultura en fusta; la seva obra mestra és l'altar del Roser, de l'any 1690 al 1701. Pere Pau Montanyà pinta quatre quadres al presbiteri i al cor de Santa Maria a la fi del segle. Salvador Gurri, escultor en fusta, fa el retaule i l'altar major de Santa Maria, del 1778 al 1804; al seu taller, en una època, hi treballa Damià Campeny, l'important escultor, que a la seva ciutat nadiua deixa una mostra del seu art en un Sant Josep Oriol i un Sant Vicenç de Paül.

Alguns fills de Mataró tenen un relleu i un mèrit especials en la història del segle: Francesc Xavier Llampillas (1731-1810), jesuïta, catedràtic de retòrica i filosofia a Barcelona, poeta i autor de l'important estudi de literatura *Ensayo Histórico Apologético*. Antoni Regàs Borrell (1752-1837), mecànic industrial, inventor de

moltes màquines i autor de monografies tècniques. Josep Palau Soler (1658-1722), historiador cartoixà. Francesc Llauder, doctor en dret civil i canònic i rector de Santa Maria. Jaume Matas Peramàs, cèlebre predicador. Manuel Camín Campllonch, predicador, autor de sermons i crític literari. Esteve Cortils, membre d'una família d'adroguers de la Riera, geògraf, que al 1717 edita la *Descripción del Mundo*, un llibre ple de notícies curioses en un volum de 354 fulls i 24 mapes. Damià Campeny Estrany (1771-1855), excel·lent escultor neoclàssic. Francesc Pla (1734-?), jesuïta, catedràtic de filosofia a Barcelona i autor de nombrosos estudis.

Sorprenent és la vida de quatre dels germans Peramàs Guarro, tots nascuts a Mataró, i que tenen en comú haver agafat un barco per anar als territoris espanyols d'Amèrica. Un d'ells és prou conegut, el jesuïta Josep Manuel (1732-1793), llatinista, autor d'obres en prosa i vers i missioner al Paraguai. I l'activitat dels altres descoberta fa poc els situen en un lloc de relleu social. Baltasar (1730-1791), és un hisendat de la fulla de coca, que aplega una gran fortuna, i a Bolívia el recorda la història del poble de Totora, que va fundar. Melcior (1729-1788) és el secretari del virrei de Mèxic, un humanista al capdavant de la poderosa maquinària administrativa espanyola. I Joaquim (1739-c1790), un enginyer militar que participa en la guerra de la Florida i construeix diverses fortificacions.

Baró de Maldà
Explicació de la ciutat de Mataró (1790)[1]

La ciutat de Mataró dista sinch hores de Barcelona, situada en la costa de mar al llevant de la capital de la província. Es mediana en caseria, però de present se han fabricat i se fabrícan moltes cases, com se repara en lo comensament del Camí Ral, lo carrer més llarch de Mataró, fins a la eixida prop de la Abana i hermita de Sant Simon, ab altre carrer de entrada a Mataró, vehí a la Rambla, ab vistoses cases uniformes a dreta i esquerra, dit de la Mercè.

Quedan al rededor de la ciutat moltes hortes, que allí ne diuhen sènies, i bastant poblada dita ciutat de gent de ambos sexos, i de la més són mariners i pescadors, ab alguns treballadors de la terra, que és de lo que més abunda tota la vora de mar, no obstant ni ha de totes arts i oficis, si bé que los més necessaris. Son número, en lo total de habitants, arribarà ab poca diferència a 13.000 mil persones.

Té dintre ciutat algunes pocas muralles i dos fortins ab canons a les platjes de mar, a mitgdia, per defensa dels enemichs, en les dos ales dels arrabals de Mataró. Un quartel capaz per tropa de caballeria o infanteria al últim del paseig de la Riera, entremitg dels dos carrers de Bonaire i de Argentona.

Los carrers de dintre ciutat, prop de la plasa i de la iglésia parroquial, són empedrats i los dels arrabals i Camí Ral, ab lo de la Mercè, sens empedrar, excepto les vores de les cases, les que són blancas i límpies per part de fora i dintre, igualment que les cuines i entrades, les que les mateixes dones de mariners i pescadors emblanquínan a menut. I, a més de la blancura interior de les referides cases de tota aquella gent de la marina, les fan molt ale-

[1] Rafael d'Amat i de Cortada. Baró del Maldà. *Viles i ciutats de Catalunya.* Ed. Margarida Aritzeta (Barcelona, 1994).

gres sos hortets, jardinets i eixides, i en moltes de aquella població de Mataró, parets enrajolades de València en sos menjadors, hortets i exides, que les hermoséan moltísim, a més de sa limpiesa i pisa de tot gènero arrenglada en sos escudellers.

Hi ha bonichs carrers en Mataró, amples los més, rectes i iguals, los portals de les cases de hechura quadrada los més, com se veu tal uniformitat de portals en tots los dels arrabals, tant los del hospital, Sant Juan, Sant Francisco, Sant Antoni i Sant Pere, que des de lo Camí Ral ixen o desembócan a les platjes de mar, a mitgdia, com los del arrabal de dalt, de direcció als convents i iglésies de caputxins i caputxines. Tots los carrers dels arrabals de vora mar, per lo tant rectes, dónan una similitut als de la Barceloneta.

Los carrers de nomenada en Mataró són estos que he notat, lo Camí Ral no menos, que inclou la iglésia i collegi dels padres de Santa Anna o escolàpios. Es recte fins a les últimes cases de eixida de Mataró, per anarse dret a Sant Simon. La Rambla queda detràs dels escolàpios, ab vistoses cases a dreta i esquerra o a una part i altre, inclosa la nova iglésia dels referits escolàpios, traient a la Rambla son frontis ab una bella portalada ab molt treball de arquitectura i escultura, quedant lo demés tosco, ab un òvul sobre del portal de dita iglésia de Santa Anna i dos finestrals colaterals. Lo cimbori és de hechura ochavada, treballat a la romana ab lluminars en tot son voltant, delineades de colors les pedres, i la cúpula sobre a manera de mitja taronja, prou alta, de color vert de llargandaix, ab un curiós panell sobre, haventse estrenada tal nova iglésia en lo any 1789 o principis del de 1790. Dintre és molt hermosa, ab iguals capelles i altars, que se van fent nous, de estos lo altar major, interinament de perspectiva o pintura, de la qual, per constar lo demés en la última relació de mon paseig a Mataró en lo mes de juliol del any 1790, no ho repetesch aquí, sí sols que la iglésia sembla, si bé que no tant llarga, a la de la Mercè de Barcelona, blanca, límpia i clara tota ella.

Al devant de la fachada a la Rambla queda una plasa, prou incomodada per sa molta arena o zorra, de la qual abunda tot aquell tros de Rambla fins a la entrada a la Riera per lo portal de Barcelona. A la vora de la iglésia, en la mateixa Rambla, són les aules dels collegials i estudiants, ab un carrer ample al costat del collegi

de aquells padres, que trau des de la Rambla i costat del portal de Barcelona al Camí Ral.

Al mitg de la Rambla hi ha una o dos files de arbres i una creu de pedra ab sa peana curiosa, nomenada la Creu den Ramis, entrantse des de la Rambla per lo portal de Barcelona al paseig de la Riera, així mateix com la Rambla, fora de ser més estreta i les cases més altes, quedant a la part dreta a la entrada a dita Riera los carrers de Barcelona, den Pujol, den Palau, carrer Nou al costat de una font, que fa cantonada a dita Riera, i sobre de la dita font hi ha una capelleta ab un santchristo, seguint des de allí un carrer prou ample fins a alguna travesia i eixida a la plasa i iglésia major, lo carreró i lo carrer de Bonaire.

A la part esquerra de la Riera, frente del carrer de Bonaire, és lo carrer de Argentona i més per avall lo de Sant Joseph, ahont és la iglésia i convent de Sant Joseph de carmelites descalsos. I més amunt de est carrer o per allí cerca, la iglésia i convent de monjes de Santa Teresa o carmelites descalses, finint est carrer ab lo portal dit de Sant Joseph. En la Rambla, a la mateixa mà, quédan los dos carrers de Santa Teresa i de Santa Marta, casi frente de la Creu den Ramis o per allí cerca, en seguida de aquelles cases. Lo carrer de Argentona, que és molt ample, ab lo portal de Argentona, que divideix en dos mitats a aquell carrer, ab dos fonts. A un costat de dit portal de Argentona, a la vanda de la Riera, és la font de Sant Roch, ab un Sant Roch pintat de rajola de València, si en això no me equivoco, i de cert esculpides unes lletres en la pedra de la mateixa font ahont són les axetes, que diuhen: 'De la font de Sant Roch aigua pendràs i, presa, la tancaràs', ab les xifres del any 1782. I detràs de esta, la font de Sant Domingo, ab unes lletres esculpides que diuhen: 'Pren, beu i tanca', ab les mateixes xifres. Des de est portal, fora, prenentse lo carreró a la dreta, se va al Masavà i travesies dels carrerons de Sant Elies, Sant Sadurní, Sant Albert i del Carme, en los últims barris extraviats de la ciutat i de pobre gent.

Dintre del carrer de Argentona hi ha un carrer que travesa al de Sant Joseph, qual se nomena lo den Moles. A la eixida del portal de Barcelona, al costat dret, queda una gran casa nova en tot lo que era muralla, pintada de color de admetlló, ab dibuxos blanchs del art de pagès i altres, molt llarga i capaz, extenentse dintre de la Riera a la vora del portal, dita den Boet, i a la esquerra se pasa

per lo costat de la Rambla, iglésia, collegi i carrer dels escolàpios, de eixida a la vora del Camí Ral, continuant altre carrer recte a mar, nomenat de Sant Antoni, cruzedero del Camí Ral, sens los demés carrers del Hospital, Sant Juan, Sant Francisco, Sant Pere i novament lo de Sant Agustí en la Rambla, així com est. Lo de Sant Juan, ab lo comensament de una plaseta i font al mitg, ovalada, ab una com mitja taronja de rajola de València, tirant dit carrer recte, així com los referits, a les platjes de mar, el que continua ab la mateixa rectitut des de la plaseta al altre cap o cantó del Camí Ral, al costat de la aduana de Mataró, per una rampa empedrada i un portal rodó al cap de la muntada, des de el qual, a la esquerra, se deixa al carrer de Barcelona, casa del senyor governador i demés, sent dit carrer estret i empedrat algo desigual lo que ve recte de la rampa empedrada, nomenat aquell carrer lo de Santa Maria, deixantse a la dreta a la pescateria i carniceria unides, luego después la plaza Petita i la plasa Gran, que és prou capaz i quadrada, ítem a la dreta, ahont és lo mercat de la fruita i verdura, principalment als dematins. Continua después un tros de carrer estret, eixintse a la plasa ahont queda la iglésia parroquial ab lo cementiri al costat, casi al centro de la ciutat, ab lo campanar al cantó del portal major de la iglésia, de hechura quadrada fins al cordó, ahont comensa lo demés del campanar, ochavat ab tres finestrals grans oberts i en cada un una campana, quedant les dos petites dintre. Les dos groses són casi unisonus, la una que ve frente a la plasa, entrantse a la iglésia per lo portal major, que és la grosa, sembla puntual lo sonido de ella al dominical de la Seu de Barcelona. La segona, a la vanda del nort, a la campana grosa de Sant Just de Barcelona, feta en Granollés, any 1778. I la tercera, que dóna a la vanda de mar, a mitgdia, sembla al Lladre o a la Nona de la Seu de Barcelona. Lo altre cantó de campanar queda sense finestral, per ser allí la escala per pujarsi. Sobre del campanar, en lo ochavat de ell, corren balustres i baranes de pedra, continuant un guarniment de fusta alquitranada i llantarnó, sota del qual queda collada ab ferros la campana de les hores, la qual senyala també les mises primera i últimes, les oracions i a temps ab lo batall, les hores ab una prou reforzada masa, i sembla lo sonido a la campana Antònia del Pi, antes de la existent. Sobre del llantarnó és la campaneta dels quarts dintre de una gàbia de ferro i, sobre, un panell.

Aquella parroquial iglésia té per titular del altar a la Mare de Déu Candelera i sa festa major és en lo dia 15 de agost, la solemnitat de la Asumpció de Nostra Senyora al cel; per patrons, a Sant Desideri, a Santa Maria Madalena i a les dos santes verges i màrtirs Juliana i Semproniana, filles que les considéran en aquella ciutat, habitants en lo carrer den Pujol, quals, havent patit martiri en Sant Cugat del Vallès, guardantse sos cosos sants, se embiaren algunes relíquies a Mataró i se fa annualment, en los dies 27 i 28 de juliol, lluhidíssima festa, havent discorregut pochs anys a est de 1790 que se embiaren a dita ciutat de Mataró, i dos dits de estes glorioses màrtirs Juliana i Semproniana se guàrdan en un altar dintre de un reliquiari, en una de les capelles de la iglésia de Santa Anna de pares escolàpios.

La mencionada parroquial iglésia és de una capacísima nau, ab sis o més capelles per part i dos més fondes colaterals al presbiteri, ahont se congrega aquella reverenda comunitat de capellans per lo rezo i cant de les hores canònicas, haventhi dos ordres de cadires en les dos ales del altar major i presbiteri, de fusta i escultura el tot, no dorat, exceptuat lo sacrari en lo altaret al mitg del presbiteri. La capella de Maria Santíssima dels Dolors, que se troba al costat del portal lateral de la iglésia i al devant casi de la sagristia, és magnífica i devota, per los quadros i pintures que la adórnan, de la sagrada pasió de Christo, treballats per lo quòndam famós pintor Viladomat, los que quédan collocats entremitg de les pilastres de la capella, ab los marchs dorats, i banchs sota ab sos respaldos pintats de colors i jaspeats, sent també pintada tota la capella, que és molt quieta i devota, dorada que és la tribuna frente del altar de la Santíssima Verge, corresponent en lo primor son camarín. Al mitg de la capella penja una prou groseta llàntia de plata, primorosa en sa hechura.

La iglésia de pochs anys ha és emblanquinada tota i les voltes de la bòbeda com faxes de color groch, no de les més altes de bòbeda, i ab tot que un poch baxeta, no ho és masa. Lo orga, sobre de la capella fonda del Sant Christo, és prou gran i de molt sonores i agradables veus, bells contres i bella flauteria, des de que lo senyor Joseph Pujol, manresà, lo recompongué tot, anadintsi ser dorada la caxa i cadireta, ab molta escultura color escur, ab tres teclats que hi ha i molts registres, qual orga queda a mitja iglésia a la part del evangeli.

Los escolàpios, que tenen per fundador a Sant Joseph de Calesanz i son institut la enseñansa als minyons, gratis, de llegir, escríurer, arismètica, doctrina christiana, gramàtica i retòrica i filosofia, vesteixen com semblants als jesuïtes òlim, sols lo manteu lo duhen més curt, i tenen collegi i aules de estudis a la vista de la Rambla i portal de Barcelona. Los collegials vesteixen sotana, beca i bonete al cap, com los del collegi del bisbe en Barcelona, sí, sols, que les beces dels collegials de Barcelona són morades i aquelles blau celeste terciat i escut brodat al pit ab un nom de Maria, i son número de alguns 40 collegials.

La iglésia antigua, al present magatsem, fa cantonada al carrer dels escolàpios i del Camí Ral, qual era llarga i baxa de bòbeda, dividida de llarch en dos estàncies de capelles. Al devant quédan en lo Camí Ral los dos hostals, de Montserrat i del Pardal. La iglésia i convent de Sant Joseph, de carmelites descalsos, queda en lo carrer de son nom, eixida a la Riera, i més amuntet la iglésia i convent de monjes carmelites descalses o de Santa Teresa. Les iglésies ab los convents de monjes caputxines i de frares caputxins són passat lo portal de Valldeix, i lo de caputxins en paratge altarós, més amunt de les cases del Masavà. Se venera en dita iglésia dels caputxins, en la primera capella i altar de la dreta, lo cos de Sant Feliciano, haventhi enfilades moltes presentalles per la gran devoció que li profèsan tots los mataronins. Goza la situació de aquell convent de molta vista, tant de la caseria de Mataró com de ses hortes i del mar.

En quant al treball de les dones i minyones, és de puntes de fil blanch, primoroses moltes de dites puntes, i no se veu altra cosa que abundància de cuxins de puntes, treballant les mataroninas dintre de les entrades de les cases, llindars dels portals i fora al carrer, haventni de estes de prou bonicas cares i de bon talle de cos i algunes se solen ríurer i trunfar dels barcelonins sils pregúntan alguna cosa o se les míran.

Van, per lo general, les mataronines, curiosetes i límpies en son vestuari, el més marineresch, i àduc les més pobretes i ancianes no fan tant fàstich com en altres poblacions dintre de Catalunya. Usan moltes en Mataró i demés costa de mar fins a Calella i més allà, faldilles de baieta bermella, faldilles de blauet, corbates blancas o blaves florejades de blanch o de altre color, llistades, per lo coll i cap, límpies per lo comú les més i curioses, sí, sols,

moltes de estes van ab sabates sense mitjes, a saber minyones de carrer, i rets encarnats ab flochs àzia als ulls o de altre color, i curts per derrera tals quals de estes, etc.

En quant a cases de senyors, són la del senyor governador en lo carrer de Barcelona i cantonada del carrer de Santa Maria, luego de la rampa o pujada empedrada i portal rodó, a la primera casa a mà esquerra, descubrintse des de allí a molta caseria i, frente, tot lo carrer de Sant Juan fins a mar, per no haver embaràs de cases al devant, per ser allò una plasa. La de Vilallonga, ficada dintre de un carreró nomenat de don Magí, angustiat i trist, cerca de la parròquia; de present habítan los senyors en casa pròpia, òlim de Aguilà, en la plasa de Santa Anna en Barcelona. La de Guarro, vulgarment casa den Parroquià, en la Riera, la més vistosa i gran, pintada i ab iguals balcons. La de Palau, casi al devant; la de Carles, per allí cerca; la de Sanromà, en lo carrer de Bonayre, cerca del de Sant Francesch; la de Esmandia; la de Masot, etc.

La casa consistorial o de la ciutat és en la Riera, a la vanda de casa Guarro. I ha dintre una capella de Santa Maria Madalena, patrona que és de la ciutat, i les armes de dita ciutat són una mà empunant una mata, de la qual ve Mataró.

Los portals de dita ciutat, que ninguns se tàncan en les nits i en los més no hi ha portes, són: lo de Barcelona, sobre del qual, a la part que mira a la Riera, hi ha una capella de Sant Sebastià i lo altre costat trau a la Rambla; lo portal de Argentona, en lo carrer de son nom, queda a mitg carrer; lo den Feliu, lo den Pou, lo de Valldeix i lo de Sant Joseph, són dintre ciutat.

En quant al terreno, és molt saludable, alegre i molt regalat de aigua, haventhi bastantes fonts, molta horta en tots aquells alrededors, ab tanta caseria dispersa en tota la planura de Mataró, ab tot aquell llarc tros de mar que se descobra tant quant pot allargar la vista, no faltant peix en aquella pescateria bastant sabrós i moltes llagostes.

Des de les platjes de mar, ahont quédan algunes barcas sobre la arena i altres que se hi construheixen, se descobra, i més en dies clars, a la montanya de Monjuïch al ponent i un poch a la ciutat de Barcelona, principalment los edificis més alts, i al llevant fins més allà de Arenys de Mar. A la part de tramontana se presenta una cordillera de montanyes ab la de Burriach, ab lo castell de son nom sobre, quen diuhen la torre Encantada o castell dels En-

cantats, com altre que nhi ha sobre de altra montanya a la vora de Caldetes, distància hora i quart de Mataró, al llevant.

Se entra a la ciutat de Mataró, venint hom de Barcelona, per lo carrer de la Mercè, que tot són cases noves, ab igualtat de teulades, balcons, finestres i portals, tros de Rambla, Camí Ral, ahont a son principi, a la dreta, se ha obert en lo any 1790 un carrer fins a mar, nomenat de Sant Agustí. En seguida del Camí Ral, a la esquerra, és la iglésia i collegi de Santa Anna, de pares escolàpios, que fa cantó al carrer de son nom, directo a la Rambla i costat del portal de Barcelona. Al devant de la iglésia de què antes se servían los escolàpios són los dos hostals, de Montserrat i del Pardal, costat un del altre, ahont se hi dóna bé a menjar i bon aculliment que hi tròban los pasatgers si tenen diners.

Totes les cases de Mataró són baixes, no pasant de primer piso, com són les dels arrabals, i tot lo més segon piso, de totes un poch més altes les de dintre ciutat, ab la casa consistorial, que se compon de sinch a sis regidors i lo alcalde. De pochs anys a est tenen timbales, quals són de la confraria de Nostra Senyora Candelera, i van al devant en la professo de les Santes, ab draps carmesins, i les cotes dels dos timbalers així mateix, fent: tram, tram, tram, tram, tram, tram, tramtam, de lo que jo en los anys 1788, 89 i 90 ne só testimoni de vista, com consta ja tot en altre llibre.

Les poblacions vehines a Mataró són: Argentona, Cabrils, Vilasar de Dalt i Vilasar de Baix, Llavaneres, Sant Vicens de Llavaneres i Sant Andreu de Llavaneres, Caldes de Estarach o Caldetes, Mata, del qual pren lo origen la ciutat de Mataró.

Son actual rector és lo reverent doctor Damià Sumalla, vicari general que fou dels senyors bisbes Sales i Climent, i antes de ser pàrroco de Mataró ho fou de de la parròquia de Sant Jaume en Barcelona (pàtria del autor), el qual, segons he ohit referir, dóna los més dels beneficis en aquella parroquial iglésia de Mataró i manté a 3 o 4 vicaris, sent lo número de beneficiats alguns 35 o 36. Hi ha per les funcions de aquella iglésia una suficient capella de música i los escolans vesteixen cotes de baieta bermella, etc.

Al acabament del Camí Ral, prenent lo directo a Caldes de Estarach, seguint la costa, a ses últimes cases, se deixan apartades algunes a la esquerra quen diuhen la Habana i después a una petita iglésia i hermita de Sant Simon, ahont hi ha hermita.

La iglésia del hospital queda dintre del carrer de son nom, en un dels del arrabal prop del de Sant Juan. Lo Pou de Vall és altre carrer també per allí cerca i en quiscun carrer hi ha capelletes dels Sants del nom de cada carrer. Después del de la Mercè, en les cases noves, en seguida és lo de les Santes Juliana i Semproniana. Hi ha una hermita de Santa Elena [d'Agell] cosa de una hora de distància de Mataró, camí de Argentona, a la part de dalt a tramontana, a la qual van molts de aquells vehins, i a un quart de hora antes de entrada a Mataró venintse de Barcelona se deixa apartada a la vanda esquerra la torre o casa prou gran den Boet, i a la vora del camí a una capelleta ab un Santchristo, dita la creu den Boet, ab lo que concloch esta explicació de la ciutat i cercanies de Mataró.

Fonts documentals

Els interessats en les documentació que he utilitzat poden mirar la que consta en la primera edició d'aquest llibre. En general es tracta dels llibres d'acords de l'Ajuntament de Mataró, els cadastres, els *ganancials*, els llibres de negocis, els protocols notarials i documents diversos del segle divuit conservats a l'Arxiu Comarcal del Maresme.

Quant a bibliografía local, aquest volum és deutor dels llibres i dels estudis publicats sobre el Mataró del segle divuit ressenyats a: Joaquim Llovet, *La ciutat de Mataró* (2 vols.), Barcelona, 1959, pp. 9-19 i Francesc Costa, *Mataró liberal. 1820-1856*, Mataró, 1985, pp. 321-323. També, dels nombrosos articles de les revistes *Museu* i *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria* i de la premsa local de totes les èpoques; la col.lecció de volums del premi Iluro; i d'altres estudis.

A la bibliografia de caràcter general en la primera edició esmentada cal afegir: José Patricio Moraleja y Navarro. *El jardinero de los planetas, y piscator de la Corte, para el año de 1752* (Madrid, s/d). Francesc Costa Oller. *El Camí Real de França. I.Història. Per camins històrics IV* (Mataró, 2016). Francesc Costa Oller. *El Camí Real de França. II. Els que hi passen. Per camins històrics IV* (Mataró, 2016). Francesc Costa Oller. *L'extraordinària vida dels germans Peramàs. Pàgines d'història de Mataró i altres indrets. Arxiu d'història V* (Mataró,2018). Francesc Roma i Casanovas. «La revolta de 1789 a Vic». *Ausa*, XXIV, 164 (Vic, 2009).